TOADER IORAȘ

EDITURA GAMA
1997

TOADER IORAȘ

"OASPEȚI" AI MARELUI REICH

EDITURA GAMA
1997

EDITURA GAMA
Consilier editorial: prof. Marcel Petrişor
Tehnoredactare: Gabriela Moţei

Tiparul executat la: TIPO GAMA s.r.l.
Bun de tipar: 15.02.1997
ISBN 973-96562-3-4

INTRODUCERE

Aceste pagini cuprind zbuciumul unor oameni care încă nu au pierdut simţul dreptei judecăţi şi durerea unor suflete pălmuite. Sunt pagini dictate de însăşi fiinţa mea, ele sapă sufletele şi brăzdează adânc inimile.

Eu nu fac altceva decât să prezint această dramă de nemăsurat, într-o formă nouă, scrisă crud şi fără ascunzişuri.

Nu sunt paginile unui înfrânt şi nici nu sunt paginile unui om care a plecat în lume să caute adevărul. Nu! Adevărul este temelia conştiinţei mele. Şi conştiinţa ştie că numai adevărul poate fi temelie trainică pentru a construi.

Eu am dorit să întâlnesc manifestările adevărului făurit de conştiinţe şi dacă nimic nu am găsit, dacă nu am reuşit să găsesc roadele adevărului, apoi, desigur, vina nu este a omenirii biciuite şi căzute sub pumnii furibunzi ai timpurilor ci a metodelor celor care s-au folosit de oameni ca de nişte lucruri moarte, luându-i drept nişte jucării şi târându-i într-o horă satanică.

Durerea unor suflete răvăşite şi frământarea unor conştiinţe care nu au vroit să se preschimbe în obiecte de vânzare, au stors amarul acestor pagini ale mele. Şi tocmai de aceea, această lucrare poate să pară, în întregimea ei, scrisă scrâşnit şi uneori chiar scrisă cu sânge. Nici nu ar putea fi altfel pentru că ea a fost scrisă de un om îngrozit de micimea altor oameni care – nu ştiu cărei puteri dând ascultare – s-au complăcut, până a-şi face un "punct de onoare", în a scuipa pe cristalul sufletelor în care se oglindeau.

Structura acestei cărţi este susţinută de nădejdea (sub anumite aspecte de "încrederea") că lumea – ieşită stoarsă de sânge şi de lacrimi din această încercare fără măsură – îşi va regăsi şi-şi va relua calea dreptei înţelepciuni.

Cititorul, alături de eroii întâlniţi în cursul acestei lecturi, va străbate pământul cuprins între Dunărea de jos şi Marea Baltică. El va cunoaşte oameni şi moravuri diverse, va intra în fabrici, se

va urca pe creste de munţi, va cădea în noaptea temniţelor şi va intra, în cele din urmă, în câmpul de concentrare de la Buchenwald, unde oameni de fel şi chip de neamuri, încercuiţi de sârmele ghimpate, ajung limitele extreme ale distrugerii lor sufleteşti.

Ca într-un caleidoscop, pe bucata de teren dintre sârme, viaţa surghiuniţilor se răsfrânge răvăşită de toate patimile, încălecată de griji şi de apăsarea zilelor care nu se mai sfârşesc, biciuită de ironia celor mai rezistenţi.

Câteodată o ironie tăioasă călеşte suferinţele. Imaginea binelui este osatura care m-a călăuzit să simt şi să scriu această carte a mea.

Toader Ioraş

CAPITOLUL I

Şi pentru noi a început războiul

Sună clopotele. În dangătul continuu, ca într-o apă revărsată, cade greu şi adânc mugetul clopotului de la Mitropolie.

Încă nu-i ziuă bine şi din stradă străbat paşi precipitaţi şi zgomot de porţi trântite. Vuietul sunetelor de bronz învăluie oraşul. O stea întârziată tremură palid pe cerul ce se smulge din întuneric. Peste Arsenal, una după alta, se descarcă guri de tun.

Este ziua de 22 iunie 1941, zi de Duminecă. Trupelor noastre li s-a poruncit să treacă Prutul! A început războiul! Ziua Domnului! Curge sânge! Ce-o fi la graniţă?! În oraş, în faţa Palatului şi la Universitate e adunare de oameni, dar nu se poate spune că se calcă lumea în picioare, c-ar fi beată de entuziasm. Lipseşte ceva. O simte orice om, însă nu se mai poate vorbi, totul e război. În afara tunului nu mai au cuvânt decât câţiva încurcă lume.

Un climat spiritual prinde contur. Apar gazete şi reviste ad-hoc. Atât publicaţiile vechi cât şi cele recente, aburite de noua respiraţie, oglindesc strâmb faţa evenimentelor. Gazetele sunt scrise slab şi fără nici un control interior. Lipsă de gust. Discernământul şi armonia nu se mai găsesc. Revistele umoristice sunt de-a dreptul respingătoare.

De multe ori, la noi, cei cu răspundere, sugrumând adevărul, forţând realitatea, vor să impună dreptul la existenţă dorinţelor care, cea mai mare parte, sunt înguste şi anacronice.

Celor de anii mei şi alături de noi, întregii suflări româneşti, această metodă, acest unghi de vedere fals şi interesat ne strânge inimile, simţim cum se caută să ni se schimonosească chipul şi sufletul de om.

În această atmosferă înnăbuşitoare, de parcă n-ar fi fost de ajuns numai atât, toate ziarele, de la cele cu autoritate până la cele fără o identitate precisă, reproduc, pe primele pagini, discursul lui Hitler care se simte indicat să ne dea epitetul de "capete necoapte

şi confuze", iar ministrul de Externe al Germaniei nu se sfieşte să ne prezinte lumii drept "comunişti".

Atât au aşteptat potentaţii noştri! "Sunteţi comunişti! A spus-o Ribbentrop!" "Aţi vrut să împiedicaţi războiul sfânt! Nu v-a spus-o, de la obraz, marele conducător de oşti, Adolf Hitler!?"

Aceste lucruri, acest mod de a căuta să scoţi pe cineva din circulaţie nu ne-ar fi deranjat câtuşi de puţin – dacă închisorile ţării n-ar fi fost înţesate cu fraţi şi surori de dreaptă credinţă. Dacă am fi lăsat acuzele fără răspuns, viaţa celor întemniţaţi ar fi devenit un iad păzit de diavoli setoşi de sânge şi cruzimi. (Bătaia şi celula neagră au fost legalizate printr-un decret recent).

Ce păcat am săvârşit, ce lege naturală am călcat, de sufletele noastre nu sunt cunoscute? Suflete răvăşite! Ne înţelegem noi între noi. Ne întâlnim şi stăm de vorbă. Vedem că pe toţi ne muncesc aceleaşi griji, aceeaşi povară strivitoare ne apasă. Ne hotărâm. Vom cere să mergem pe front!

După o săptămână primim de la conducătorul Statului, general Ion Antonescu, răspuns negativ, motivat de refuzul manifestat de unii ofiţeri care s-ar simţi dezonoraţi avându-ne sub comanda lor.

Imediat după aceasta, sunt invitat la Tribunalul Militar, "să dau o informaţie". Nu-mi miroase a bine. Încăpăţânat, insist să merg pe front. Acolo, sunt sigur, pericolul vine numai din faţă. Ştii de unde să te aperi! Mă duc la Cercul de Recrutare Bucureşti, apoi la Comenduirea Pieţii, unde mă primeşte un colonel.

Auzindu-mi dorinţa, colonelul mi-o retează scurt:

- D-ta pe front? Nici pomeneală!
- De ce? Domnule colonel, sunt valid!
- Ştiu asta; dar d-ta eşti comunist!
- Asta n-am ştiut-o!
- Să-ţi reamintesc: odată, în ziua de 20 decembrie 1940, vorbind în faţa unei adunări, unde se aflau şi ofiţeri şi comisari de poliţie, tot timpul nu ai făcut decât să accentuezi asupra Ardealului. Nici o îndoială asupra acestui lucru!

- Aşa este. Am vorbit de Ardeal, de Ardealul sfâşiat. Aceasta este adevărat. Dar cât priveşte că aş fi comunist... cine o spune... de unde reiese... nu văd...

- Rezultă din faptul că d-ta nu ai pomenit nici un cuvânt despre Basarabia! Şi pe urmă... pe urmă... să nu ne ascundem după deget! Nu cred că ai vrea să nu admiţi că în luna martie, cu prilejul plebiscitului organizat de conducătorul Statului, ai votat împotriva lui?

- A! Da! Acuma ştiu! Bună ziua. Şi am ieşit lăsându-l pe locul său râzând în hohote. De atunci, nu o dată m-am întrebat: "de ce" a râs acel om. De mine? De aceia care l-au silit să facă acele afirmaţii, justificări atât de groteşti? Sau mai degrabă a râs de rolul trist în care era forţat să joace?

*

* *

Alarmă! Ziua în amiaza mare. Sunt curios. Nu intru în adăpost. Rămân la un colţ de stradă şi ochii mi-i port pe întinsul cerului, să văd avioanele inamice.

Curiozitatea îmi este repede satisfăcută. De unde nu mă aşteptam, dinspre Bărăgan, vin trei bolizi argintii, înşurubându-se în văzduh, cu direcţia Arsenal, Mitropolie, Dudeşti. Sunt avioane ruseşti. Antiaeriana le-a încadrat, trage repede dar proiectilele se sparg prea departe de ţintă. După câtva timp se aude un huruit lung, apoi urmează o izbitură înfundată şi dintr-un loc se ridică vălătuci de fum galben. Atât. Avioanele pleacă în drumul lor.

Sub seară altă alarmă, a treia în această zi. Lumea se grăbeşte să se ascundă. Rămân sub pomii unui parc mic de lângă Gara de Nord. Aştept. Trece un ceas şi nu se vede nimic. Din gară răzbate pufăit de locomotivă ce trage povară mare. Pe sub poarta unui spital ţâşnesc maşini însemnate cu Crucea Roşie. Unde se duc? Atac aerian n-a fost! Atunci? Ocolesc o ulicioară şi peste gardul unei grădini, văd ce se petrece în preajma gării. Pe liniile

rezervate formării garniturilor se află un tren sanitar. Brancardele urcă şi coboară. Se urcă albe şi se lasă în jos stropite de sânge. Soldaţii noştri răniţi, sfârtecaţi. Plec cu inima frântă.

A doua zi, căutând din spital în spital, găsii camarazi şi prieteni buni. Au ochii aprinşi de durere şi de febră dar mă primesc cu vechea lor dragoste.

- Cum merge?
- Cum vezi.
- Unde ai fost rănit?
- În luptele de la Ţiganca.
- A fost greu, tare?
- Ceva mai deosebit ca în film... Dar datoria... Războiul!
- Ei cum se bat?
- Au arme bune şi folosesc terenul eficace.
- Comisarii?
- N-am prins nici unul!
- E adevărat că sunt în derută?
- Sunt împinşi înapoi. Gazetele, cu scrisul lor de dinainte, nu prea ştiau ce zic şi, după întrebările tale, mi se pare că acuma ştiu încă şi mai puţin!
- Tactică...
- Cui foloseşte? Pe front nu simţim lipsa gazetelor. Celor de la radio şi cafenele ar trebui să li se mai tempereze focul! Ţi-aduci aminte de maiorul care ne păzea în lagăr? Ştii, acela care ne vorbea de Rusia şi ne spunea că, dacă i s-ar permite, el cu un singur batalion, ar trece Nistrul şi că, după ce ar da peste cap primele obstacole, populaţia în delir s-ar încolona în urma armatei sale şi nu s-ar opri până la Moscova? Îţi aduci aminte?... Acuma, îmi pare foarte rău că domnul maior este reţinut la paza unei închisori, să supravegheze pe camarazii noştri şi nu poate merge pe front, să înfăptuiască minunea despre care ne vorbea cu atâta convingere.

*

* *

CAPITOLUL II

Peste graniţă

Nu mai am loc în ţara mea. Un binevoitor, ofiţer magistrat, întâlnindu-mă pe stradă, îmi spune:

- Ţi se înscenează un proces. E grav! Sunt hotărâţi să te înfunde în ocnă. Vezi, să nu-ţi găsească urma. Nu te rezema pe nici o apărare. Este inutil, procesul este de formă, sentinţa va fi dictată din afară!

Aşadar, din nou! Din nou s-apuc drumul temniţei? Nu mai vreau! Îi cunosc pâinea, i-am gustat-o ani întregi. M-am săturat!

Aruncate într-o valiză, câteva lucruri de strictă necesitate formează tot bagajul meu, toată averea ce-o iau cu mine. Un ordin de lăsare la vatră, în alb, completat de mine, mă ajută să mă strecor din Bucureşti, fără să mă simtă poliţia.

Ajung la Gara de Nord. Lumea care se îmbulzeşte să părăsească capitala, îmi uşurează şi mai mult fuga. Trenul pentru Timişoara aşteaptă pe linie. Foarte greu de găsit un loc. Călătorii se îngrămădesc pe coridoare, stau ciorchine pe scări şi pe tampoanele vagoanelor. Cu toate acestea reuşesc, cu ajutorul unui camarad, care se urcase mai din vreme, să-mi urc valiza.

- Este şi un loc de stat în picioare, îmi spune.

- Păstrează-l... Mă duc să-mi cumpăr ceva de citit.

De la un chioşc aleg revista "Gândirea" şi două volume de W.S. Maugham, "Casuarina" şi "A tremurat o frunză". Cu ele subţioară fug la tren. Cum să mă urc? Pe unde? În faţa trenului, cu spatele la fereastra vagonului cu valiza, stau de vorbă doi comisari de poliţie. Să le-o iau înainte!

- Domnilor, pot să urc pe fereastră?

- Noi nu vedem, suntem cu spatele la tren...

Perfect! Mă caţăr şi intru în vagon.

- A! Ce surpriză, auzii o voce ascuţită.

Mă uit cu atenţie şi văd o doamnă, o veche cunoştinţă de Universitate. Şi pentru mine era o surpriză, însă nu prea dorită.

Privesc în ochii ei cu toată puterea şi amabila cunoştinţă a înţeles ce vreau. Totuşi stăm de vorbă şi, şoptind, îi spun că acum am alt nume şi o rog să nu-l mai amintească pe cel vechi. Într-o gară oarecare ea a coborât. I-am luat locul şi nu m-am mai mişcat până dimineaţa la Timişoara. Şi aici coborâm, camaradul care venise cu mine de la Bucureşti şi eu.

Caut imediat un om de încredere, îl găsesc şi stăm de vorbă, apoi cad la învoială cu un contrabandist, care acceptă să ne treacă peste graniţă. Însă socoteala de acasă nu s-a prea nimerit cu cea din târg. Omul, după ce a luat banii, s-a mulţumit să ne ducă până într-un sat de frontieră de unde ne-a dat o direcţie pe care s-o ţinem, spre a ajunge în Iugoslavia. Adevărat, ne-a mai spus că cel mai favorabil timp de trecere este după miezul nopţii, la un ceas, două. Mai aveam de aşteptat vreo 15 ore. Greu! Într-un sat de graniţă, sub ochii jandarmilor bănuitori, ce puteam face altceva mai bun, decât să ne înfundăm într-o cârciumă, motivându-ne prezenţa pe acele meleaguri, cum ne-o tăia capul.

Cârciumarul, om de treabă, care simte ce este cu noi dar ne lasă în pace, se mulţumeşte să-şi încaseze contul. Eu mă trag într-un colţ şi citesc. "A tremurat o frunză" începe cu o splendidă introducere a autorului. Citind mereu, coboară şi seara. Pe la orele 10 cârciumarul se apropie şi ne spune, abia deslipindu-şi buzele:

- Vă duc eu până "pe linie".

N-am zis nici da nici ba. Cum o fi.

*

* *

Vânt mare. Nori grei se rostogolesc în dreptul lunei, aruncând satul în noapte adâncă. Pe întinsul drumului un şir de plopi mărunţi îşi susurau frunzişul, parcă ne-ar fi şoptit: mai încet, mai încet, nu vă grăbiţi!

Călăuza se abătu din drum şi intră într-o cosiţură. Iarba grasă ascunde sunetul paşilor şi ne simţim mai în largul nostru.

- Aşa! Acum ţineţi înainte vreo două, trei sute de metri, apoi o luaţi la dreapta şi daţi într-o mirişte pe care, tăind-o de-a curmezişul, treceţi unde vi-e voia.

Şi cu aceste cuvinte călăuza noastră se întoarse spre sat, dorindu-ne reuşită.

Mergem cum ni s-a spus dar nu dăm de mirişte. În bătaia vântului lanul de porumb, din stânga noastră, pocneşte uscat şi bizar. Nu mergem bine.

- Unde o fi oare miriştea? Cum se numeşte satul sârbesc?

- Claria.

- O fi!... Dar nu-i ăsta drumul bun...

- Pst! Taci! Ascultă...

Un câine latră nu departe de noi, din acelaşi loc. E satul? Ca să nu rătăcim, o luăm pe hămăitul câinelui. Din când în când latru şi eu. Câinele răspunde şi noi călcăm apăsat. Hămăiturile se înteţesc.

- Stai! şopti tovarăşu-mi de drum, strângându-mă de braţ.

- Ce-i?

- Uită-te în faţă!

O casă cu pereţi albi se scaldă în razele lunei ce se depresurase din nori; era o casă izolată. Nu-i satul căutat! Câinele latră puternic. Inima se zbate să spargă pieptul. Privim încordaţi. E un pichet de grăniceri. Într-o fulgerare am rupt-o spre stânga, izbindu-ne în tuleii ce se frângeau ca vreascurile. Fugim aşa, nu ştiu cât, fugim amarnic. Simţim cum ne ţiuie oboseala în urechi. Norii s-au risipit şi o lună mare albi miriştea ce-ar fi trebuit s-o găsim de la început. Acum o vedem.

În sfârşit! Ne opintim şi ne aşternem din nou pe fugă. Fuga prin porumbişte a fost un supliciu. Cum se rupeau cocenii aveam impresia că se ţine cineva pe urma noastră, că ne prinde de ceafă din clipă în clipă. Albă ca o baltă de lapte, miriştea ne contura umbrele legănate de fugă şi de povara valizelor, proiectându-le departe în direcţia ce-o luasem.

Dădurăm într-o vie, unde ne-am mai potolit. În dreapta noastră era un grup de pomi şi printre ei, cu o coroană mare, un nuc, tocmai nimerit să ne scoată din lumină.

Unde suntem? Ce-o fi la stânga noastră? Unde vom ajunge dacă mergem drept înainte? O ţigară calmează nervii.

- Haide! Înainte!

Abia facem câţiva paşi şi auzim un alt lătrat venit din faţă. Ne ţinem de fir. Lătratul încetează iar în urechi ne vine un scheunat frânt, repetat. Aşezare de om, deducem după mârâitul ce ne încredinţa că trebuie să fie un câine legat. Intrăm într-o grădină neîmprejmuită. Câinele urlă şi se zbate în lanţ. Nu departe, într-o rarişte, răsare o lumină. E un felinar ce se apropie pâlpâind. Încurajat de lumină câinele se repede mai furios sugrumându-se în lanţul ce-l ţinea legat de un prun.

- Ke je to?

- Bună seara, bună noaptea, gazdă cinstită!

- Bună seara! Cine sunteţi? ne întreabă în graiul nostru stăpânul câinelui şi al grădinii încălcate.

- Păi, căutăm ferma Statului. Avem acolo un prieten bun, un inginer agronom...

- O fermă, ziceţi?

- Da! O fermă.

- Ferma este în România.

- Vezi bine! I-auzi vorbă! Sigur că da, în România, unde să fie!

- Dacă este aşa cum spuneţi, ce căutaţi în Serbia?

Uf! Ni s-a luat o piatră de pe inimă! Am trecut graniţa! Am scăpat de năpastă.

Andreas Barbulov, sârbul, văzând că nu suntem prea amărâţi de-a ne fi rătăcit prin ţara lui, ridică felinarul în sus şi ne arătă un chip cald şi prietenos, cu tot hăţişul de mustăţi ce-i streşina buza de sus.

- Până una alta, să nu mai stăm afară, veniţi în casă!

- Te rugăm să ne dai un pahar de apă! cerurăm noi, mai mult ca să zicem ceva.

- Apă? Acum, aşa cum sunteţi, nu-i bună...

Ajunşi în casă ne dădurăm seama ce-i de noi; eram uzi din cap până în picioare şi stropiţi de noroi. Câtă rouă găsisem în

porumbişte, toată am adunat-o pe îmbrăcămintea noastră. Şi noroiul galben se lipise de noi, cocă. Eram cum eram, dar gazda, zor nevoie, voia să-şi scoale nevasta, să ne aştearnă masa. Cu greu l-am făcut să renunţe. Câte două pahare de ţuică tare fură bine venite să ne întremeze.

Ne-am culcat şi am dormit buştean până a doua zi târziu, când sculându-ne ne-am găsit hainele curăţate şi călcate, aşezate pe speteaza scaunelor de lângă pat.

Înainte de amiază începu o ploaie măruntă şi deasă, care ne ţinu zăvorâţi în casă toată ziua. La masă, închinând mereu cu paharul de vin roşu, Andreas Barbulov ne-a spus tot ce-avea pe suflet, fără nici un înconjur.

- Adică, aşa, fugiţi din ţară? Hm!... Aţi fugit... nu de bine. Apoi şi la noi e rău! Mai rău! Că ne-o pus iar Habsburgii piciorul pe grumaz. Eu îi cunosc bine, ne-au robit destul. În războiul trecut am fost silit să stau sub steagul lor, până ce am dat ochii cu ai noştri, când i-am lăsat dracului şi pe urmă m-am dat de partea Craiului Alexandru, ascultând porunca. Acum iar s-au întors vremurile de încercare! Ştie Dumnezeu cum o să fie!

Rămase câteva clipe pe gânduri şi apoi ne întrebă:

- Ce-aveţi de gând să faceţi?

- Vrem să ajungem într-un sat românesc din Banatul iugoslav.

- Bine! Vă duceţi cu trenul până la Petrovgrad – nemţii îi zic acum "Becskerek" – şi de-acolo nu-s departe satele româneşti.

Şi, fără să stea prea mult la chibzuială, merge să cumpere biletele de tren, iar noaptea, pe la orele 3 ne-a condus la gară, ocolind satul, pe un noroi ce ne trecea de glezne.

Un tren mic, un tren de linie îngustă, şedea pitulat sub streaşina unui siloz. Andreas Barbulov se despărţi de noi şi plecă, smulgându-şi cu greu picioarele din drumul cleios. Clipele trec greu. Trenul nu pleacă la ora ştiută de noi. După câtva timp auzirăm paşi apăsaţi. Control! Un civil înarmat şi cu braţul stâng împodobit de o svastică se apropie de noi şi ne ceru hârtiile. Încercarăm să-l mulţumim cu biletele de tren dar nu s-a prins.

- Cine sunteţi, de unde veniţi şi unde mergeţi?

Era un croat şi ne înţelegeam în ungureşte. Însă argumentele noastre nu reuşesc să-l convingă şi ne declară arestaţi. Ceilalţi călători se strâng în jurul nostru şi ne iau apărarea, dar degeaba. Croatul îşi ia arma la mână şi ne coboară din tren. Facem calea întoarsă, frământând noroiul, până la primărie, unde furăm predaţi unui paznic sătesc, un şvab care ne percheziţionează, numărându-ne şi măselele.

Nu avem ce face, ne ghemuim într-un ungher şi aşteptăm să vină primarul, să ne supună şi el la un interogatoriu. A venit pe la orele 9. Şi acesta era şvab, proprietar din sat. Părea "înţelegător", dar, zicea el – "apucase să fie anunţată Pretura de prezenţa noastră şi deci, de-acum aceasta urma să dispună ce să se facă cu noi".

Trecură câteva ore şi din partea Preturii nu sosi nici o dispoziţie. Primarul se hotărî să ne lase în sat, la cârciumă, bine înţeles, după ce ne-a oprit valizele şi s-a îngrijit să se ţină cineva de urma noastră.

Mare şi bine aprovizionată, cârciuma avea cu ce să ne astâmpere foamea. Stând la masă, ne pomenim cu un sârb ce era îmbrăcat în uniforma căilor ferate, care ne închină un pahar, zicând:

- Trăiască cine vrem noi!

- Trăiască!

Îl invităm să ia loc lângă noi.

După ce privi insistent un grup de săteni ce stăteau strânşi la tejghea, îşi trase un scaun şi infiripărăm o discuţie, parc-am fi fost prieteni de când e lumea.

- Unde dormiţi, noaptea asta?

- Nu ştim. Aşteptăm hotărârile Preturii. Pe urmă vom pleca. Unde, nu ştim.

- Ordinele nu vin cu una, cu două! Le ştiu eu năravul.

- Ce să facem?

- Să veniţi la mine! Să staţi în casa mea, până o să plecaţi.

Autoritatea comunală nu a avut nimic împotrivă şi ne-am dus în casa sârbului. O casă mică, plină de copii, o locuinţă într-un pichet de cale ferată, aproape de gară.

Seara, pe când şedeam la vorbă, cineva bătu în fereastră. Gazda se sculă, ieşi afară şi după câteva minute se întoarse urmat de un bărbat de vreo 40 de ani. Un ins cu o faţă energică şi cu un piept lat în care bănuiai cum clocoteşte puterea. Am dat mâna. N-a fost nevoie să-i spunem ce era cu noi, ştia. Ne-a spus că este căpitan în rezervă şi că a fugit dintr-o coloană de prizonieri ce era în marş spre Germania. Nu era el prea lămurit de ce am plecat din ţară, acum, când România era în război cu Rusia. Deschis ne-a vorbit, deschis i-am dat şi noi toate relaţiile despre gândurile noastre, despre nădejdile noastre. Stătu puţin pe gânduri, apoi se ridică şi-mi spuse:

- Sunteţi comunişti?

- Nu, nu suntem comunişti!

- Dar v-aţi ridicat împotriva împilatorilor, în contra nedreptăţii!

- Da, aşa este. Dar împotriva răului putem fi şi dacă nu suntem comunişti!

- Ce vroiţi?

- Să fim lăsaţi în pace, să creştem şi să trăim pe măsura sufletelor noastre. Nu ne ridicăm împotriva nimănui dar ne vom opune şi vom lupta împotriva nedreptăţii, ori de unde va veni ea. Oricum îşi vor motiva acţiunile, orice pretexte vor invoca acei care caută să ne desfigureze faţa noastră românească, vor găsi în noi adversari neîmblânziţi.

- Aşa! Ne înţelegem. Nici noi nu vrem mai mult.

Sări de pe scaun, se plimbă agitat, ocolind camera de câteva ori, apoi se lasă cu palmele pe umerii mei, zicându-mi:

- Nemţii ştiu că sunteţi aici şi nu vă vor lăsa în pace, până ce nu vor înfunda cu d-voastră un lagăr de concentrare. S-o ştiţi! Eu zic să nu vă lăsaţi!

- Să ne întoarcem în Ţară? Exclus! Trecerea noastră a fost simţită şi de-acum paza este mai vigilentă.

- Nu! Nu vă întoarceţi în România. Veniţi cu mine! Mergem, cu pas întins, până într-un păpuriş de sub o coastă, unde vă las să mă aşteptaţi 4 sau 5 ore, până ce mă întorc eu cu doi cai. Noaptea, pe întuneric şi adăpostiţi de-un mal, alergăm până ce intrăm în munţi, regiuni neatinse de piciorul neamţului. Acolo stăpâneşte armata lui Draja Mihailovici şi nu vi se mai poate întâmpla nimic.

O atitudine bărbătească, o atitudine care onorează! Dar...

- Propunerea D-tale este înălţătoare! Însă, plecând astfel din casa aceasta care ne-a adăpostit, nu te gândeşti că asupra femeii şi copiilor neştiutori se va descărca toată furia şi toată urgia germanilor? Această invitaţie sinceră şi directă îmi luminează sufletul, dar, din motivele care ţi le-am spus, nu pot s-o accept.

Mă ascultă liniştit, iar după câteva clipe se întoarce spre cei din casă şi le vorbi în limba lor. Aceştia se strâng spre noi, vorbind toţi deodată. Aprobau propunerea ce ni s-a făcut. Deduceam aceasta după "da", da-ul ce-l repetau, scandând în cor. Eu mă opun. Atunci, femeia se repezi la un dulap, din care scoase o pereche de epoleţi cu gradul de locotenent şi veni cu ei în palmă, plângând deasupra lor. Toţi, până şi copiii, îşi plimbă degetele pe aurul epoleţilor şi cântau uşor: "Jivia", "Jivia"!

Nu ştiu cum să-mi ascund ochii încinşi de lacrimi. Încă odată îmi înfrâng inima şi refuz din nou.

- Fraţilor, iertaţi-mă! Lăsaţi-mi libertatea să mai fac o încercare. Vor mai fi alţii urgisiţi care vor fi nevoiţi să-şi ia lumea în cap. Acuma ştiu un vad, lăsaţi-mă să-l fac cunoscut şi altora, să nu li se întâmple şi lor ce ni s-a întâmplat nouă!

Ziua următoare, la Primărie, ni s-a spus că vom pleca la Becskereck, cu trenul de 3 noaptea.

- Foarte bine! exclamă gazda noastră, auzind despre ce este vorba. Eu am să vorbesc cu mecanicul trenului să înceteze mersul când va ajunge în apropierea satelor Toracul Mare şi Toracul Mic, iar d-voastră să săriţi imediat ce aţi trecut podul de peste râu. Ajunşi printre români vă pierdeţi urma.

Pe drum ne-a escortat acelaşi croat, care ne arestase cu două zile în urmă. Tot timpul şedea cu ochii pe noi şi cu mâna dreaptă

îşi mângâia cureaua de la armă. Trenul, din toată fuga, îşi încetini mersul, abia se mişca. Escorta se arăta neliniştită.

- Ce-i. Ce este? Întrebăm.

- Trenul merge prea încet, s-ar putea să fie oprit de soldaţii lui Draja... bolboroseşte individul care ne escorta.

- D-ta eşti înarmat, nu-ţi pasă!

- Nu-i cunoaşteţi, nu ştiţi ce pot ăia! răspunse croatul aplecându-se pe fereastră.

Ce moment potrivit unei fugi, dacă nu m-aş fi oprit la gândul ce mă făcuse să refuz propunerile sârbilor...

*

* *

Se făcea ziuă. De prin gările mărunte se urcau mulţime de călători. Toţi români; vorbesc cu accent bănăţean. Intrăm în vorbă şi unuia mai tânăr îi dau o adresă. Cu o gară înainte de Becskereck omul se coboară şi se duse unde l-am trimis.

În gara mare a oraşului, pe peron, dintr-un grup de oameni unul ridică o mână şi flutură peste capetele celor din jur coperta revistei "Gândirea". Semnul de recunoaştere. Legătura dorită s-a făcut.

Am fost duşi la Tribunal şi condamnaţi la câte 1500 de dinari amendă pentru trecerea frauduloasă a frontierei. Neavând atâţia bani s-a dispus să fim închişi în temniţa din localitate.

Închisoarea era plină de sârbi. De-a valma, femei, copii şi bătrâni, în faza de cercetare. Toţi nesupuşi legilor impuse de ocupant. Pe noi n-au mai avut unde să ne închidă, până şi grajdurile, printre cai şi boi, sunt înghesuite de arestaţi. Ziua stăm în ogradă iar noaptea ne închid într-o maşină defectă ce sta rezemată de un zid al închisorii.

La apelul de dimineaţă, fiind strigaţi printre cei din urmă, avem prilejul să vedem fel şi fel de chipuri, de la cele stoarse de mizerie şi amărâte, până la cele cu trăsături îndrăzneţe, cu linii

vultureşti. Toată ziua nu fac altceva, decât să mă învârt printre ei, să stau de vorbă, să-i văd mai bine. Sunt câţiva avocaţi şi vreo doi medici din oraş, figuri cunoscute şi respectate, se vede după aerul de deferenţă cu care sunt priviţi de ceilalţi arestaţi. Unul dintre ei are capul umflat şi faţa învineţită de lovituri. Vina? I-a plecat feciorul de-acasă şi nu s-a mai întors.

- Dacă ar fi la Draja, le-aş suporta pe toate dar mi-e teamă să nu-l fi ucis şi aruncat pe undeva, într-un şanţ, spune omul.

Multă stimă inspiră o mamă, învăţătoare, căreia i-a plecat fiul într-o noapte şi de-atunci, de trei luni, şade în temniţă, mănâncă o bucată de pâine uscată, iar noaptea zace pe o mână de paie, jos, pe cimentul închisorii. Ne împrietenirăm şi după câteva zile îmi spune:

- Eu ştiu unde se află fiul meu! Sunt aşa de mândră de el, încât... nu-mi pasă, orice mi s-ar mai întâmpla! Eu cred că nu se lasă, va pătrunde aici, să mă vadă, să-l văd! Dragul mamei, drag!

Vorbea cu ochii aprinşi, sărutând mereu un medalion ce încadra chipul iubit, ce-i da putere să suporte viaţa de câine la care era supusă.

Alinarea durerilor, desfătarea şi bucuria sufletelor celor întemniţaţi, o întruchipa o studentă. Înaltă, suplă şi cu un mers de regină, această fată, oriunde îşi făcea apariţia, stârnea voia bună. Noi, cei doi români, am botezat-o "Crăiliţa", prinţesa. Şi aşa i-a zis apoi toată închisoarea. Şi la apel era strigată cu noul nume.

Una după alta cele 15 zile de închisoare s-au scurs şi veni sorocul să ne eliberăm. Ne pregătirăm de ieşire. Eu mă duc să-mi iau ziua bună de la cei care rămâneau în temniţă. N-o găsii pe doamna învăţătoare. Întreb de ea. Nimeni nu-i dă de urmă. Apare "Crăiliţa".

- Unde-i doamna? o întreb.

- Vino cu mine. Mă luă de mână şi mă duse după o stivă de lemne.

- Iat-o.

Mama era cu braţele după grumazul unui flăcău de vreo 20 de ani.

- Vino! Vino! Să-l cunoşti. E feciorul meu! Vezi? Ţi-am spus eu, a venit. A venit! spunea mama plângând şi râzând.

Nu ştiu pe unde a intrat, nu ştiu pe unde a ieşit. Ne-am despărţit. Au rămas în temniţă iar noi am apucat pe drumul pribegiei.

*

* *

Mai târziu, după Crăciunul lui 1941, fiind în Germania, am aflat de la prof. Vasile Vosica, că de pomii unei străzi din Becskereck atârnau mai mulţi spânzuraţi şi că printre ei sunt şi două femei. Una subţire cu gulerul paltonului îmblănit de zăpadă iar cealaltă, mai în vârstă, ţinea în pumn un medalion.

*

* *

CAPITOLUL III

La Belgrad, printre balade şi ruine

Dinspre Panciova, cu vaporul, plutim printre stâlpii fostului pod Cralia Pera II. A fost un pod mare pe care trecea şoseaua şi calea ferată, care făceau legătura între Timişoara şi Belgrad. Acum, de pe urma războiului, au mai rămas doar câteva resturi, căzute în valurile înspumate ale Dunării.

Ajungem la chei, un fel de port, apoi urcăm câteva zeci de trepte şi pe lângă Legaţia Franceză ne îndreptăm spre oraş.

Iată-ne în Belgrad.

Ne găsim un adăpost pe uliţa Kneza Pavla, la hotelul lui moş Mihai, un sârb care vorbea bine românește şi era mare mâncător de nemţi şi mare iubitor de comunism.

Ne având ce face, hoinărim prin oraş, să-l cunoaştem, să-i pipăim pulsul zdruncinat de război.

Capitala Jugoslaviei are o aşezare dintre cele mai frumoase. Zidit pe o muchie de deal, oraşului i se deschide un câmp de vedere în sus, pe apele râurilor Dunăre şi Sava, până departe, în negură. La răsărit se aşterne câmpia Banatului. Înspre confluenţa acestor două râuri care-şi amestecă apele la picioarele sale, Belgradul împinge un piept de deal pe care este croit parcul Kelimegdan. Aici vizităm muzeul militar şi vechea şi faimoasa închisoare a Belgradului în care şi-au mumificat trupurile şi câţiva români în epoca de glorie a turcilor. Opus acestei sinistre rămăşiţe, în mijlocul parcului, geniul sculptorului Mestrovici, într-o fericită imaginaţie realizată în bronz, a prins chipul senin şi generos al Franţei. Liniile şi umbrele acestui monument se întâlnesc, dând tărie, în toate sensurile, inscripţiei de pe soclu: "Franţa! Tu ne-ai lăsat! Noi nu te vom uita niciodată!"

Nu ştiu de ce, această operă de artă, mai ales privind braţul încordat al Franţei, ori de câte ori o vedeam, sufletul mi se scălda într-o euforie care mă stăpânea zile întregi.

Războiul a trecut peste acest oraş lăsând urme adânci. Străzi întregi au fost şterse de bombardament. Academia de Război şi mai multe ministere au fost distruse complet. Clădiri mari stau părăsite cu spărturile afumate, triste. Palatul regal lovit în plin, priveşte în stradă printr-un perete sfârtecat. În sala tronului, spânzurat într-un lanţ de fier forjat, veghează un candelabru aurit. Vulturul de pe acoperiş, cu o aripă zdrobită, îşi ţine pliscul spre cer, parcă ar spune: iată ce mi-au făcut!

Cafeneaua Rusky Ţar a scăpat, dar hotelul Moscova are coama rasă şi în locul geamurilor etajul ultim este împodobit cu scânduri negeluite. Nici clădirea Parlamentului n-a suferit, deşi, după mine, n-ar fi fost nici o pagubă, căci este o imitaţie nereuşită după cea din Viena.

Masiv şi impunător este palatul "Poştă şi Telegraf" care, ca toate clădirile bune şi arătoase, este ocupat de diferitele servicii ale armatei germane.

De la un timp mi-am luat năravul să ies afară din oraş, să trec prin mahalalele sărace şi să mă îndrept spre câmp, unde muncesc oameni cu sapa şi cu plugul. Muncesc şi cântă. Ziua întreagă, cât se întinde câmpul, numai cântece, lungi, legănate. E ţara baladelor. Îmi pare rău că nu le ştiu limba. Totuşi înţeleg şi mă înduioşează cuvintele calde şi gesturile pline de dragoste la adresa Regelui Petru şi a Reginei mame. Dealtfel, oriunde am intrat, în case private şi magazine luxoase, până la cele mai sărăcăcioase dughene, am dat cu ochii de chipurile lor. Vorbe bune şi nădejdi conştiente legate de existenţa Regelui şi a Reginei mame.

Cât de frumos este să ai justificarea de a-ţi vorbi Regele de bine, de a-i pomeni numele cu drag!

A doua sau a treia zi după căderea oraşului Kiev, când germanii au făcut o demonstraţie cu aparate Stukas deasupra Belgradului, mă dusei în pădurea crescută pe-o coastă, la câţiva kilometri depărtare de oraş. Drumul m-a purtat şi pe lângă cimitirul principal. L-am vizitat. Lângă acest cimitir erau alte două cimitire militare, unul francez şi altul german, urme de-ale primului război mondial. Nu le-am ocolit nici pe acestea. Printre crucile celui francez ardeau candele şi florile erau proaspete, iar pe cărările proaspăt curăţate se plimbau domol femei şi fete sârbe. Pe deasupra mormintelor celui german nu pâlpâia nici o lumânare, nici o floare nu se legăna în adierea uşoară a vântului...

*

* *

Se dau dispoziţii şi ordonanţe tot mai severe. După orele opt seara nu se mai poate circula pe străzi. Noaptea se aud împuşcături, rafalele de mitralieră punctează întunericul cu foc. Se trage şi în cei dovediţi, se trage şi în cei care dau ocupanţilor vedenii. Cetnicii se înmulţesc. Ţăranii nu-şi taie, anume, cocenii de porumb, ca să servească de adăpost şi ascunziş haiducilor. Satele din munţi fac frăţie cu ei. Guvernul vrea să le opună tot un fel de

cetnici dar oficiali, cu legitimaţie şi soldă regulată. Aceştia sunt echipaţi sârbeşte, cu nădragi strânşi pe pulpe şi cu nojiţele opincilor gurguiate înfăşurate până sub genunchi. În cap poartă căciuli de oaie neagră, cu vârful răsfrânt. Mai au şi puşcă şi o bandă de cartuşe prinsă în diagonală pe umărul stâng. Germanii nu se avântă prea adânc în munţi, după cetnicii ilegali; ei se servesc de cei cu autorizaţie. Întâlnirile între aceste două feluri de cetnici sunt crude şi fără iertare.

Într-o zi, pe o mare căldură, să fi fost orele trei după amiază, stând la masa unei berării, văd că intră în restaurant un cetnic în soldă. Abia trecu pragul şi comandă o bere, apoi se aşează pe un scaun cu braţul petrecut pe după cureaua armei. Chelnerul se apropie şi-i aşează dinainte un pahar de bere, apoi se întoarce repede după tejghea. O clipă, cât şi-a dus paharul la gură şi-o detunătură scutură localul. Cu spuma de bere încă pe buze, cetnicul se rostogoli pe podea.

*

* *

Se întinde sărăcia. Nu se mai găseşte pâine şi dimineţile sunt tot mai reci. La ieşirile din oraş copacii de pe laturile străzilor sunt tăiaţi pe capete. Orice gătej putred are valoare. Într-un parc, o femeie de condiţie mai răsărită – după mişcări şi îmbrăcăminte – îngenunchiază la rădăcina unui gard şi adună crăci uscate, pe care le îndeasă într-un săcuşor de pânză.

Noi românii, ne înmulţim. Din ţară au mai fugit şi alţii, dar tot cu punga goală. Noroc cu pătlăgelele roşii şi cu prunele ce s-au ieftinit că altfel am fi dus-o numai într-o foame.

Prea mult timp n-o putem duce astfel. Trebuie să găsim ceva de lucru, abia mai avem bani să ne plătim locuinţa. Pleacă toţi în toate părţile şi caută. După câteva zile am găsit un plasament ca lucrători cu ziua, la un pod ce se arunca peste Sava, în locul celui bombardat, care lega oraşul Semun de Belgrad.

Muncă grea. Cu atât mai grea cu cât nici unul dintre noi nu era de meserie. Adevărat că nu se cerea nici o dexteritate, se cereau în schimb muşchi tari şi oarecare îndemânare să nu te laşi turtit de copacii uriaşi ce-i descărcam din trenurile garate pe malul Savei.

Împărţiţi pe echipe, câţiva rostogolesc copacii din vagon, alţii îi împing în apă iar ceilalţi, cu sârmă şi cu piroane groase, legând mai multe trunchiuri deodată, formează plute şi le duc pe malul opus. Se descarcă vagon după vagon, apoi, urcaţi pe prima plută, trecem toţi pe malul stâng al râului.

Abia de-acum începe greul. Când Sava venea mare eram nevoiţi să lucrăm în apă până la brâu iar când scădea ne înglodam în noroi şi împingeam buştenii sus, pe platoul de deasupra malului. Stropiţi de noroi, cu ochii şi gura pline de mâl nisipos, ne opinteam opt ore pe zi. Celor cu reumatisme recoltate de prin închisorile ţării, această muncă le sporea durerile, li se umflau genunchii şi articulaţiile nu mai funcţionau normal.

Alături de noi, în acelaşi sector de muncă, lucrau mai mulţi sârbi. Auzind ce este cu noi – începuserăm să rupem câte o vorbă de-a lor – ne-au arătat înţelegere şi repede ne împrietenirăm. Printre ei erau şi câţiva studenţi dezorientaţi în iureşul de evenimente trăite în ţara lor, dar hotărâţi să-şi asigure existenţa prin muncă oricât de grea.

Înalt şi mlădios ca un paltin, Nesici, student la electrotehnică, toată ziua cântă şi se ceartă cu un muntenegrean care nu se omoară cu lucrul.

- Îl vezi? – mi-l arată Nesici – el şi toţi din Muntenegru nu fac altceva decât să umble după burse, dacă-s studenţi, ori după posturi de portari, când nu au nici o meserie. Să doarmă şi să iubească e tot idealul lor pe acest pământ.

Medicinistul Pavlovici care lucrează cot la cot cu mine, aşteaptă grosul ploilor de toamnă, să se poată strecura în munţi la guerilă. De câte ori nimerim câte un copac enorm sârbii sar în ajutorul nostru şi astfel, cât e ziua de mare, haide! hei... rup! Samo napret! Jos, jos, cekai! cekai malo, să nu-l scăpăm.

Acest ajutor prietenesc, această apropiere nu era pe placul nemţilor ce conduc lucrările, mai ales că în jurul lor nu se îmbulzea nimeni.

Încep să-şi arate colţii, dușmănia creşte pe zi ce trece. Când între noi au venit câţiva sârbi din oraş care ne-au adus pâine şi fructe, ura nemţilor se arătă făţiş. O dată o insultă, altă dată un ciocan scăpat pe picioarele unuia dintre noi, apoi cuvinte jignitoare la adresa neamului nostru. Eram provocaţi şi sabotaţi în timpul muncii.

Fiind cel cu răspunderea în grupul nostru, le spun camarazilor mei să rabde şi să suporte fără murmur, dar dacă se va încerca să ne insulte ţara şi credinţa, să treacă peste orice risc şi prudenţă şi să răspundă cu vârf şi îndesat. Aşa s-a întâmplat.

Câţiva inşi lucrau la o groapă betonată şi pileau nişte drugi de fier, când veni şeful de echipă, un şvab din Banat, care, fără nici un motiv, îi apostrofă, debitând câte şi mai câte ofense. Românii se fac a nu auzi, muncesc înainte cu fălcile strânse. Crezând că nu este înţeles, neamţul continuă în limba ungurească. Camaradului Conteş i se învineţeşte faţa şi-i strigă:

- Încetează, omule!

- Dracul să vă.ia, cu ţara şi credinţa voastră! Popor înapoiat!

Exasperat, Conteş, om de o forţă herculeană (fost campion naţional de alpinism, deci o masă de muşchi), îi trage nenorocitului un pumn în faţă şi-i mătură dinţii din gură, trântindu-l în groapa betonată, unde a leşinat.

Alarmă pe şantier. Agresiunea petrecută pe teritoriul croat atrase intervenţia ustaşilor. Un camarad este lovit cu un ciocan în ceafă, eu sar să-l apăr şi în această clipă un ustaş îmi pune pistolul în piept. Dacă nu m-aş fi oprit, un gest dacă aş mai fi schiţat, m-ar fi împuşcat. Cu mâna goală, nu ne lăsăm până nu suntem copleşiţi de numărul mereu crescând al nemţilor înarmaţi. Ar fi fost o copilărie să mai încercăm ceva.

Rezultatul? Conteş a fost arestat şi dus la închisoarea din Semun iar noi am fost scoşi de la muncă. Simpatiile sârbilor au crescut, pe măsură ce ura nemţilor se pronunţa tot mai mult.

Din nou fără bani şi fără hrană. Nu mai era chip de trăit. Dacă aş fi fost singur m-aş fi descurcat cumva, dar cu 30 de oameni, într-o ţară zdrobită de război, era greu să găseşti o modalitate de trai.

Aici nu mai puteam rămâne. Îmi veni un gând, să plecăm în Italia. De la oameni şi aşezări, până la ultimele ruini ce-o înfrumuseţează, simţim radiind duhul anilor plini de glorie şi de lumină. Mă bucur la gândul c-aş putea ajunge pe pământul Italiei, unde vreau să simt pulsaţiile unui popor muncitor. Geniul şi cultura lor vreau să le gust în prospeţimea originii lor. Ţara şi poporul care au dat lumii culmea frumuseţii, opera lui Dante, dar şi pământul în care a înflorit Renaşterea. Să văd Roma.

M-am dus la Legaţia Italiei şi mi-am spus dorinţa. Mi s-a spus să mai aştept o săptămână, după care mi se va comunica rezultatul cererii. La termenul fixat m-am prezentat din nou, dar iar am fost amânat. Am mai încercat o dată dar în zadar. Ne hotărâm câţiva inşi să trecem în Macedonia şi de acolo să ne strecurăm în Italia. Nu ştiu cum, dar serviciul de informaţii german a prins de veste şi din acea clipă nu ne-a mai slăbit de sub observaţie. N-am mai dispus de noi. Am rămas doar cu aroma visului de a vedea Italia.

*

* *

CAPITOLUL IV

Potsdam: cuibul lui Frederich cel Mare

Pe o zi ploioasă şi rece, cu un tren de muncitori, plecăm din Belgrad. Sute de lucrători sârbi, femei şi copii, îşi părăsesc vetrele. De voie de nevoie, pleacă în căutare de lucru, să-şi câştige o bucată de pâine. Alături de vagonul nostru se află şi câţiva ruşi albi emigraţi în urma revoluţiei comuniste. Cu câte-un bagaj sărăcăcios se îndreaptă spre Germania, de unde nădăjduiesc

să se întoarcă în Rusia. Ce s-o fi petrecând în capul lor, doar Dumnezeu o ştie.

În convoi sunt şi croaţi. Cei mai în vârstă nu se amestecă cu sârbii, se grupează ei între ei. Cu totul altfel se comportă cei tineri. Aceştia, fie sârbi, fie croaţi, dacă sunt întrebaţi ce naţionalitate au, fără ezitare răspund: sunt iugoslav. Nu este pentru prima oară când îi aud vorbind astfel. Dar războiul şi dihonia internă...

După posibilităţile de orientare, puţine câte le aveam cât am stat la Belgrad, m-am convins de două lucruri precise:

1. Ocupanţii nu aveau nici o siguranţă pe pământul Iugoslaviei. Ei nu şi-au putut apropia sincer nici un suflet, atât în Croaţia cât şi în Serbia.

2. Au reuşit, în schimb, să adâncească ura între bătrânii sârbi şi croaţi, aţâţându-i pe unii împotriva celorlalţi.

Circulau pe atunci, oarecum oficial, nişte fotografii oribile, din care se vedea cruzimea cu care au fost exterminaţi anumiţi sârbi. Un mare negustor sârb din Zagreb, fiind prins de adversarii lui politici, a fost jupuit de piele, apoi aruncat pe o masă şi i s-au scos maţele. Această fotografie circula oriunde, în Begrad. Pe valurile râului Sava, până în octombrie 1941, cinci luni după ce a trecut războiul, mai veneau încă, plutind umflate, trupuri de oameni decapitaţi.

Şi dacă ai fi întrebat pe oricine ce gândeşte, ce aşteaptă, ai fi văzut că nimic, nici o atitudine nu se definea, nici o aspiraţie nu era cristalizată.

La Belgrad, şeful guvernului spuse disperat: "Dacă mai durează această situaţie, în Serbia nu vor mai rămâne decât drumurile".

Care va fi linia politică pe care va merge această ţară? Care din aceste două neamuri de aceeaşi limbă va juca rolul principal pe noua scenă ce se va deschide după război? Animozităţile nu numai că nu au dispărut dar nici măcar nu s-au sedimentat. Pe sârbi i-a măcinat războiul. Bărbaţii lor deportaţi în lagăre de concentrare, flăcăii în prizonierat, clasa cultă distrusă cu toate mijloacele şi metodele de care dispun ocupanţii.

Tineretul care-şi spune, cu convingere, că aparţine naţiunii iugoslave, are vreo soluţie? Deţine el cheia unei dezlegări? Viitorul ne va da răspunsul!

*

* *

Trenul aleargă printr-o ploaie deasă şi repede. Întunericul ce se lăsase nu permitea să vedem oraşul Zagreb. Târziu, în noapte, ajungem în Marburg unde suntem coborâţi şi înghesuiţi în nişte magazii enorme, unde aşteptăm să ne vină rândul la deparazitare. Spre ziuă a început o ninsoare, urmată de un vânt tăios care îngheţă cişmelele din faţa magaziilor.

Rândul la baie ne vine târziu, aşa că am avut vreme să văd ce se petrece în jurul meu. În stânga, la vreo cinci sute de metri, se vede un lagăr de prizonieri. După uniformele cenuşii, dar şi după mişcările moi şi legănate, îmi dau seama că sunt prizonieri ruşi.

Este primul lagăr de prizonieri pe care-l văd. Mă apropii. Garduri de sârmă ruginită împrejmuiesc un teren în mijlocul căruia sunt clădite barăci de lemn, grupate în jurul unei clădiri de zid în formă de siloz. Într-un colţ se împarte ceva de mâncare. Trei şiruri lungi, cu paşi de molii lihnite, frământând noroiul cu picioarele încălţate în saboţi de lemn, ori învelite în obiele ude, se apropie de cazane. Un Feldwebel le toarnă în gamele. Convulsiv, degetele învineţite de frig se încleştează în jurul vasului cald şi, unul după altul, spectre ale morţii se leagă în lanţul ce se târăşte spre intrarea în barăci. Strigătele santinelelor, paşii frânţi şi aburii înălţaţi din vase, procesiune macabră în cinstea iadului.

Mă scutur înfiorat. Îmi cunosc bine norocul. Cu trei ani în urmă, într-o gară din România, am văzut un vagon penitenciar din care ţâşneau gemete şi blesteme înfricoşătoare. Mi-am zis atunci: Doamne, apără-mă! După două luni de zile, într-un astfel de vagon treceam şi eu printr-o gară, de unde auzeam glasuri de

oameni liberi. Lagărul ce-l văd acum este în Germania, iar eu mă îndrept spre centrul ei...

În dreapta, peste drum, era un alt lagăr – de englezi. Ei se plimbau pe aleile ce tăiau curtea de-a lungul şi de-a latul. La o parte, între barăci, două echipe de prizonieri englezi disputau un meci de volley-ball. Ei fumau, râdeau şi vorbeau. După aerul liber ce-l aveau gesturile şi mişcările lor, dacă n-ar fi fost sârmele ce-i înconjurau, ai fi crezut că sunt într-o cazarmă de-a lor, în pauza dintre două puncte de program.

Un ofiţer german intră în lagăr. Luaţi prin surprindere, prizonierii din apropierea porţii salută, dar de la ei încolo ceilalţi îşi găsesc ceva de făcut, la timp ca să-i întoarcă spatele. Războiul continuă şi în spatele porţilor zăvorâte.

Ne vine rândul la baie. Niciodată nu m-au entuziasmat aglomerările de oameni, însă nicicând nu mi-au produs atât amar ca acum. Zeci şi sute de oameni în pielea goală, cu rufele mai mult sau mai puţin curate ţinute pe braţul stâng, cu pumnul drept strâns în silă pe un fel de clei vâscos ce ţinea loc de săpun. În stânga şi în dreapta, în faţă şi în spate, tescuit de trupuri despuiate, betegite. Umeri căzuţi, piepturi scofâlcite, pulpe uscate şi rotunjimi cu urme de răni suspecte, oameni bătuţi de soartă, ajunşi în voia vântului, lume care n-a mâncat niciodată pe săturate.

În rând, după numărătoare, intrăm în sala de baie. Din tavan atârnă trei duşuri, dintre care doar două funcţionau. Jos, sub picioare, noroi gras, mirositor. În spate două geamuri care nu se închid bine. Repede! Repede! Apa curge numai trei minute şi afară aşteaptă alţii. "Fertig sein!..." strigă cineva. Curentul dintre două uşi ne zvântă trupurile, apoi ne ducem să ne luăm hainele de la etuvă. Pe ale mele le găsesc întinse pe o laviţă. Observ ceva pe cămaşă. Mă uit mai bine: doi păduchi se plimbă pe guler dar apa de pe duşumea este deajuns să te scape de doi nepoftiţi.

Acum, primenit şi curat, pot călca pe pământul celui de al III-lea Reich.

Este ziua de 11 noiembrie 1941.

*

* *

Trenul lung şi conducta de aburi defectă, în vagonul nostru nu răzbate nici un pic de căldură, ne zgâlţâie frigul toată noaptea. Frig şi foame. Prin gări nu se poate cumpăra nimic fără cartele. De-altfel, chiar dacă am avea, e lucru complicat, până să te descurci cu ele, să le descifrezi, îţi pleacă trenul. Întindem o foame în toată legea, până ce intrăm în gara oraşului Graz, unde primim câte o supă caldă, nesărată şi fără pâine.

Mai departe, cu scurte întreruperi, mergem încontinuu până la Berlin. Trenul se opreşte într-o gară periferică. Întuneric beznă. Doar câteva semafoare reuşesc să lumineze un metru - doi de linie ferată. Plouă cu ninsoare. Frigul ne pătrunde până la oase.

Un huruit lung repetat la intervale scurte trece pe lângă noi, în stânga şi în dreapta, şi se pierde în gura unui tunel. Sunt metropolitanele, semn că se face ziuă. Curiozitatea de-a vedea oraşul, un oraş mare apusean, ne alungă şi foamea şi frigul. Ne grăbim să coborâm, să facem investigaţii în jurul punctului unde ne găseam. Primul lucru de care dăm cu ochii, este un turn antiaerian cocoţat pe acoperişul unei clădiri.

Se aud sirenele. Urletul lor învolburează oraşul şi nu departe, ca o gură căscată, o poartă uriaşă înghite mii şi mii de muncitori. Prin dreptul nostru trec mulţime de lucrători, trec înainte grăbiţi, nici unul nu-şi opreşte ochii pe noi. Automate vii cu mişcările ritmate de disciplina generaţiilor înaintaşe, se lasă mistuiţi de fabrici, de uzine, de ateliere. Mă impresionează acest fapt, dar nu mi l-aş dori niciodată.

Oraşul, miezul lui, este departe de noi. Încă bâjbâim într-un cartier mărginaş, cu clădiri în serie, cartier muncitoresc. Traversând o stradă perfect întreţinută, Atillastrasse, am intrat într-un lagăr de muncă. Iar vizită medicală, iar dezinfecţie, şi abia a doua zi reuşim să pătrundem în oraş.

Întâlnim câţiva studenţi români şi, conduşi de ei, vizităm în fugă capitala Germaniei.

Masiv, cenuşiu, cu clădiri ce nu se ridică peste şase - şapte etaje. Berlinul este un oraş care nu-şi deschide sufletul şi, cred, rar permite unui privilegiat să evadeze din cercul apăsător al necesităţilor cotidiene.

Mare lucru nu putem vedea, n-avem timp. Gestapo-ul nu ne permite să stăm mai mult de două zile şi apoi şi războiul a închis multe muzee şi pinacoteci.

Vizităm palatul de iarnă al împăratului Wilhelm I, apoi biserica garnizoanei, măreaţă şi atrăgătoare prin interiorul său împodobit regeşte.

Ne reţine mult Potsdam-ul cu palatul Sans Souci al lui Friederich der Grosse. De pe fruntea unui deal ce urcă în terase plantate, ca un tron înconjurat de păduri, palatul regesc veghează asupra Berlinului în panoramă.

La intrare ne vârâm picioarele în nişte papuci de pâslă. Un cicerone gulerat şi cu mişcări cronometrate ne poartă pe la icoane. Zice mereu ceva în limba lui, din care abia pricepem că este vorba de războiul de şapte ani. Neastâmpărat, un camarad mă trage deoparte şi facem amândoi colindul din cameră în cameră.

Sala de muzică, cu instrumentele lăsate într-o neorânduială odihnitoare, printre statuete şi bibelouri de preţ, parcă ţi-ar spune că regele abia a ieşit, grăbit să intre în camera lui Voltaire. În această încăpere totul e viu, de la panoplii până la desenele japoneze ce înfloresc pereţii camerei lui Voltaire, tot ceea ce te înconjoară musteşte de gloria unei epoci. Până şi masa trimisă în dar de Ecaterina cea Mare, o masă lucrată din sute şi mii de bucăţi de marmoră şi pietre rare, produse de-ale sfintei şi pravoslavnicei Rusii, vorbeşte limba epocii, transpiră dedesubturile unei politici, ce pare că şi-a reluat jocul acum, în zilele noastre.

Cu droaia după el, ghidul dă peste noi. Camaradul meu îi măsoară din ochi, unghiurile, gesturile. Ne lăsăm târâţi într-o sală mare împodobită cu steaguri şi arme vechi. Aici, arătându-ne un tablou uriaş, ciceronele spuse sentenţios: "Pe vremea aceea,

regelui i s-a spus Friederich der Grosse, dar ţara era mică! Astăzi însă, avem Germania mare iar Führer-ul nu-şi face reclamă!"

Galeria de tablouri ne prezintă numai lucruri şterse. Pe pereţi se văd urmele tablourilor ce-au fost ridicate şi duse în securitate. Frumoasă, păstrând şi aerul vechi, aşezată în flancul drept al palatului, moara istorică întregeşte viaţa de legendă şi realitate a unui rege care, după cât se spune, nu prea era entuziasmat de geniul poporului său.

Ajungem în centrul oraşului în momentul când se schimbă garda la mormântul soldatului necunoscut. Într-o tăcere grea, lumea înlemneşte în stradă şi salută drapelul.

Doi soldaţi ce par crescuţi din marmura podimentului, străjuiesc mormântul ce radiază forţă trainică.

*

* *

CAPITOLUL V

Ape îngheţate şi suflete stinse

Gestapo-ul a avut gentileţea să ne conducă până la gară. Ne-a ales şi vagonul în care să ne urcăm. Ca la orice despărţire, sigur, se strâng mâinile – mai lipseau batistele fluturate – şi plecăm bucuroşi, atât noi cât şi ei, că scăpăm unii de alţii.

Drumul ducea printr-o pădure plantată, apoi de-a lungul unei câmpii nisipoase acoperită cu petece de iarbă arsă de brumă. Itinerar prescris de gazde. Noi ca oaspeţi respectăm protocolul casei şi ne ducem direct, nu ne mai oprim până la Rostock.

Oraş vechi, aşezat pe un estuar format de Marea Baltică, acoperit de nori ceţoşi pe care-i tulbură un vânt rece şi ascuţit, Rostock-ul a fost oraşul în care ni s-a fixat domiciliu obligatoriu. Trecem cu tramvaiul pe sub Steintohr şi mergem, drum lung,

până la Marienehe, afară din oraş, într-un lagăr muncitoresc ce ţine de uzinele Heinkel.

În două barăci compartimentate pe camere de câte 8 la 12 paturi suprapuse trăiesc în comun o parte din camarazii noştri fugiţi şi ei din ţară din pricina aceleiaşi prigoane tâlhăreşti.

Ne bucurăm de întâlnire dar nu stăm prea mult de vorbă – ei fiind rupţi de oboseală se trântesc în paturi şi dorm până a doua zi când trebuie să se ducă din nou în fabrică. Titraţi de toate categoriile: preoţi, profesori, ofiţeri, ziarişti, medici, avocaţi, scriitori, lucrători şi studenţi de-a valma, lucrează pe capete. Spre a nu-şi crea obligaţii care le-ar fi ştirbit independenţa, au refuzat orice ajutor, sub orice formă li s-ar fi prezentat. De altfel, aceste oferte precedate de gânduri ascunse li s-au prezentat de când au ajuns pe pământul Germaniei.

Cei care-au trecut prin Viena au fost întâmpinaţi de interpuşii regimului naţional-socialist cu târg direct. Refuzul a fost categoric. Se ştia prea bine care a fost rolul Vienei în jocul şi presiunile ce s-au exercitat, din vremuri vechi, asupra poporului român. Berlinul se serveşte şi astăzi de Viena în politica sa de imixtiune în viaţa ţărilor dunărene.

La Schweizerhaus, o casă din marginea opusă a oraşului, se aflau alţi români. Aici l-am întâlnit pe profesorul Nicolae Petraşcu. Cu toată bucuria revederii, Petraşcu nu-şi putu ascunde umbra unei mâhniri ce-i mohora faţa.

- Ce-i? Ce este? l-am întrebat.

- Greu, încep iţele!

- Adică?

- Las' acum! Vom vorbi mai târziu! O să observi şi tu!

Această întâmpinare mă nelinişti. Am vorbit cu alţii şi văzui că părerile nu sunt deosebite de-ale lui Petraşcu.

Treaba asta mă puse pe gânduri, nu-mi plăcu!

*

* *

Nu este prea uşor într-o ţară străină, căreia nu-i cunoşti limba şi obiceiurile, şi în care te izbeşti la orice pas de lucruri şi gesturi la care nu te aştepţi. Dar nu ne lăsăm, ne învârtim în stânga şi în dreapta, să-i vedem, să-i pricepem. Urmărim viaţa culturală.

Am vizitat Universitatea. Şcoală veche, cu o Facultate de Medicină prevăzută cu cel mai modern utilaj. De la sălile de cursuri până la laboratoare, întâlneşti o curăţenie şi o ordine care intimidează. Am audiat şi câteva lecţii la Facultatea de Teologie – vorba vine că am audiat – nu înţelegeam mare lucru. Profesorii vorbesc întins, ca apa lină, fără modulaţii în glas, fără reliefări care să te oblige să-i urmăreşti. Interesant, revelaţiile profesorilor nu sunt subliniate de studenţi cu aplauze, ci bătând cu picioarele în podele sau ciocănind cu creioanele în bănci. Studenţii sunt foarte tineri, se văd şi uniforme militare dar majoritatea o formează studentele.

Profesorii de la Litere şoptesc prudent, că noile serii de studenţi, pentru a intra în înţelegerea prelegerilor din cursul secundar, au nevoie de o recapitulare generală a cunoştinţelor din cursul primar. Dacă reuşeşti să inspiri încredere, ţi se spune, cu aer speriat, că viitoarele recolte de titraţi vor fi submediocre.

*

* *

La teatrul municipal este o reprezentaţie nouă. Se joacă opereta "Văduva veselă". Ne grăbim să mergem. Ocupăm locuri bune şi până să înceapă luăm programul, urmărim mişcarea din sală. Lume multă, asortată, din toate straturile. Rochii elegante şi umeri dezveliţi, haine de toate croiurile. Nu lipseşte nici lacul, nici fracul, sunt de faţă şi câţiva monoclaţi. Primadona este o actriţă de la Opera din Viena.

Bate gongul. Se ridică cortina şi începe programul. Joc degajat. Muzică bună dar se aude un foşnet. Călăreţul de pe scenă face ocoluri în trap bătut. Foşnetul este tot mai sâcâitor, mă enervează.

Nu mai pot. Îmi întorc capul. În stânga mea, peste două scaune, o femeie îşi şterge gura cu o hârtie din care terminase de mâncat un sandwich. Într-o lojă o mamă le întinde odraslelor ce-au însoţit-o la spectacol felii de pâine unse cu unt. Alta îşi linge degetele îndulcite cu marmeladă.

Programul se desfăşoară înainte.

Costumate frumos, muntenegrencele execută pe scenă un dans săltăreţ în ritmul tamburinelor bătute de degete cu unghii sidefii.

La sfârşitul spectacolului noi ne înghesuim la garderobă, pe când citadinii fac coadă şi aşteaptă netulburaţi. Îi observăm mai îndeaproape, majoritatea femeilor erau cu ciorapii răsuciţi pe picior şi nu sunt puţine cămăşile ce ies de-o şchioapă de sub rochii.

*

* *

Frecventăm şi cinematografele, cu toate că, mie cel puţin, nu-mi prea vine la îndemână. Necunoscând limba, nu pot prinde sensul just al temei. De cele mai multe ori asist, ca în timpul copilăriei, la cinematograf mut.

Într-o zi vedem afişe mari care anunţau un film nou, "Der Grosse König". Film cu subiect istoric, să nu-l scăpăm.

Rolul regelui Friederich interpretat fidel, reţine atenţia. Scenele războinice sunt bine reprezentate. În sală o linişte perfectă. Eroism şi abnegaţie.

*

* *

Ca şi cerul de deasupra lui, sufletul meklenburghezului este închis şi fără căldură. Camarazii mei îşi invită colegii de muncă la câte un pahar de bere sau la masă, în mijlocul nostru, al tuturor. Niciodată nu sunt refuzaţi, dar foarte rar aceşti oaspeţi cer să li se

întoarcă vizita, să le păşeşti pragul casei. Aşa le este plămada sufletească. O structură aparte cu care noi, cu temperamentul nostru, foarte greu ne împăcăm.

Dacă ar fi fost numai atât, neajunsul acesta n-ar fi fost mare, căci după câteva experienţe de felul acesta, românii s-au retras în interiorul lor, organizându-şi viaţa pe dimensiunile şi preocupările spiritului lor. Germanii însă se credeau îndreptăţiţi să comande şi în acest domeniu, cum spunea o zicală românească: să ne toarne sare în bucate după gustul lor. Asta nu prea ne convenea.

În ţara noastră mai există oameni, există o întreagă generaţie care crede în Dumnezeu, care ţine de-o religie, care creşte sub oblăduirea celor Şapte Taine. Cu acest bagaj spiritual am plecat şi noi din ţară. Duminica avem slujbă religioasă, la masă ne aşezăm după ce ne-am rugat. Bine înţeles, toate acestea în comunitatea noastră, să nu incomodăm pe nimeni cu felul nostru de viaţă.

Dar observăm că anumite sugestii şi propuneri ne vizează acest tezaur. Ne apărăm. Deocamdată lupta este surdă, dusă pe muţeşte. Bătălia cu un duşman făţiş şi cavaler, oricât ar fi ea de grea, este de natură să te fortifice. Însă când eşti forţat să lupţi cu insinuarea, cu mistificarea şi minciuna organizată, ca să nu cazi înfrânt trebuie să ai suflet călit şi multă, foarte multă răbdare. Greu! Dar nu se dă nici un pas înapoi. Steagul apărat în ţară nu se închină nici aici. Durerea imensă este însă constatarea unor fapte la care nu ne-am gândit niciodată.

*

* *

Mare şi tare, omul care taie şi spânzură, este Wilms de la Gestapo. Acesta, conformându-se ordinelor primite de la şefii lui ierarhici, până la Himmler, cu orice ocazie toarnă venin în inimi şi alimentează anumite abateri ivite în sânul grupului nostru. Gestapo-ul umblă să găsească suflete de vânzare. Târgul începe cu oamenii trimişi de poliţia lui Antonescu, pe care, imediat

ce-am ajuns în Germania, tot Gestapo-ul ni i-a impus, fără să ne întrebe dacă-i acceptăm sau nu. Din când în când ne onorează cu vizita şi câte-un trimis de-al Ministerului de Externe german. Din partea aceasta nu ne aşteptăm la nimic bun. Cântec vechi intonat pe aceeaşi coardă, îl cunoaşteţi bine. L-am auzit în ţară şi n-am scăpat nici aici de el: "Sunteţi băieţi buni, săritori şi cu putere de dăruire! Sunteţi oameni de înţeles, v-ar accepta toată lumea dacă n-aţi avea în frunte conducătorii pe care-i aveţi! Şeful vostru nu este agreat de cercurile de aici". Ni se spunea mereu: "Führerul este indispus că şeful vostru nu i s-a prezentat când a fost chemat! Noi credem că doctrina voastră este în contrazicere cu viitoarea formă a noii Europe", şoptesc responsabilii de la Externe. "De ce vorbiţi de Ardeal? Nu vă mai puneţi această problemă! Fiţi siguri, Ardealul nu va fi al ungurilor, nu le va rămâne lor, îl vom lua noi! Nu avem noi acolo, avansate, elemente germane?"

Cât suntem de buni sau cât suntem de răi, nu ştiu. Nu putem fi noi judecătorii noştri. Ceea ce ştiu precis este că asupra şefilor noştri s-au dat atacuri de când au apărut, de când ne-am născut ca Mişcare. Tuturor uneltirilor li s-a rezistat cumplit. Iar când n-au mai avut ce să ne facă, când şi-au epuizat toate metodele, au trecut la crimă, ne-au ucis Şeful! După ce-au comis omorul, asasinii au schimbat cântecul spunând: "Ce păcat! Dacă trăia el, voi n-aţi mai fi comis greşeli. Am fi colaborat, am fi construit împreună. Fără el nu mai valoraţi nimic!".

Aşa şi-acum. Gazdele noastre nu-l agreează pe şef, pe Horia Sima. Credem! Suntem convinşi de acest lucru! Independenţa lui, fidelitatea lui faţă de comandamentele supreme ale neamului nostru, îi incomodează pe naţional-socialişti, care nutresc cu totul alte gânduri faţă de ţara românească. Din punctul lor de vedere, au dreptate să nu-l agreeze. Că planurile lor sunt morale sau imorale, n-are nici o importanţă. Doar în cartea lor de căpetenie, în "Mein Kampf", scrie precis: "Tot ce convine poporului german e moral".

Dacă aşa stau lucrurile, cum nu le-ar conveni să călărească pe Carpaţi!

Führerul are dreptate să fie indispus. Îndrăzneala a fost prea mare, o palmă în plin obraz. Când eşti în culmea puterii, când la un semn de-al tău ţi se prezintă la raport regi şi şefi de state şi aşteaptă ordinele cu spinările îndoite, un biet păstor din Carpaţi să nu ţină seama de dorinţele marelui Führer? Aceasta nu se poate uita.

Mai marii noştrii ne-au învăţat, spunându-ne:

"Toată inteligenţa, toată învăţătura, toate talentele, toată educaţia nu vor servi la nimic, dacă vom fi mişei. Învăţaţi pe copiii voştri să nu întrebuinţeze mişelia nici împotriva prietenului şi nici în contra celui mai mare duşman al lor. Căci nu vor învinge, ci vor fi mai mult decât învinşi, vor fi striviţi. Nici în contra mişelului şi a armelor lui mişeleşti să nu întrebuinţeze mişelia, pentru că de vor învinge, nu va fi decât un schimb de persoane. Mişelia va rămâne neschimbată. Mişelia învinsului va fi mişelia învingătorului. În esenţă, aceeaşi mişelie va stăpâni peste lume. Întunericul mişeliei din lume nu poate fi alungat printr-un alt întuneric, ci prin lumina pe care o aduce sufletul viteazului, plin de caracter şi de onoare".

Ni s-a mai spus că: "Orice diferend, orice problemă se rezolvă, dacă se respectă principiul creştin, iubirea".

Că această învăţătură, această educaţie a noastră, este în contrazicere cu spiritul noii Europe, preconizată de Germania, de unde s-o fi ştiut, înainte de a fi respirat aerul celui de al III-lea Reich?!

Faptul că legile noastre pun preţ pe inimă şi pe duh înseamnă că aşa este necesar educaţiei noastre. Aceste legi sunt răsărite din însăşi fiinţa noastră. Astfel este structura noastră şi nu putem evada din ea. Nimeni din lume nu ne poate schimba. Să nu mai vorbim de Ardeal? Să tăcem? Să nu mai spunem că este al nostru? Nu putem! Dac-am tăcea ne-ar bate Dumnezeu! Este al nostru, întreg, cu toată istoria lui, cu toate durerile şi bucuriile lui. Cu toate nădejdile sale în viitor, Ardealul este românesc. Ardealul ne este cetate şi nu-l lăsăm nimănui. Nu-l dăm nici pentru Transnistria pe care o agită, fluturând-o pe dinaintea ochilor noştri

domnul Rademacher, omul trimis de Ministerul de Externe să ne sondeze. Ce să facem împotriva insensibilităţii noastre, care nu ne permite să ne bucurăm la vestea ce ne-o dau cei de la Externe, că Ardealul nu va fi al ungurilor, că nu le va rămâne lor, ci va fi luat sub calda oblăduire a Germaniei naţional-socialiste. Aşa suntem noi, grei de cap, incapabili de a sesiza o ofertă atât de generoasă!

Noi, neamul românesc, când ducem câte un război, îl ducem pentru că aşa trebuie, n-avem încotro. Ne apărăm cum şi când putem. Noi nu ne batem cu gândul de a supune pe alţii, nici să le stingem fiinţa. Nu ne războim nici pentru a experimenta arme noi. Nu! Îndeplimin această dureroasă necesitate ca să nu murim, pentru simplul fapt că nu vrem să ne lăsăm ucişi.

Nu este greşeala noastră că au elemente de-ale lor avansate în Ardeal. Este vechea lor politică. Nu este nici păcatul acestor oameni că sunt printre noi, că ne-au fost îndesaţi cu de-a sila în casa noastră. Nu acesta este păcatul. Vina este că nu-şi cunosc marginile, că vor să se amestece în rosturile noastre. Aceasta este o vină ce nu poate fi trecută cu vederea.

Că vor să mănânce o pâine cinstit agonisită, să o mănânce sănătoşi. Omenia noastră nu poate spune altfel. Ospitalitatea românească este o floare cu care ne mândrim.

Chiar dacă ar exista între noi şi unguri vreun punct ce ar reclama o eventuală clarificare, atât ei cât şi noi am ajuns după atâtea experienţe tragice, să ne dăm seama că numai noi între noi putem găsi o soluţie să ne pună la adăpost de consecinţele unor intervenţii din afara ţărilor noastre.

Noi, generaţia noastră, credem în frontiere pur spirituale. Să fim lăsaţi în pace. Nimeni nu ne cunoaşte interesele şi durerile cât le cunoaştem noi. Suntem dornici să ne împăcăm noi între noi, cu bună învoire.

*

* *

Frontiere spirituale! O dată, pe malul Mării Negre, Căpitanul nostru ne-a spus: "Vedeţi, încă suntem numai la început, abia am spart ghiaţa neîncrederii, abia ne-am smuls din resemnare, dar când această viaţă nouă se va întinde pe întreaga ţară, atunci am învins! Atunci avem, numai aşa este firesc, biruinţa în duh! Marele proces al primenirii sufleteşti fiind câştigat, celălalt, de secundară importanţă – procesul politic – va veni de la sine, neforţat, ca tot ceea ce este dependent de spirit. Şi vom ajunge aici fiindcă am pornit de la prima cauză, sufletul pe care-l voim reînnoit.

Gândiţi-vă la ţara noastră, în care munca şi dragostea vor fi creştineşte răsplătite... Atunci ţara noastră, căreia Dumnezeu i-a dat atâta pâine, atâtea fructe, atâtea frumuseţi, va întinde o mână sinceră ţărilor din jur şi le va chema ca împreună, în frăţească şi creştinească iubire, să-L laude pe Dumnezeu, făcându-I voia!

Noi vom începe cu copiii.

De pe malul mării noastre pe care natura a înzestrat-o cu cel mai binefăcător soare, de pe crestele munţilor noştri împăduriţi, vom invita copiii ţărilor ce nu au mare ca a noastră. Îi vom chema în casa noastră, sub cerul nostru şi le vom da din pâinea noastră, din laptele şi fructele ce stau munte la noi. Soarele mării noastre îi va întări, le va împlini sănătatea şi chipul de om. Aceşti copii, când se vor întoarce la vetrele lor, vor spune fraţilor şi părinţilor ce-au văzut la noi, ce-au simţit pe pământul nostru şi, mai ales, ce căldură sinceră au găsit în inima de român. Aceşti copii care şi-au dezvoltat florile bucuriei în soarele şi valurile apelor noastre, odată întorşi la vetre, nu vor mai crede neadevărurile şi calomniile debitate de duşmani la adresa poporului nostru. Nu! Din contră, ne vor apăra ei, căci bucuria şi copilăria nu pot minţi.

Binele pe care l-am făcut acestor copii va rodi şi se va întoarce înmiit în sprijinul României noastre. Razele de soare, apa mării, fructele ţării noastre şi ospitalitatea românească oferite copiilor care vor fi mâine bărbaţi cu răspundere, vor face mai mult decât toţi ataşaţii noştri de presă. Aceste neînsemnate daruri vor lăsa în umbră pe toţi miniştrii noştri de propagandă. Aceşti copii vor

avea cuvânt mai greu decât cel mai strălucit discurs al unui ministru de Externe.

Cei ce şi-au găsit sănătatea la noi şi şi-au însorit tinereţea sub cerul nostru, nu ar putea să năvălească mişeleşte peste noi, doar dacă ar avea suflete de monştri. Dar şi atunci vor fi înfrânţi, căci monştrii poartă în construcţia lor pecetea prăbuşirii inevitabile. Am început şi vom continua munca pentru a obţine o Românie nouă".

Acest drum, aceste puncte de contact între naţiuni nu sunt cunoscute în politica naţional-socialiştilor. Despre viaţa noastră, despre idealurile pentru care am sacrificat atât de mult, despre o comunitate de gândire, despre simbolul unei revoluţii complete, în Reich-ul naţional-socialist nu putea fi vorba. Aici se urmărea cu totul altceva, se urmărea cu o metodă şi cu o perseverenţă diabolică satisfacerea poftei de acaparare, de anexiune.

*

* *

Începem să ne cunoaştem tot mai bine. Când ne întâlnim – ocazii se găsesc şi când nu se găsesc, se crează de cei interesaţi – ochii se caută iscoditori. Nu putem face dragoste cu sila, fiecare cu ale sale. Noi în de noi ne strângem în jurul gândurilor noastre. Cu mijloace şi unelte ce-ar fi fost vechi şi pentru o tiparniţă din evul mediu, scoatem o revistă, o publicaţie, în care ne spovedim. Aici stăm de vorbă, spunându-ne şi ce ne bucură şi ce ne doare.

Abia apăru primul număr, cerneala nici nu era uscată bine şi noi săgeţi se abat asupra noastră. După cel de-al doilea număr, numele câtorva dintre semnatari sunt atacate, li se pune în discuţie numele şi competenţa de-a scrie în numele nostru. Nu ne părea deloc curios acest lucru. Ne surprindea însă faptul că discuţiile şi apropierile erau stârnite de inşi care erau cam certaţi cu subtilităţile graiului românesc şi înainte de a apare revista, nici n-au îndrăznit să se gândească c-ar putea scrie un rând pe coală liniată.

Când germanii, – probabil impacientaţi de răbdarea noastră – ne întrebară, cu acr sfătuitor, care ne este părerea într-o problemă oarecare, să zicem "cooperarea româno-germană pe teren economic", simţeam imediat că se ascut unghiile din nou. Iar când îi supără răspunsul nostru, căci şi în această chestiune noi ne menţinem pe vechea linie, că: "Iniţiativa trebuie să fie întotdeauna a românilor", vedem c-am atins punctul dureros şi ne mulţumim să dăm din umeri, fără să ne facem sânge rău.

*

* *

În asaltul ce-l dau asupra aşezărilor noastre, germanii sunt bine flancaţi de răutatea şi inconştienţa unora dintre politicienii români.

Toată ţesătura, toată intriga care s-a desfăşurat, mergând până în ianuarie 1941, când s-a tras cu tunul în români, aici, în pribegie, observând mişcările şi intenţiile guvernului german, au ieşit la lumină.

În treacăt numai, reamintesc câteva fapte. Într-o bună zi din prima jumătate a lunii octombrie 1940, Vicepreşedintele Consiliului de miniştri, Horia Sima, se pomeni cu un ofiţer superior care-i spune, întrebându-l totodată:

- D-voastră aveţi cunoştinţă că vine în ţară – acum se află la graniţă – o misiune militară germană în frunte cu generalul Hansen?

Vicepreşedintele rămâne uimit. În consiliile de miniştri niciodată nu s-a discutat acest lucru.

Tendinţele saşilor din Ardeal şi a şvabilor din Banat erau prea cunoscute, ca să nu ne îngrijorăm la gândul unei prezenţe a armatei germane la noi, mai ales că exista un divorţ între regele Carol al II-lea şi ţară, în urma cedării Basarabiei şi Bucovinei, tocmai sub presiunea acestor armate, în caz de rezistenţă românească.

Germania trebuia pusă în faţa unui fapt împlinit, înlăturarea regelui, înainte ca acesta să consimtă alte concesii privind suveranitatea naţională.

Carol a fost silit să abdice.

Acest fapt nou nu-i convenea Germaniei, pierzând un om susceptibil de compromisuri. Conaţionalii din Ardeal şi Banat, profitând de noua turnură politico-economică, căutau prin toate mijloacele şi susţinuţi de banii Reichului, să acapareze comerţul şi industria, în detrimentul elementului naţional. Tineretul s-a opus cum l-a ajutat mintea şi cum a putut, ţinând piept hrăpăreţilor precum şi camarilei din jurul Conducătorului, dispusă, pentru a-şi menţine o situaţie, la cedări dramatice. Noua stare, încrâncenarea cu care se rezista împotriva celor ce voiau să ne fure bunurile ţării, nu era deloc de natură să ne facă agreaţi de politica germană.

Falsa burghezie, clasa suprapusă, s-a pretat la cel mai mârşav târg ce i s-a oferit şi s-a prins într-un nou lanţ de fărădelegi, subminând o aşezare socială ce abia se năştea. De aici decurg o sumă de situaţii cu consecinţe catastrofale. Urmară zilele tragice din ianuarie 1941, când Conducătorul statului, Ion Antonescu, pe atunci general, după ce a tras cu tunul în tineretul ţării, la adăposul baionetelor germane înroşite de sânge românesc, nu se jeneză să declare în faţa ţării că: "În tot timpul acestor zile mâhnitoare, am avut în spate umbra marelui Führer".

Cu această umbră în spate s-a reuşit să se pună căluş în gura naţiei, să se facă plebiscitul, smuls cu mitralierele, să se însceneze procese, să se condamne la moarte, să se asasineze pe străzi, ziua în amiaza mare, să ni se vândă industria, să răsară ca ciupercile asociaţii de afaceri nemţeşti pe întinsul ţării şi uzinele Reşiţa să poarte firma "Hermann Göring".

*

* *

Când ţi-e dat să-ţi meargă rău, orice ai face, oricum ai întoarce lucrurile, tot rău iese. Noi, pribegii, trecem peste toate durerile, uităm şi ofensele şi nedreptăţile ce ni s-au făcut şi încercăm să stăm de vorbă cu Conducătorul Statului, să le spunem lucrurilor pe nume, să-i atragem atenţia că ceea ce se petrece în ţară, că jocul care se face sub firma sa, nu este altceva decât un şantaj cu aspecte variate. Ne călcăm pe noi în picioare, numai să punem stavilă unui iureş de fapte ce s-au abătut peste ţara noastră.

Încercare grea. Corespondenţa cu ţara ne e interzisă şi-apoi, până la Mareşal este o liotă întreagă de interesaţi care se complac în situaţia aceasta ce le poate furniza nenumărate şi nebănuite avantaje. Poliţia şi Siguranţa au toate motivele să împiedice o eventuală clarificare. Mareşalul însuşi, îmbătat de poziţia sa, orbit de potemkiada ce-i defilează pe dinainte, se crede un inspirat al cerului şi nu mai vrea să ţină seama de pulsaţiile inimilor româneşti. Ministrul Germaniei la Bucureşti, Manfred von Killinger, se îngrijeşte ca, din când în când, să-i închidă ochii cu câte un cadou, cu câte o osana cântată fals. Orice încercare a noastră este zădărnicită de poliţie care totdeauna se îngrijeşte să-i informeze şi pe colegii germani. După fiecare încercare de apropiere, atacurile Gestapo-ului se accentuează. Noile atacuri nu mai sunt voalate sub nici o manieră. Ni se cere făţiş să renunţăm la instituţia monarhică, să ne lepădăm de ortodoxie şi să acceptăm sugestiile lor în materie de organizare politică, să ne lăsăm instruiţi de pedagogi hitlerişti, să devenim Quislingi, cum spunea un camarad, râzând de îngustimea judecăţii lor.

Noi ştim ce-i prieşte şi ce-i face rău ţării noastre. Avem pretenţia că ne cunoaştem neamul mai bine şi mai adânc decât l-ar cunoaşte cel mai luminat cap german. Refuzăm. Nu acceptăm nici măcar discuţia.

Urmă o pauză. S-au retras din scenă şi trag sforile din culisele Externelor şi ale Gestapo-ului. Le lipseşte însă abilitatea. Intriga se vede de cum deschide gura primul simbriaş care are să-ţi spună "ceva foarte important". Le întoarcem spatele, dar cu toate simţurile încordate, să parăm loviturile. Sunt şi lovituri – puţine – care

pleacă din interiorul nostru, de la cei trimişi din ţară, de la cei cumpăraţi sau păcăliţi. Profităm de supărarea lor şi, ca să mai uităm de greu, să ne mai scuturăm inimile de scrum, din când în când mai înjghebăm câte-o serbare, câte-un program artistic. Se joacă teatru, se face muzică, se citeşte. Cum este şi natural, când dorim teatru, îl preferăm pe I.L. Caragiale. Atât ne-a mai trebuit; protestele curg ploaie. De ce? Vezi doamne, I.L. Caragiale ar fi fost grec. Dar numai pentru atât nu s-ar fi simţit nimeni strâmtorat. El însă mai avea şi incomodul năravsă-şi cam bată joc de proşti, să-i ridiculizeze pe semidocţi şi să biciuiască câte-o meteahnă urâtă. Şi cineva a fost lovit; nimic deci mai natural ca acel cineva să se agaţe de aşa-zisa origine greacă a marelui dramaturg.

Noi însă nu mai voim să punem alte paie pe foc. Şi cu prilejul Crăciunului, îi lăsăm pe aceşti veşnic nemulţumiţi să joace o piesă adecvată. Bine! Ne pomenim cu scena din Vitleem. Cu cei trei crai de la răsărit trântiţi la picioarele lui Irod. Urmară scenele ştiute, cu frica lui Irod de a nu-şi pierde tronul, cu cei 14 mii de sugaci tăiaţi şi la urmă – încheiere creştinească – îl vedem pe sângerosul Irod îngenunchiat în faţa stelei de la răsărit, înălţând fierbinţi rugăciuni de mulţumită, c-a fost mântuit, că harul Domnului s-a coborât şi asupra lui, făcându-i parte cu drepţii.

Ah! O treabă ca asta, certată şi cu arta şi cu bunul simţ şi cu toată credinţa şi învăţătura bisericii noastre, nu ne putea lăsa indiferenţi. După ce se termină toată povestea, sunt luaţi de-o parte şi artiştii şi autorul compilaţiei şi li se atrage atenţia asupra monstruozităţii compilaţiei la care s-au dedat. La câteva zile după aceasta auzirăm că suntem duşmanii Germaniei! Ne mirăm. Ce-o fi având vulturul de disputat cu măgarul? Ce-o fi având biserica creştină de împărţit cu cel de-al III-lea Reich?

*

* *

Opintindu-se în valuri, Baltica ţine încleştate în colţi-i de gheaţă vapoarele cu catarge poleite de soare nordic. Risipite printre sloiurile uriaşe, bărcile pescarilor par bolovani aruncaţi în întinsul unui drum argintat. Valurile nu mai înspumează plaja. O linişte grea, o tăcere albă şi-a întins aripile deasupra apelor molcomite. Doar mai în larg, câţiva pescăruşi se anină de un catarg ce-a închinat steagul.

Umăr la umăr cu Costan Văleanu (Costin Deleanu), ne plimbăm pe ţărmul nins. Discutăm, vorbim de ţara noastră, vorbim de unele din nădejdile noastre, pe care vedeam, simţeam cum se caută să ne fie sugrumate.

- Iată, sângerează şi cerul, zise Costan Văleanu, oprindu-se şi arătându-mi zarea înroşită de purpura soarelui ce alunecă pe întinsul apelor amorţite.

- Asta îmi place! Să sângereze şi el! Este el străin de tot ceea ce se petrece pe pământ? Dacă s-ar fi îngrijit să descopere lumii noastre un nou astru, poate că s-ar fi căutat pe acolo spaţiile vitale!

*

* *

Gazetele româneşti parvenite pe sub mână, aduc veşti tot mai îngrijorătoare. În ţară condamnările se ţin lanţ. S-au format aşa zisele Batalioane de reabilitare în care, alături de pungaşi, cot la cot cu tâlharii de drumul mare, amestecaţi printre toate lepădăturile societăţii, sunt încadraţi şi legionarii. Aceste formaţii inventate de o minte plină de ură, se ştie, sunt condamnate de la început. Cei care vor scăpa de focul inamic vor fi seceraţi din spate de mitralierele româneşti.

Ziarul "Universul" anunţă că guvernul a trimis în Germania un lot de tineri, să fie instruiţi milităreşte. Şi în continuare, ziarul scrie: "Baronul von Killinger a ţinut un discurs în faţa reprezentanţilor grupului etnic german, ce s-a întrunit la Ateneul Român."

Mareşalul conducător face vizite inopinate şi se ceartă cu femeile care nu şi-au măturat ogrăzile.

La noi cei din pribegie, se întunecă din nou cerul. Guvernul german vrea să decapiteze Mişcarea, să toarne apă în vin şi-apoi să îmbete pe naivi. Doreşte acest lucru intens; deocamdată însă, nu iese în faţă. Ar repeta un joc pe care îl cunosc mulţi. Este mai nimerit să acţioneze lăturalnic. Dacă s-ar reuşi ca din sânul nostru să se ivească vreo acţiune luciferică, în urma căreia să le pice totul de-a gata, atunci, vorba veche: "nici usturoi n-am mâncat, nici gura nu-mi miroase". Cu atât mai bine, ar rămâne şi cu faţa curată şi ar mai putea păcăli şi pe alţii.

Din nou începu jocul. De data aceasta însă, comisarul criminalist Legath din Berlin, pus special să se ocupe de noi din umbră, speriat de cele ce vedea, alarmat de ceea ce se făcea în dos, era total potrivnic celor zise în public, făcu imprudenţa să se exprime: "ceea ce se caută să se facă împotriva acestor oameni, este o crimă incalificabilă".

Omul a spus-o iar noi am auzit-o şi am pus piciorul în prag, cu toată hotărârea. Lovitura a căzut în gol. Cu ocazia aceasta s-au verificat câteva suflete sterpe şi vreo două trei capete care nu îndeplineau alt rol, decât să fie suport unor pălării. Cinstitul Legath, care pe semne că-şi arătase pe undeva indignarea, se pomeni mutat, apoi suspendat şi până la urmă o fi înfundat vreun lagăr de concentrare, dacă o fi avut norocul de a mai rămâne în viaţă.

*

* *

Nu-mi prieşte clima. Umezeala îmi înţepeneşte picioarele şi braţul stâng. Mâncarea nu-mi ajunge, nu mă hrăneşte. Anemia mă face nervos. Noroc cu nopţile trăite în aer liber, pe care le petrec pe câmp, de când cu atacurile aeriene asupra Rostock-ului, împreună cu un camarad, doi.

Primul atac aerian mi s-a părut o demonstraţie de sărbătoare. Cerul era brăzdat de fâşiile aprinse ale reflectoarelor, iar bubuitul tunurilor ce trăgeau printre trasoarele luminate în culori vii, completau decorul scenei pe care urma să se joace un act nou din monstruoasa tragedie.

În noaptea de 25 aprilie 1942, s-au abătut asupra oraşului puternice formaţii de aviaţie engleză. Vuiau pădurile şi zidurile oraşului străluceau aurite de razele paraşutelor luminoase ce pluteau deasupra turnurilor ascuţite. Nu ştiu cum, împreună cu Costan Văleanu, ne-am aflat adăpost într-un şanţ croit între două baterii antiaeriene. La fiecare descărcătură împrejurul nostru se golea de aer şi pământul gemea sufocat.

Un avion enorm, prins în pânza de lumină a unui reflector, încearcă să se smulgă, virând măiastru printre proiectilele ce-l încadrează. Mugeşte sălbatic şi se lasă în gol. A scăpat! Iar l-au prins. Cu limbi uriaşe reflectoarele se întind după el. Drumul avionului trece pe deasupra noastră. Doamne, fă ceva, să nu fie lovit chiar acum! Tunurile trag şi din faţă; nu mai este scăpare! Acum! Acum! Şi-i deasupra noastră. Zgomotul motoarelor îmi sfredeleşte ceafa. Vuuum! Vuu! Se sparge cerul, pământul îşi scuipă măruntaiele; suntem aruncaţi afară din şanţ. Paralizaţi de zguduitură rămânem cu ochii căscaţi la cerul în clocot. Încolţit, avionul şi-a slobozit toată încărcătura asupra tunurilor ce l-au întărâtat şi acum, parcă sărind din copac în copac, se leagănă peste pădurea din stânga noastră.

- Vezi? Vezi cât sunt de turbate căldurile ce duc la zămislirea lumii noi! Hei! M-auzi? strigă Costan Văleanu.

- Afurisită lume! răspund eu, după ce-mi scuipai ţărâna din gură.

- Hai să plecăm! S-o ştergem de aici! De data aceasta au fost nimerite tunurile dar nici noi nu suntem cu stea în frunte.

A doua noapte, fabrica Heinkel a fost lovită în plin. Bombele incendiare au aprins un staul de oi şi s-a încins o mare de flăcări. Gardurile purtau pe firul lor incendiul din baracă în baracă. Focul se întindea, muşcând schelăria clădirilor dărâmate şi mistuia cu

repeziciune tot ce întâlnea în cale. Cartierul muncitoresc cu frumoasele sale case, acum moloz şi schele în flăcări, dansa înnebunit. Urlete şi plâns. În nări vine miros de carne omenească prăjită. Se aud rafale de mitralieră. Dintr-un lagăr năvălesc prizonierii francezi, fug spre casele lovite, se reped spre dărâmături, înfruntă focul, se apleacă şi se târăsc pe sub grinzile aprinse, caută, îşi sfâşie hainele. Ca limbile de şarpe flăcările sâsâie în jurul nostru.

După clipe de tăcere apăsătoare, se aud glasuri scăzute şi, iată, se disting urme. Vin, s-apropie! Uite-i, cu feţele înnegrite de funingine, le ard umerii, flăcările se învălmăşesc în jurul lor. Scrâşneşte sticla geamurilor sparte sub tălpile saboţilor de lemn. Sunt mulţi! Se văd! Râd! Li se văd dinţii albi. Vin înspre grupul femeilor sinistrate şi-şi descarcă braţele dându-le tot ce-au mai putut smulge din gura prăpădului.

O clipă, pe un zid se profilează umbra unui întârziat, apoi dispare. Ce s-a întâmplat? Se aude un scâncet. Ochii sfredelesc prin fum şi urmăresc bulbucaţi de încordare. Apare un bust gol. Creşte. Ia proporţii, se smulge de undeva, se trudeşte greu! Iată-l! Întreg, drept, un om! Braţu-i stâng răstoarnă o grindă încinsă de foc, cel drept ţine ceva strâns. Iar s-aude scâncetul, apoi o voce de bas plin îl acoperă: "Na! Na! Warum? Capisci? Non piangere. O Dio, Dio! Na! Na! Warum?"

Omul face un pas larg, îşi întinde braţul şi aşează la sânul unei femei un copil de ţâţă. "Qui, qui ti senti bene!". Şi italianul se îndepărtează cântând:

"Mama, solo per te la mia canzone vola...

Mama, sarai con me; tu non sarai piu sola!".

Şi prizonierii francezi se îndepărtează, călcând apăsat sub tălpile saboţilor de lemn, umbrele sentinelelor care-i escortau la lagăr.

*

* *

CAPITOLUL VI

Copii, soldaţi şi jocuri

Nu numai anemia m-a determinat. Nu! Să spun drept, viaţa în comun, ca şi clima de pe ţărmul Mării Baltice mă agasează. Sufletului meu nu-i mai servesc la nimic. Aş vrea să rămân numai cu mine. Când mă necăjesc, cel mai mare rău ce-l doresc neprietenilor este să ajungă a fi nevoiţi să trăiască în comun. La aceste neajunsuri se mai adăuga faptul că cei doi plămâni mi-au fost prinşi şi parcă-mi grăbeau scadenţa acestei vieţi de hoinar.

Boala mea, atât fizică cât şi psihică, care lua proporţii, determină responsabilii noştri germani să mă trimită pentru câtva timp în munţii Harz, unde climatul era mult mai benefic.

Aceşti munţi, aşa cum i-a lăsat Dumnezeu, nu fac, la prima înfăţişare, nici o impresie. Nici pe departe nu se pot asemui cu munţii ţării mele. Nu au nici văi prăpăstioase, nici coline cu iarbă moale. Rar câte un tăpşan întins, ci numai piatră acoperită cu păduri de brad. Însă mâna omului a intervenit aici cu o măiestrie de admirat. Şoselele şi potecile asfaltate, urcate până pe creste, din distanţă în distanţă calculată sunt prevăzute cu restaurante şi cabane de odihnă. Izvoarele prinse pe uluci betonate gâlgâie cât ţin munţii şi staulele căprioarelor sălbatice sunt fără număr. Populaţia de pe aici trăieşte de pe urma sezoniştilor care vin la munte vara - iarna. Case frumoase cu parterul din piatră neagră şi cu etajele lucrate în lemn înflorit, vopsit fumuriu, făcând corp cu negura pădurii. Vilele urcate pe colţ de stâncă se scaldă în soare ziua întreagă.

Se zice – după localnici – că înainte vreme aceşti munţi au fost locuiţi de ocnaşi eliberaţi. Nu departe, pe câmpia de la poalele acestor munţi, pe timpul lui Luther, s-au dat lupte sângeroase între ţărani şi biserică. La cincizeci sau şaizeci de kilometri, la "Calkenried", se află zidurile unei mânăstiri catolice, care a fost arsă în timpul acestui război. Localnicii îl numesc Bauernkrieg.

Turnul de deasupra porţii se păstrează bine. Piatra altui turn a stat în stivă, până la venirea regimului naţional-socialist, care a dispus să fie întrebuinţată la clădirea gării satului. Se mai pot observa statui lucrate în piatră dură şi un monument ecvestru al unui nobil războinic. Câteva picturi afumate îţi dau un fragment din arta epocii.

În urma acelui război toată regiunea a fost împinsă în ocne. Mai târziu, pe măsură ce erau graţiaţi, ocnaşii erau obligaţi să se căpătuiască în munţi. Sunt oameni înalţi, cu talia strânsă şi buni soldaţi. Aici regimul naţional-socialist se simte stăpân acceptat.

Restaurantele şi hotelurile sunt ocupate acum de soldaţi întorşi răniţi de pe front. Nu ştiu care este asistenţa soldaţilor în alte ţări, dar ceea ce văd aici întrece tot ce m-aş fi aşteptat. De la hrana excelentă până la cea mai pretenţioasă distracţie, nimic nu le lipseşte. Cât ţin munţii numai soldaţi, soldaţi şi copii; răsună pădurile de cântecele lor. Coloniile şcolare, taberele tinereşti, sunt aşezate în preajma acestor case şi lazarete soldăţeşti. Şi copiii şi soldaţii sunt serviţi de fete germane.

Seara, în jurul focurilor alimentate de brazi întregi, se ţin şezători şi fie ofiţeri, fie soldaţi vin în faţa acestor copii şi le povestesc scene de război.

Am fost martor ocular când unul din aşii aviaţiei germane a vorbit în faţa câtorva mii de copii, adunaţi în acest scop din coloniile vecine. Urmăream şi pe copii şi pe povestitor. Ridicat pe o piatră, cu gesturi vii şi grăitoare, le povestea o incursiune deasupra poziţiilor inamice. Aplecându-şi şi balansându-şi corpul ce-i seconda cuvintele cu care descria zborul avionului, asul purta după sine, legănând în stânga şi în dreapta, ori frământându-i pe loc, toată această masă vie electrizată de bucuria pericolului învins de ofiţerul german. La sfârşitul sărbătorii nu mai erau copii, era o furtună dezlănţuită.

Cu mulţi din aceşti copii m-am împrietenit. Când trec pe sub geamul meu mă strigă şi plecăm împreună în pădure. Într-o zi m-am pomenit în cameră cu un tânăr de vreo 7 ani. Mi-a cerut un creion şi a început să deseneze o poveste. Antrenat de acest lucru,

nu m-a lăsat până ce nu am tradus o poveste românească, pe care am povestit-o câtorva din copiii satului. De atunci mă cunosc şi-mi spun Onkel.

Odată simulez că sunt supărat din pricina dispariţiei unui creion şi cad cu bănuiala pe ţâncul ce desena poveşti. Îl iau în braţe şi m-apropii de fereastra deschisă, spunându-i că-l arunc în stradă.

- Nu! Unchiule! Te rog, nu! Nu vreau să mor! Încă n-am făcut nimic pentru Germania!

*

* *

CAPITOLUL VII

Se precipită evenimentele

Stăteam liniştit admirând peisajul plin de farmec al munţilor, când văd umbra unui om cu respiraţia grăbită. Mă chiamă pe nume... Îl recunosc bine după voce, e Traian Săracu. Îl lăsasem la Rostock.

- Tu eşti? Ce cauţi aici, de ce ai venit?

Întrebările mele cad potop, în timp ce el se pregătea să-mi răspundă.

- Da, dragul meu. De când ne-am despărţit, câte nenorociri, câte întâmplări nu au căzut pe capul nostru...

- Linişteşte-te... povesteşte pe îndelete. Totul... totul...

- Începe de la început şi spune-mi cum s-au desfăşurat lucrurile. Uite aici, sub acest copac, pe bancă. O curăţăm de zăpadă, stăm jos şi-mi povesteşti.

- Am descoperit un complot. Voiau să ne ucidă capii...

- Cum? Spune-mi... Vorbeşte liniştit, te rog, pentru că vreau să înţeleg totul...

Şi Traian Săracu începu:

- Bătălia se dă pe Volga. Din acel moment viaţa noastră de pribegi a devenit din ce în ce mai grea. Regimul a sărit pe noi cu toată furia. A cumpărat suflete din mijlocul nostru. Ucigaşii au început să ne dea târcoale. Ordin strict ca nimeni să nu mai părăsească oraşul, sub nici o formă. Orice mişcare, chiar în interior, este urmărită de vigilenţa Gestapo-ului. De la fabrica Heinkel şi înapoi, nici un pas mai departe. Dacă mai înainte ne puteam întâlni cu şefii noştri, să lămurim vreo problemă, acum este exclus. Dispoziţiile devin extrem de severe. Oricine va călca aceste dispoziţii sau nu va da ascultare ordinelor va fi extrădat poliţiei Mareşalului. Gestapo-ul trebuie să ştie tot. Câţiva camarazi îndrăznesc să iasă din cercul acestor măsuri, plecând din oraş şi ducându-se într-o localitate unde se aflau înmormântaţi câţiva ofiţeri şi soldaţi români, foşti prizonieri din primul război mondial, să le îngrijească mormintele, punând flori şi candele la căpătâi. Când s-au întors, au fost interogaţi şi cercetaţi de-a fir a păr, iar doi dintre ei au fost chiar închişi.

Într-o seară, la apelul de control un nume nu răspunde, Şerbu. Se aşteaptă o zi - două, mai multe, şi după două săptămâni de absenţă se prezintă în lagăr, încărcat cu pachete şi scrisori. Cineva dintre noi îl întreabă unde a fost, că ne pusese pe gânduri.

- Vin din România, a fost răspunsul lui, foarte degajat. Din ţară! Atunci când noi n-aveam dreptul nici măcar să părăsim oraşul.

- Pachetele de la cine le-ai primit?

- Le-am adus eu!

- Ce spui? Cum ai putut face un lucru ca acesta?

- Foarte uşor, răspunde Şerbu. M-am întâlnit cu un cunoscut de-al meu care mi-a spus că merge în România şi că, dacă aş vrea, aş putea să-l însoţesc. Şi eu m-am dus cu el. În ţară m-am întâlnit cu Mareşiu din Turda şi am vorbit cu mulţi camarazi de-ai noştri. Vedeţi! Vedeţi! v-am adus şi scrisori!

- Şi nu te-au arestat, doar se ştia că tu ai fugit din ţară?

- Nu! Nu m-au arestat! Ba am fost chiar şi la mine acasă!

- Şi cum ai făcut să te întorci şi ce drum ai luat pentru ca să nu te recunoască nimeni? Glasul începea să-i tremure.

- Am venit prin Lemberg, unde este o secţie a Crucii Roşii române. Sunt şi ofiţeri şi doamne române. O domnişoară mi-a făcut rost de-o hârtie, cu care am putut trece graniţa şi m-am întors în Germania.

Ochii ni se dilată miraţi şi cad pe faţa lui. Îl scrutează, îl răscolesc. Acesta roşeşte, se bâlbâie şi râde prosteşte. Unul, un prieten de-al lui, sare de pe scaun, îi pune mâna în piept şi-i strigă:

- Nenorocitule! Ce ai vrut să faci? Vorbeşte!

Şerbu a înţeles din privirile noastre, din atitudinea noastră hotărâtă şi poate că şi din frământarea noastră, că noi cunoşteam de acum adevărul şi nu a mai îndrăznit să nege.

- Ah! Iertaţi-mă. Da, da, sunt un nenorocit. Am căzut în plasa care mi-a fost întinsă de Siguranţa Statului din ţară. M-au prins mrejele Gestapo-ului. Daţi-mi răgaz să vă spun. Da! Am fost în ţară. Acela cu care am plecat venise anume să mă ia. În România un agent al Siguranţei m-a pus în legătură cu o personalitate importantă care a organizat un complot, ce trebuia să vă suprime pe toţi. Eu am fost ales ca împreună cu nouă oameni să duc la înfăptuire planul.

Astfel, noi am putut reconstitui fazele complotului.

După o scurtă pauză, Traian Săracu continuă:

- Siguranţa Statului român împreună cu Biroul 2 au ţesut în jurul grupului nostru o întreagă reţea de spionaj, servindu-se de elementele trimise din vreme în mijlocul nostru, tinzând în acelaşi timp la o agitaţie care să slăbească coeziunea dintre noi. Găsindu-ne pe pământ străin, fără posibilitate de orientare exactă, în luptă cu un întreg aparat de stat care-şi urmărea planurile cu o asiduitate caracteristică neamţului, fără nici o posibilitate de a sancţiona abaterile din mijlocul nostru de la legile noastre, ne-am pomenit la un moment dat cu o tendinţă de înclinare spre compromis, care dacă nu s-ar fi oprit, risca să ne desfigureze toată structura morală şi spirituală. Descoperind originea acestei stări,

grupul a luat măsurile ce se impuneau. Stăteam în permanenţă în alternativa compromisului sau a temniţei germane. Am reuşit totuşi să obţinem un echilibru, care ne-a scutit de ruşinea unei sinucideri morale. Germanii şi-au dat seama că nu-şi vor putea atinge ţinta. Ar fi trecut la atacul frontal dacă acesta nu ar fi scos la lumină toate manevrele anterioare şi ipso facto să ne lase nouă câştigul cauzei.

În urma asentimentului Mareşalului şi cu acordul guvernului român, Gestapo-ul şi Ministerul de Externe german au dat la o parte orice subtilitate şi s-au grăbit să ne dea lovitura capitală. Astfel, conducătorii activităţii noastre politice şi spirituale trebuiau să fie înlăturaţi prin violenţă. În acest scop au venit agenţi speciali din ţară, care, în colaborare cu cei aflaţi în grupul nostru, urmau să execute planul. Aşa l-au găsit pe Şerbu şi după ce l-au pus în legătură cu complicii respectivi, l-au pregătit, convinşi că putea fi un perfect execcutant, l-au dus la Bucureşti pentru a primi ultimele instrucţiuni, după care l-au trimis din nou printre noi, ca să ducă la îndeplinire ordinele primite.

Două zile de la întoarcerea sa şi după ce am aflat toată urzeala, am reuşit să descoperim şi pe "curierul" acestei macabre fapte. Era un individ suspect, venit în Germania sub pretextul de a se specializa într-o fabrică de mecanică.

S-au dat declaraţii în scris, care au fost multiplicate şi puse apoi în siguranţă.

Cert este că un fir al complotului a ajuns până la sferele înalte ale Gestapo-ului, iar altul se oprea la şeful Siguranţei Statului şi al Biroului 2.

*

* *

Am petrecut o noapte îngrozitoare, fără să închid ochii. În frământarea celor auzite, completate cu o uşoară presimţire, hotă-

răsc să mă întorc la Rostock. Chiar la apariţia zorilor aveam un tren, care mă duce până pe ţărmurile Mării Baltice.

Ajung în gară noaptea târziu. Iau tramvaiul şi de la capătul liniei o iau pe jos. De la tramvai şi până la barăci nu întâlnesc pe nimeni pe toată distanţa. Ajung la barăci noaptea târziu. Îi voi deştepta aşa, pe neaşteptate. Tiptil, tiptil, urc scările şi mă îndrept spre camera noastră. Deschid uşa şi strig cu voce tare: "Deşteptarea". Nimeni nu mişcă. Strig încă o dată, mai tare, dar vocea răsună în gol. Aprind lumina. Paturile desfăcute, dulapurile deschise şi de la gura unei călimări răsturnate pe masă pleca o dâră de cerneală uscată până jos, pe un maldăr de hârtii şi cărţi. Să se fi mutat? Dar ce i-a grăbit aşa? De ce a rămas camera aşa, ca după foc? Atâtea întrebări fără răspuns. Plec să-i caut din baracă în baracă. Nimeni! Nu văd pe nimeni. Caut aproape de un ceas, până când, însfârşit dau de un prieten, Gheorghe Galaţi (Gheorghe Costea). Era gata să iasă dintr-o baracă. N-am nici timpul să-l îmbrăţişez, că întrebările curg şuvoi.

- Dar ceilalţi unde-s?

- Arestaţi. O sută de oameni au fost ridicaţi alaltăieri.

- De ce? Cum? Unde?

- Nu ştiu de ce şi nu ştiu unde.

La insistenţa mea Galaţi începe să-mi povestească ce s-a întâmplat.

- Ne pregăteam şi noi, ca orice creştin, să sărbătorim Crăciunul într-o atmosferă cât mai românească, pentru a mulţumi lui Dumnezeu, strânşi în jurul credinţei noastre, şi pentru a-L ruga să ne ajute să descoperim şi complotul. Era înspre ziuă şi corul nostru abia terminase de cântat un colind. Ultimii se pregăteau de culcare, pentru un ceas - două, cât le mai rămăsese înainte de-a pleca la fabrică. Ştuka, o căţea ce se pripăşise pe la bucătăria noastră, se gudura pe lângă ei până în gura unei barăci. Abia se stinse lumina şi căţeaua începu să mârâie încet, tot mai tare, până ce dădu într-un lătrat furios. Unul se coborî din pat şi ieşi să vadă ce este. Auzi zgomot de motoare grele. Privi în întuneric şi văzu o maşină, apoi alta; două, trei, multe maşini încărcate de oameni. Li

se văd umbrele. Vin în direcţia noastră, dau pe după colţul unei barăci şi se opresc cu felinarele aprinse, ţintite spre barăcile noastre. Umbrele sar jos şi aleargă spre intrări. Toate ieşirile sunt barate. Cordoane înconjoară terenul pe care sunt construite barăcile locuite de noi. Nu vorbeşte nimeni. Nu se aud decât paşi repezi şi zăngănitul armelor. Ce-i? Ce este? Nimeni nu răspunde. Ştuka latră nebuneşte.

- Ruhe! strigă o voce, în timp ce căţeaua lovită fuge schelălăind.

Luminându-şi calea cu o lumină electrică, un ofiţer SS însoţit de Wilms şi de alţi zece oameni, urcă treptele şi bate în uşă cu tocul revolverului. Trecu astfel de la uşă la uşă, bătând şi strigând: "Toată lumea se adună în sala de mese!".

Aici, la lumină, se văd vizitatorii – sunt din SS. În uniforme negre şi cu caschete însemnate cu capul de mort. Ofiţerul scoase o listă şi citi vreo sută de nume. Tăcere câteva clipe. Îşi roti apoi capul în jurul sălii şi strigă din nou:

- Cei ce şi-au auzit numele, pleacă!

- Unde? întrebă unul dintre noi.

- Nu vorbeşte nimeni! Numai eu vorbesc!

- Unde trebuie să plecăm? se încăpăţânează acelaşi camarad.

- Nu ştiu! Nici nu mă interesează. Executarea!

Încolonaţi printre coloanele mute de poliţişti, cei o sută de camarazi sunt împinşi afară şi încărcaţi în camioane. Cu toată grija celor din SS de-a opera pe întuneric, lumea din jurul barăcilor noastre a simţit că se petrece un fapt deosebit şi vestea se răspândi ca fulgerul. Femeile care lucrau la bucătăria noastră încep să plângă, să-şi sfâşie hainele, ţipând.

- Sunt în uniforme negre?

- Da... da.

- Va fi rău, va fi rău! Tot aşa erau îmbrăcaţi şi cei ce ne-au smuls de la casele noastre! Va fi rău!

- I-am văzut plecând. Două maşini, cu mitralierele îndreptate spre ei, escortau camioanele încărcate cu camarazii noştri. Ei, camarazii noştri, merg înainte şi nu ştiu de ce. Merg în noapte. Zidurile oraşului bătute de ploaia amestecată cu ninsoare, par

stânci de peşteră umedă. La o margine s-au oprit (amănuntele acestei dramatice expediţii le-am aflat mai târziu) şi li s-a dat ordinul să coboare. Alte cordoane erau gata. Nici un ochi prietenesc. Muţenie şi povară. I-au introdus într-una din sălile de la Sport - Palace.

- Să nu vorbească nimeni!

Ce înseamnă toate acestea, se întrebau din ochi unii pe alţii.

Un camarad – se pare că era Nicolae Petraşcu – se apropie de un grup şi şopteşte: "El a plecat!". Scânteia acestei veşti reaprinde nădejdea. N-au mai fost ordine, n-a mai fost teamă, cântecul. înnecă urletul paznicilor:

"O! Românie, Patria mea
Prin câte lupte şi ce soartă grea...
Menire 'naltă ai de-mplinit
Să aduci pacea în Răsărit".

Şi eu, către mine însumi: mai există ele şi alte căi pentru a servi Ţara noastră! Câţi dintre noi le vor putea urma? Câţi vor cădea? Câţi le vor părăsi? Facă-se voia Ta, Doamne!

Nu mai rămân la Rostock, mă urc în primul tren şi mă întorc în munţii Harz. În decursul călătoriei, în gara Magdeburg, unde face cruce cu trenul de Berlin, se urcă în compartimentul meu Gheorghe Predanie (Predescu).

- Ce faci aici? îl întreb.

- Vin de la Berlin.

- Ce noutăţi ne aduci din capitala marelui Reich?

El a plecat! Este vorba de Horia Sima, Comandantul Mişcării Legionare, care a îndrăznit să înfrunte pe marele Führer. A plecat în Italia să prevină pe Mussolini că politica dusă de Hitler va duce la o adevărată catastrofă, va oferi întreaga Europă bolşevismului. Este timpul, dacă nu va fi prea târziu, a schimba direcţia.

Şi Predanie continuă: Arestările se ţin lanţ la Berlin, la Viena, în toate oraşele germane. Este organizată o vânătoare sistematică împotriva studenţilor români, legionari. Ceea ce se întâmplă însă în România este de necrezut. Închisorile şi lagărele de concentrare mişună de mii şi mii de legionari, arestaţi zilele astea. Furia dez-

lănţuită de Mareşal a atins culmea. Ziarele dezmint zvonurile că edificiile publice sunt păzite de soldaţi români şi germani.

- Nu crezi că ar fi bine să plecăm şi noi din Germania? intervenii eu.

- Da. Dar mi-e teamă că plecând acum, am agrava situaţia camarazilor noştri întemniţaţi.

*

* *

Încă înainte de căderea serii, eram din nou la pensiunea mea. Nu pot să-mi dau seama care îmi este înfăţişarea, văd însă că pensionarii mă privesc cu multă curiozitate. Răspund monosilabic la întrebările puse de ei, şi imediat mă îndrept spre camera mea, urcând scările cu capul aplecat, ţinându-mi bărbia rezemată de piept.

În prag, dau nas în nas cu un domn foarte elegant care, după ce s-a scuzat pe un ton foarte curtenitor, îmi rosteşte aproape pe şoptite numele.

- Da, sunt eu. Cu ce vă pot servi?

Străinul se apropie de mine, mă bate uşor pe umăr şi-mi bolboroseşte la ureche:

- Criminal Comisar...

- Ah! Da, da... foarte încântat de a vă revedea! Imediat...

- Nici o grabă! Eu vă aştept!

*

* *

CAPITOLUL VIII

Cum devine un amic, inamic

Noul şi bunul meu prieten mă aşteaptă în holul pensiunii, răsfoind tacticos o revistă. De îndată ce mă vede, se ridică şi se apropie. Deschid eu cel dintâi ostilităţile:

- Iată-mă la dispoziţia dvs. Doriţi?

- Am însărcinarea neplăcută a vă declara arestat. Pregătiţi-vă, vă rog, valiza şi urmaţi-mă.

- Vă urcaţi cu mine? Camera mea este sus. Sunt gata în câteva minute.

- Într-adevăr, nu s-ar putea spune – exclamă "Criminal Comisar", de îndată ce am trecut pragul camerei mele – că aici este prea cald şi că masa dvs. este prea mare.

Ochii mei se opresc atunci pe măsuţa indicată de nepoftitul meu vizitator şi văd pe ea un caiet – caietul cu notele mele zilnice – care, dacă din întâmplare ar ajunge în mâna Gestapo-ului, nu mi-ar uşura deloc noul drum care mi se deschidea acum în faţă.

- Un moment... Pe aceeaşi măsuţă se găsea o farfurioară cu câţiva biscuiţi. L-am rugat să se servească. A acceptat, servindu-se din belşug. Am avut astfel timp suficient să fac să dispară caietul şi să-l pun în siguranţă. O grijă mai puţin.

- Sunteţi gata? N-ar strica să ne grăbim puţin, zise privind ceasul de la mână. Peste puţin pleacă trenul pentru Weimar.

Îmi iau valiza şi pornim spre gară. Ajuns aici, văd pe Predanie însoţit şi el de un "nou şi bun prieten", arestat şi el. Urcăm în tren. Însoţitorii noştri, mereu amabili, ne îngăduie să vorbim în româneşte.

- Cum au pus mâna pe tine? îl întreb eu pe Predanie. Ţi-au spus unde mergem?

- Nu ştiu nimic. Am auzit vorbind de Weimar. Desigur că nu se gândesc să ne ducă în plimbare prin oraşul lui Goethe. Acolo, nu departe, este Buchenwald...

Liniște de mormânt. Acest nume are un înțeles care ne doboară la pământ, ne înmărmurește, ne împiedică să simțim. Trenul șerpuiește în noapte.

O smucitură neașteptată oprește trenul în câmp deschis și întrerupe tăcerea. Alarmă aeriană. Se aude un uruit înfundat, zboară la înălțime mare, trec înainte. Însoțitorii noștri trag vârtos din țigările ascunse între palmele făcute pâlnie. Predanie și cu mine reluăm convorbirea dintre noi.

- Ce noutăți mai aduci de la Berlin?

- Cum, nu ți-am spus încă? Un ziar unguresc și un radio suedez, într-o transmisie recentă, au comentat plecarea sa (Horia Sima). Știi, acele comentarii păreau scrise și transmise de noi, într-atât erau în acord cu vederile noastre.

- Un lucru e sigur, dragul meu Predanie, ne găsim la o răscruce hotărâtoare, pe drumul vieții noastre. Îmi aduc aminte de o convorbire avută cu el (Horia Sima), în septembrie anul trecut. La unele întrebări pe care i le-am pus, mi-a răspuns: "Nu orice victorie, într-un fel sau altul obținută, este binevenită poporului românesc. Nu uita intervenția noastră alături de ruși, în războiul împotriva turcilor, la 1877. Dar lasă asta! Mai bine să vorbim de literatură". Și după câteva minute reluă: "Orice problemă are soluția sa, care nu poate să fie decât cinstită, orice problemă are dezlegarea ei și... Dumnezeu ne vede".

- Este adevărat! intervine Predanie și lăsând frâu liber amintirilor: Horia Sima continuă atunci: "Alecu Cantacuzino spunea așa într-o zi: Mai întâi mă interesează potențialul de onoare al neamului meu. Sufletul unui neam ca să cântărească în istorie, trebuie să pună în cumpănă altceva decât precupețiri reușite și un total de norocoase și dubioase afaceri. Să fie deci bine lămurit că un popor, și în cazul nostru, poporul românesc, nu trebuie să se îngrijească numai de interesele generației actuale și cu atât mai puțin, trebuie să se preocupe numai de foloasele colectivității din vremea sa, el trebuie să se gândească la legile care disciplinează desfășurarea existenței și a destinului veșniciei românești. Noi sculptăm un tip superior de umanitate, după concepțiile creștine și

o filozofie nouă a vieţii, concepută cu un efort continuu, cu un impuls neraţionat şi persistent de a ne elibera de cerinţele materiei, spre a servi pe Dumnezeu şi Naţiunea românească. Credinţa noastră care are drept sânge viu legile hărăzite de Dumnezeu pentru evoluţia noastră, nu este numai iubire de ţară, iubire de pământ strămoşesc, credinţa noastră este o împărtăşanie a existenţei veşnice, sortită neamului românesc. Credinţa noastră nu se limitează numai a fi un instinct de conservare, credinţa noastră este, prin ea însăşi, un robust instinct de viaţă clocotitoare, de erupţie şi de creaţie".

- Şi eu am comentat atunci: Noi trebuie să avem puterea de a simţi noul drum, pe care ne îndreptăm acum, nici mai aspru şi nici mai uşor, decât aşa cum ni l-a voit Dumnezeu.

Trenul şi-a luat calea. Nu ne-am oprit decât la Weimar, unde am fost predaţi SS-ului.

- Los, los Mensch!

Am fost îndesaţi într-o maşină încărcată cu tot felul de pachete, încât din pricina lor n-am putut vedea oraşul. Simţeam doar că urcăm un deal. După câţiva kilometri am fost opriţi de control. Dă-i drumul şi după vreo zece minute iar am fost opriţi; alt control, apoi un altul, încă de vreo cinci ori, până am ajuns la poartă. Aici veni un ofiţer medic, să ne întrebe dacă avem păduchi. În aceeaşi clipă am citit pe frontispiciul porţii aceste cuvinte: "Şi totuşi există o cale de întoarcere". Sigur că da! Cu picioarele înainte, morţi! exclamă Gheorghe Predanie.

Maşina trece înainte şi în urma noastră se închide, trosnind, poarta grea de fier. Iată-ne la Buchenwald. Coborâm escortaţi de sentinele şi suntem duşi în mijlocul grupului românesc. Cu toţii se strâng în jurul nostru şi ne asaltează cu întrebările. Cum şi când am fost arestaţi, iar noi le-am povestit păţania noastră.

- Asta-i totul? Cu noi lucrurile s-au desfăşurat ceva mai deosebit, intervine Nistor Măjină (Chioreanu), unul din cei o sută care au fost ridicaţi de la Rostock şi care îşi da de acum aerul de veteran al acestei temniţe.

- De la Sport - Palace, îmbarcaţi în aceleaşi camioane sub pază şi mai puternică, am fost duşi la gara oraşului, unde ne-au urcat în tren, şi nu ne-am oprit până în gara Weimar şi de acolo direct până aici, în inima lagărului. "Jos! Pe un singur rând! Faţa la perete! striga un soldat în timp ce mânuia închizătorul armei. Am crezut că voia să ne aşeze într-o formaţie oarecare pentru a fi număraţi, dar imediat auzirăm o altă comandă: "Mütze ab!" Ei, păi se întrec cu gluma. Să ne descoperim? Pentru ce? "Mütze ab!" zbieră altul. Aşa stau lucrurile? Ne-am întors să vedem ce-o mai fi şi asta. "Nase vor!" Păi nu-i vor? bată-vă Dumnezeu să vă bată! strigă unul dintre noi... "Întorceţi-vă cu faţa la perete!" repetă în româneşte un sas ce se afla printre SS. "Nici prin gând nu ne trece, nici nu vrem să auzim!" În această clipă ne-a fost dat să vedem bestia din om, degradarea la care poate ajunge un nenorocit arestat. Soldaţii n-au mai insistat dar s-au repezit spre noi câţiva dintre arestaţii de drept comun, mai ales unul, un ceh, care începu să ne blesteme în toate chipurile. Gheorghe Călugări (Racoveanu) nu se mai poate stăpâni, se întoarce, ieşi din rânduri şi îndreptându-se spre cehul îndrăcit îi spune: "Marş! Marş de aici, că te sugrum!" Răspunsul fu un hohot de râs din grupul unor internaţi care lucrau la un şanţ. "Veţi fi pedepsiţi!" se auzi o voce dintre ei. Şi din nou Călugări: "Ce-i asta? Cine poartă răspunderea aici? Să se prezinte! Până atunci, de voie, rupeţi rândurile!"

Atitudinea lui Călugări ne-a redat puţin încrederea în noi înşine. Sentinelele nu mai ştiau ce să facă. Printre noi, unii râdeau, alţii dădeau din umeri, alţii se arătau speriaţi, iar alţii - vreo şase - şapte inşi – se întoarseră cu faţa la zid, drepţi, nemişcaţi. "Ce-i cu voi?" întrebă Călugări. Nici un răspuns. Şedeau ţepeni cu palmele lipite de cusătura nădragilor.

- Măi! Aţi înnebunit?

- Lăsaţi-ne în pace! bolborosiră ei. Noi nu vrem să ne certăm cu Germania.

- Spor la treabă!

Aşa am rămas până a venit şeful lagărului, colonelul Hermann Piester, care ordonă să fim închişi într-o baracă de scânduri, cu

paturi comune, fără saltele, fără pături de învelit şi fără foc. După câteva zile ne-au adus aici, în acest bloc, unde ne-aţi găsit voi.

*

* *

Blocul numărul 59, cazemata ocupată de noi, este în mijlocul lagărului, pe-o înclinare a dealului. De sus, de la etaj se poate observa întreaga regiune. În faţă, până la poartă, zeci şi zeci de barăci vopsite în verde, urcă în terasă. În stânga, peste două rânduri de barăci, este baia şi spălătoria în dosul cărora se ridică hornul crematoriului din cărămidă roşie. În dreapta, este spitalul pe linia căruia vine perpendicular infirmeria, cu un coridor deschis, sprijinit pe stâlpi de lemn. Sub noi, pornind de la picioarele blocului nostru, în stânga şi în dreapta se văd acoperişurile câtorva sute de barăci. Noi formăm un lagăr în lagăr, înconjuraţi cu sârmă ghimpată, pe un spaţiu de vreo 300 metri pătraţi.

Întreg lagărul Buchenwald este încercuit de sârmă ghimpată, pe firul căreia se înalţă din două în două sute de metri turnurile de observaţie, prevăzute cu reflectoare puternice şi mitraliere. Pe spaţiul dintre turnuri păzesc soldaţi însoţiţi de câini poliţişti.

Noi ne bucurăm de-o pază mai organizată, cu sentinele atât în interiorul cât şi în exteriorul micului nostru lagăr. Într-o seară (de-acum obişnuiţi oarecum cu noua viaţă) cântam câteva cântece de-ale noastre, legionare. Parc-am turnat benzină pe foc.

- Să nu se mai cânte, în afară de cântece germane, nimic altceva! interveni cu hotărâre Mile Lefter.

- Dar noi nu suntem germani!

- Am zis!

- Zici d-ta aşa, dar noi zicem altfel. Am fost arestaţi ca români şi pentru credinţa noastră. Asta ne este vina şi noi continuăm să fim în vină!

- Aceasta este indisciplină!

- Faţă de cine? Faţă de legile germane? Le desfid şi nu le recunosc, îi răspunse Octavian Oraviţa (Roşu). Lefter persistă.

- Foarte bine au făcut cei ce s-au întors cu faţa la zid. Aceasta este disciplină şi cu îi felicit!

- Iar noi le întoarcem spatele! strigară în cor ceilalţi.

A doua zi, dimineaţa, cei felicitaţi s-au prezentat colonelului Piester şi s-au plâns că nu mai au nici o siguranţă între noi. Grijuliu, şeful lagărului le-a dat o escortă de SS înarmaţi bine şi întărită cu câini dresaţi. Paznicii şi câinii şi-au făcut un corp de gardă în sala de mese dintre două dormitoare.

Urlă câinii, ţipă sentinelele, şuşotesc defetiştii, de afară răzbat bubuituri de armă; pare preludiul unui cataclism. În această atmosferă trăiam cei o sută de oameni, fără nici o veste de afară, fără nici o ştire de la familiile noastre. Ne încrâncenăm şi ne opunem cu o îndărătnicie ce ar fi putut speria şi diavolul. Oricărei sugestii străine i se întorcea spatele. Plimbarea pe afară nu ne este îngăduită mai mult de două ore pe zi. Tot timpul stam închişi şi citeam. Cărţi aveam de tot soiul. Confiscându-se cărţile internaţilor de toate naţionalităţile, lagărul avea o bibliotecă înzestrată cu tot felul de autori. Pe mese se văd cărţi franceze, engleze, italiene, spaniole şi vreo câteva traduceri din ruseşte. Volumele germane dovedesc impecabilitatea tehnicii editoriale. Ne limităm doar să le admirăm forma tehnică, cât priveşte cititul, puţini dintre noi se încumetau.

- Acesta este sabotaj! rânji trecând printre cititori Gheorghe Sârbu, agent dovedit, ţinând cu mâna o carte, în aşa fel ca să se poată citi pe copertă titlul ei: "Mitul secolului al XX-lea" de Alfred Rosenberg.

- Prefer "Viaţa lui Iisus" de Giovani Papini. Du-te şi raportează mai departe, îi răspunde sec Nicolae Mândreanu.

Suntem chemaţi într-o sală din care s-au scos mesele. Cel care-i felicitase pe "disciplinaţi" ne comunică ceva "foarte important". (De remarcat faptul că Mile Lefter a fost impus de şeful lagărului ca responsabil al nostru, evident nerecunoscut de nimeni).

- D-l colonel a dispus să nu mai ţinem pe pereţi nici o fotografie, nici un fel de tablou...

Doi inşi ies din sală, străbat în fugă sala şi după scurt timp se întorc să comunice:

- Dorinţa d-lui colonel a fost executată!

- Cum? întreabă Lefter.

- Am ras pereţii de orice tablou, după cum dorea d-l colonel.

- Cum asta?

- N-am lăsat nimic! Hitler, Göring, Ribbentrop...

Sluga plecată păleşte, agenţii forfotesc şi toată adunarea izbucneşte în râs.

- Aceasta este o crimă, un atentat la... îngână Lefter cu faţa descompusă.

- La bunele moravuri germane.

- Cine v-a spus, cine v-a îndrumat să faceţi această faptă?

- Domnul Hermann Piester, comandantul lagărului. N-ai spus dumneata că doreşte acest lucru?...

- Nenorocire! Domnilor, este vorba de tablourile noastre, acestea să nu mai figureze pe pereţi...

- Aşa! Atunci să vină dânsul să le dea jos dacă-l incomodează.

Adunarea se sparge şi agenţii aleargă să pună la loc tablourile, iar noi facem de gardă sub tablourile capilor noştri.

*

* *

Megafoane instalate în toate barăcile, în toate birourile şi pe tot întinsul lagărului. Prin ele comanda lagărului îşi împarte ordinele. Foarte des auzi sunetul: "Numărul 35.6667 sofort zum Raport-führer!".

De unde s-o afla, internatul cu acest număr îşi smulge tichia din cap şi fuge cât îl ţin picioarele până la uşa biroului, unde strigă: "Hier!". Apoi se întoarce cu faţa la perete şi aşteaptă

nemişcat. Când i se comunică un ordin, fără să întoarcă faţa, răspunde: "Jawohl!" apoi pleacă în fugă.

Fiecare baracă îşi are şeful ei, un Blokältester care este responsabil cu viaţa de respectarea dispoziţiilor date celor din baraca sa. Aceşti şefi, în majoritatea lor germani, condamnaţi de drept comun, pentru a-şi păzi capul, dezlănţuie asupra semenilor lor o teroare cumplită.

*

* *

CAPITOLUL IX

Stalingrad: un rug se stinge

Cum s-a făcut nu se ştie, dar avem un aparat de radio, cu care urmărim toate posturile, bineînţeles cu o grijă şi o atenţie înzecită, cei slabi, cei de sub protecţia colonelului erau capabili să ne trădeze.

- Domnilor! ni se adresează Nicolae Petraşcu, Germania se găseşte într-o situaţie grea pe frontul din Rusia şi în această situaţie ea nu va da înapoi de la nimic. Nu credeţi că ar fi bine să mai îndulcim raporturile cu Reichul?

- Să le îndulcim, că sunt prea acre? Dar cum?

- Să zicem cum zic ei!

- Ei zic că sunt patrioţi! Fie! Şi noi suntem! – Ne cer să schimbăm pe Comandantul Mişcării Legionare Horia Sima.

- Aşteptăm exemple! Să-l schimbe ei pe Hitler, apoi vom vedea şi noi ce avem de făcut.

- În felul acesta nu se poate discuta! sare unul dintre protejaţii colonelului.

- Sigur că nu. Discuţii de felul acesta nu acceptăm!

*

* *

Trei zile după drama de la Stalingrad, întreaga Germanie a purtat doliu. Radio-ul a transmis numai muzică tristă.

Cât puteam prinde de la posturile de radio, nici în ţară nu mai bătea vântul în pânzele germane. Căderea Stalingradului a dat, în orice caz germanilor, un prilej oportun pentru a ne strânge şi mai mult la pieptul lor. Într-o dimineaţă ne trezim cu echipa de complotişti de la Rostock în mijlocul grupului nostru. Germanii vor, zor nevoie, să-i bage între noi. Ne-am opus şi i-am convins că-i mai bine să-i ţină la o parte, dându-le o cameră în baraca din faţa celei în care stăm noi. A mers aşa timp de-o săptămână, în linişte, fără să ne deranjeze cu ceva. Şedeau acolo şi nici măcar nu îndrăzneau să privească în raionul nostru. Dar, măcar o dată, lupul tot mai dă târcoale pe locurile unde a furat oaia. Aşa s-a întâmplat că îngerii negri dintre noi s-au dat în vorbă cu ei. Au fost lăsaţi de capul lor până ce în grup au început să circule şuşoteli că... "n-ar fi chiar vinovaţi, că n-a fost complot, că n-au vrut să ucidă pe nimeni, că nu-s agenţi şi, la urma urmelor, nu suntem oare creştini şi deci, să-i iertăm... Şi până la urmă, chiar Gestapo-ul i-a găsit curaţi, imaculaţi! Noi însă, încăpăţânaţi, nu credem."

La câteva zile este adus în lagăr un oarecare Adrian Brăteanu, dovedit de mult ca agent, de când adunase un număr de scrisori, ca să le trimită famiilor din ţară, scrisori pe care le-a dat poliţiei din ţară, în urma cărora s-au operat multe arestări printre membrii familiilor noastre. Acum era adus în lagăr, ca să-şi continue activitatea. Nimeni n-a stat de vorbă cu el, aşa că în prima zi s-a dus între sceleraţi. De acolo, prin prietenul său bun, Arnăutu, trimite o scrisoare în care spune: "Germanii sunt dispuşi să stea de vorbă şi altfel cu noi, dar şi noi să fim mai înţelegători. Eu cred că este recomandabil să ne desolidarizăm de Conducerea Mişcării". Cei care erau gata s-o facă şi începură colindatul din om în om. Ca untdelemnul, toţi fricoşii, toate sufletele de pigmei, toate capetele strâmbe, vreo 20 de inşi, ieşiră la suprafaţă, cântând noul slogan: "desolidarizarea".

Încurajaţi de stăpânii lor, agenţii dovediră o virulenţă care ne scoase şi pe noi din poziţia de apărare pasivă şi mai trecurăm şi la fapte, câte un obraz pătat încăpu pe palmele noastre. Alarmă! Reclamaţii şi denunţuri la comanda lagărului. Veni colonelul şi, nici mai mult, nici mai puţin, ne ordonă să ne mulăm sufletele.

În aceste momente foarte aprinse pentru noi, se întâmplă un fapt nou care ne veni în ajutor, un ajutor moral. În dreapta noastră, la vreo două - trei sute de metri, tot într-un lagăr în lagăr ca al nostru, văzurăm că se plimbau câteva zeci de inşi, îmbrăcaţi în haine albe - spumă. Erau, după cum am aflat de la nişte ruşi care le aduceau mâncarea, personalităţi franceze. Ei au fost aduşi în lagăr după ce a fost ocupat şi restul Franţei, până la Mediterană şi Pirinei, fiind judecaţi pentru vina de a fi pierdut războiul.

Printre internaţii de toate neamurile se vorbea că ar fi chiar: Daladier, Chautemps, generalul Gamelin, etc... Când ieşeau la plimbare în curte, le făceam semne, îi salutam agitând braţele, iar ei ne răspundeau ridicându-şi pălăriile albe. Această comuniune de durere ne fortifica şi mai mult poziţia de rezistenţă, pe care ne ţineam de când am venit în Germania.

În faţa acestei îndârjiri, câţiva doritori de a scăpa de lagăr, cu orice preţ, găsesc nimerit să propună lagărului să ridice un număr de 25 de inşi care, după părerea lor, ţin în mână tot grupul, oprindu-l să se lase înţelegător dorinţelor şi sugestiilor germane. Lista cu numele celor propuşi căzu în mâinile noastre. Urmă o şedinţă furtunoasă unde Mile Lefter fu azvârlit din fruntea grupului, iar acoliţii lui, de frică, au cerut să fie duşi între agenţii dovediţi.

Trecură câteva zile şi se părea că vom fi lăsaţi în pace. Dar iată că ni se anunţă vizita unei personalităţi din jurul lui Himmler. A venit generalul Müller, care ne ceru să nu ne plângem, că aşa ne este soarta. Schiksal! Şi-a încheiat vizita invitându-ne să intrăm la lucru, nu înainte de a ni-l fi impus din nou pe Lefter ca şef al grupului... Nu mai puteam face nimic. Imediat după plecarea sa începură iarăşi atacurile. Lefter făcu o cerere să fie ridicat Nicolae Petraşcu. Conceptul acestei cereri a ajuns în mâna lui Octavian

Roşu. A doua zi sosi de la Rostock poliţistul Wilms, îngerul nostru păzitor.

Însoţit de Lefter, merge direct la patul lui Petraşcu şi, amândoi, numai ei ştiu cum, găsesc sub perna lui Petraşcu un cearceaf care, afirma Wilms, aparţinea fabricii Heinkel. Nu este greu de presupus că faimosul poliţist Wilms a adus el însuşi cearceaful de la Rostock, ca să compromită pe un şef legionar care, pasă-mi-te, a îndrăznit să fure un bun al fabricii!

În faţa acestei dovezi "de netăgăduit", după numai două zile, Comandantul legionar Nicolae Petraşcu este chemat la comandantul lagărului, de unde nu s-a mai întors. Doi deţinuţi ruşi au venit să-i ia puţinele bagaje ce-i aparţineau. Mai târziu ni s-a spus că a fost internat în lagărul de la Dachau.

De acum toată grija noastră era de a forma un fel de zid apărător care să oprească răspândirea molimei de trădare. Dr. Iosif Beriu (Dumitru) care tot timpul a stat şi observat apucăturile vrăjmaşe, acum edificat, luă comanda nucleului de rezistenţă şi cu un calm – uneori exasperant – şi cu o intuiţie perfectă, înlătură toate uneltirile ce-au mai survenit.

În acestă luptă grea, în liniile cele mai expuse au apărut câteva caractere care ne-au făcut cinste. Bucur Stănescu, Sebastian Mocanu, Nicolae Marinescu etc... camarazi pe care sectoarele de activitate de până acum ne-au împiedicat să-i cunoaştem mai îndeaproape, s-au dovedit înţelepţi, cavaleri şi totdeauna hotărâţi.

*

* *

Mâine plecăm de aici, ne mutăm în barăcile deja terminate. Mile Lefter ne comunică ordinul colonelului, care ne îndeamnă să lucrăm de-acum toţi împreună.

Nu mai există agenţi provocatori, nu mai există oameni în slujba diavolului, toţi suntem o apă şi-un pământ sub calda oblăduire a Germaniei. Se grăbesc să ne scoată din mijlocul lagărului.

Internaţii au ştiri pe care se grăbesc să ni le împărtăşească şi nouă. Francezii, trecând pe lângă gardul nostru, strigă mereu: "Tout est bien, qui finit bien".

Tot lagărul ştie ce este cu noi. Asta strică planurile germane. În ziua aceea era aşa de cald şi pădurea răspândea miros de muguri plezniţi.

Ne scoatem bagajele în curte, gata de plecare, aşteptând să fim duşi, nu ştim unde, în timp ce sentinelele ne înconjoară.

- Achtung! Sofort zum Tohr! Achtung! strigă megafoanele, dar prin lagăr nu aleargă nici un număr. Trece o jumătate de oră, megafoanele huruie mereu, dar cel chemat nu se arată, nu aude. Achtung! Sentinele şi patrulele speciale fug în toate părţile. Un Blokältester caută disperat. Clipele sunt lungi şi grele. Internaţii au în ochi luciri de foc.

*

* *

CAPITOLUL X

Noua noastră reşedinţă

Abia ieşirăm pe poartă şi maşinile, în loc să ţină drumul drept, cotesc pe sub pădurea de deasupra lagărului şi se opresc în faţa altei porţi, pe care sta scris: "Fichtenheim". Noul lagăr are barăcile ascunse printre copacii înmuguriţi.

Colonelul ţinu să asiste la instalarea noastră în noua locuinţă. Trece din baracă în baracă, urmat de omul înmănuşat şi de nedespărţitul guler tare. Mile Lefter se ţine slugarnic de călcâiul stăpânului, îngânând din când în când câte un "Jawohl!" scâlcit.

Cu scândura albă încă, pereţii barăcilor sunt împodobiţi cu chipurile mai marilor partidului şi ai SS-ului.

Cât ce pleacă şeful lagărului, împânzim ograda şi ne plimbăm pe aleile croite printre copaci. Suntem înţărcuiţi bine. Şi noi şi

copacii stăm tescuiţi între sârme electrificate şi de jur-împrejur se ridică cenuşii cazărmile SS-ului. Avem cinci barăci. Două sunt ocupate de noi, două servesc de ateliere, iar jumătate dintr-a cincea este rezervată infirmeriei, pe când cealaltă jumătate este ocupată de corpul de gardă.

De la "Mütze ab", răzbate înfundat zgomotul paşilor şi strigătul megafoanelor.

Vine Paştele! Cei mai mulţi s-au spovedit şi s-au cuminecat. Corul se pregăteşte pentru marea sărbătoare. Alţii îşi scotocesc valizele după câte-o cravată mai aleasă, după o pereche de butoni, după ce-or găsi, să întâmpine sărbătoarea cât mai omeneşte posibil. Cei mai tineri spală podelele, pe când cei cu iniţiativă coboară chipurile străine de pe pereţi şi le înlocuiesc cu ce aveam mai aproape de sufletele noastre. În locul lui Himmler ce trona deasupra uşii care da în dormitor, este aşezată icoana Sfântului Arhanghel Mihail, Baldur von Schirach este alungat de Sfântul Nicolai, episcop din Mira Lichiei. Sfântul Ioan nu se sfieşte să acopere mutra lui Alfred Rosenberg.

În faţă, pe peretele din mijloc, o cruce simplă de lemn coboară chipul lui Hitler. Un altar străjuit de credinţa noastră ocupă colţul din răsărit.

Vine Paştele! De bucuria Învierii întindem mâna şi celor ce s-au îndoit şi celor ce ne-au părăsit.

"Hristos a înviat!" "Adevărat a înviat!". Lumânările albe ard sub crucea Mântuitorului. Este Paştele dătător de nădejde. La serbarea de a doua zi, Gheorghe Predanie ne ţine o cuvântare caldă. Profesorul Lefter Râşnovu şi Cubicec cântă un imn de laudă Învierii Domnului. Ne strângem mai mult pe sâmburele aceluiaşi adevăr veşnic: creştinismul. Cântăm, ne îmbrăţişăm, uităm amarul, ne reamintim sărbătorile trăite acasă, în mijlocul familiilor, ne gândim la cei întemniţaţi, la cei morţi. Ne gândim înfioraţi la cei de pe front.

*

* *

Munca noastră consta în a repara ocheane stricate, adunate de pe câmpurile de luptă, de toate felurile, de ale tuturor neamurilor încleştate în război. Am ajuns să le cunoaştem bine. Pe întuneric, după pipăit, ne dăm seama căror armate au aparţinut. Cele engleze sunt simple de tot, cele franceze sunt dintr-un material uşor, lucrate nu cu destulă atenţie, iar ocheanele ruseşti sunt grele, cea mai mare parte din aramă încrustată cu secera şi ciocanul.

Atelierele sunt în două barăci lungi, fără plafon, cu acoperişurile sprijinite pe căpriori de lemn văruiţi. Şeful atelierelor este unul din partea Wehrmacht-ului, un căpitan asimilat. La început l-am salutat dar el nu s-a simţit dator să ne răspundă la salut. Până la urmă, nimeni nu l-a mai salutat, iar de când ne-a reclamat că nu-i acordăm destulă atenţie, toată lumea i-a întors spatele.

Maiştrii sunt oameni de toate felurile. Fără discuţie, naţional-socialişti, ambuscaţi la umbra acestor ateliere. Unul ne-a mărturisit că înainte de instalarea regimului, era negustor de păsări cântătoare. Altul fusese tăbăcar de piei de câini. Ceilalţi, oameni săraci, au trăit cum a dat Dumnezeu. Acum însă, fiecare visează câte-o fermă în sud-est.

Se lucra în două serii, o echipă înainte şi alta după masă, câte şase ore. A fost greu să obţinem această rotaţie, mai ales că "Mexicanii" – aşa au fost numiţi, pentru prima dată, cei dispuşi să facă jocul german, luând în consideraţie faptul că felul lor de a acţiona era atât de aproape de interesele României cât este distanţa între Mexic şi ţara noastră – nevrând să priceapă nimic din lupta noastră de a evita subordonarea totală intenţiilor Reich-ului, supralicitau dublarea timpului de lucru la 12 ore, cerând chiar şi ore suplimentare, ca să ne lăsăm acolo toate forţele.

Timpul liber îl folosea fiecare cum înţelegea. Unii învăţau limbi străine, profesorul Dr. I. Iaşu ţinea cursuri de filozofie, urmărite cu mult interes, profesorul I. Râşnovu ţinea cursuri de literatură comparată şi în câteva seri consecutive a comentat minunat pe Petrarca şi pe Mistral, suscitând un entuziasm indescriptibil. Profesorul Vasile Vosica (Hanu) ne-a prezentat un studiu vast asupra ţăranului român, în timp ce Costin Văleanu

(Delcanu), care lucra la o istorie, cu greu se lăsa înduplecat să ne împărtăşească şi nouă câte ceva. Dr. I. Cingaru (Cengher), eroul martir de mai târziu, căzut în luptele de rezistenţă împotriva comunismului, în regiunea Aradului, anunţă un ciclu de conferinţe cu caracter economico - financiar. Alţii făceau matematică superioară.

Singur Dr. Victor Apostolescu se arăta necăjit şi mereu îşi lovea vârful nasului, scuipând cu năduf.

- Mama mamei ei de viaţă! N-am medicamente. Am seringă dar n-am fiole, n-am nici pansamente. Cu ce să vă ajut? Spuneţi-mi şi voi... Aşa vorbea medicul nostru către cei ce se îngrămădeau în infirmerie şi-l asaltau.

- Doctore, mă doare capul...

- Rabdă, tată, lagăr...

- Slăbesc văzând cu ochii, din zi în zi! Ce să fac?

- N-am ce-ţi face, tată. E lagărul...

- Doctore, de-o vreme încoace am ameţeli, ce să fac?

- Asta-i lagăr, tată...

- N-ai nici o soluţie pentru anemie?

- Soluţia o are unul singur, Dumnezeu, dar El nu e în lagăr. Ei! Mama mamei ei de lume! Ieşiţi afară!

Şi doctorul Apostolescu mătura infirmeria, golind-o de pacienţi, rămânând singur să-şi pună un petec negru pe nădragii albi.

Seara, după închiderea atelierelor, aveam şi conferinţe, comunicări, studii şi ce-or mai fi fost ele, scurte, pe care le ţinea câte unul iniţiat în materie.

Odată ni se anunţă o conferinţă cu caracter social. Afară ploua şi deci ne-am dus cu toţii. Părintele Cărărue (Potecaşu) ne defini ce este asistenţa socială, apoi intră în miezul subiectului, vorbindu-ne de starea nenorocită a prostituatelor. Auditoriul, oameni în jurul vârstei de 35 de ani, închişi de şapte luni de zile, se arătă intrigat de problema abordată de către Sfinţia Sa şi se cam foia pe scaune.

- Prostituatele sunt de mai multe categorii – începu conferenţiarul – le ştiu bine. Sunt unele cu care s-ar mai putea face ceva

dar sunt altele, care nu mai sunt bune de nimic. Greu să se mai încălzească, să se mai ridice. Foarte greu să mai fie mântuite! Şi părintele scoase un oftat.

- Lasă-mă, părinte! Că să fie cu iertare, cum sunt cu acuma, numai la mântuirea lor nu mă gândesc, zise unul în timp ce sala izbucnea în râs.

- Nu râdeţi, camarazi! nu râdeţi! Eu le cunosc bine! Le ştiu ce pot şi cât pot! Oho! Cât m-am ocupat eu de ele...

- Mai ocupă-te şi acum, părinte! strigară câţiva dintr-un colţ, împingându-ne pe toţi într-o cascadă de râs, ce înnecă şi pe conferenţiar, încât n-a mai fost chip să continue conferinţa.

*

* *

Gândul mă poartă departe, la zilele vesele de şcoală.

Afară-i cald şi cărarea sub piciorul desculţ era moale ca guma. Cine mai are vreme de pierdut cu gânduri şcolăreşti? Dealul de sub crucea lui Iancu a înverzit peste noapte. Bercul duduie de atâta primăvară şi Târnava gâtuită de iezul morii, gâlgâie şi se zbate ca un şarpe ajuns într-un muşuroi de furnici. Sălciile îşi caută chipul în oglinda apei. O codobatură zoreşte pe o brazdă ravănă, nu-şi pune mintea cu gaiţa ce se dă uţa pe o nuia de alun. Păcat să mă amărăsc pentru "secunda" de la muzică, mai ales că şi asta mi-a venit după un râs zdravăn...

Cine ştie de ce, în acea oră de primăvară caldă, mi s-a răscolit amintirea la "secunda" de la muzică şi împreună cu ea un crâmpei din copilăria mea. Poate că şi atunci era primăvară.

Îl puse păcatele pe Aurel, feciorul gazdei noastre, să cadă – hodoronc-tronc – în mijlocul nostru, când ne gândeam mai puţin la el. Noi vorbeam de muzică şi ne lua cu fiori gândindu-ne că a sosit sorocul să fim ascultaţi.

- Ce-i portativul? mă întrebă Gaftonic.

- Nu ştiu ce-i, spune-mi tu ce este!

- Portativul... este...
- Este un grup de patru spaţii şi cinci linii paralele, ne uimi Nicolai. Şi noi atunci am început să-l asaltăm cu întrebările.
- Dar spaţiul, ce-i ăla?
- Cum arată o linie paralelă?
Nicolai ridică din umeri.
- Păi, vezi?
- Ce faci cu portativul tău?
- Scriu, scriu pe el note muzicale!
Măi, al dracului, ne-a înfundat!
- ... do... re... mi... fa... sol...
Dintr-o dată se auzi vocea lui Aurel.
- Doru-mi de fasole!

Atât a mai lipsit că perini, cărţi şi cana cu apă zburară în capul lui. Şi-am ţinut nunta până ne-a împrăştiat gazda. Şi aşa, din pricina lui Aurel, am uitat să adâncim această problemă importantă; iar ziua următoare, parcă fusese un făcut, profesorul m-a chemat la tablă.

- Desenează-mi portativul! Şi eu l-am desenat. Cele patru spaţii au mers de minune dar liniile paralele le-am făcut vertical. Cât priveşte cheia de sol, negăsindu-i un loc potrivit, n-am mai scris-o deloc. Mulţămită profesorului... o gamă de râs şi colac peste pupăză, un patru cât o zi de coasă. "Secunda"! Prima mea "secundă".

Cu ea am intrat în postul mare, cu ea mă apucă şi Paştele. Pentru atâta lucru pământesc nu mă zbat, că doar au început exerciţiile spirituale şi de vreo două zile profesorii ne îndeamnă mereu să lăsăm grijile lumeşti, că vine Paştele. Cărţile sunt încuiate în lăduţă. Am rămas numai cu sufletul, ne pregătim de spovedanie. Noi cu popa nostru, uniţii cu popa lor.

Fiecare clasă are un duhovnic şi coada celor ce aşteaptă să se descarce de păcate e lungă cât este coridorul mâzgălit cu gaz.

Taină mare şi nouă, pentru mine. Am plecat de sub patrafir mai crescut. Cei din cortelul nostru ne-am aşteptat unii pe alţii în curte, de unde, tăcuţi, o luarăm spre casă. Nici unul nu îndrăznim

să începem vorba până veni "privatistul" care trecuse până acum, prin câteva mărturisiri.

- V-aţi spovedit?

- Spovedit...

- Toţi?

- Toţi...

- V-aţi spus păcatele?

- Le-am spus...

- Toate, toate...

Ne uitarăm unul la altul.

- Toate păcatele? – a insistat privatistul. V-a întrebat popa, ori vi le-aţi spus voi?

- Ne-a întrebat el şi noi am răspuns.

- V-a întrebat că v-aţi bătut joc de Aurel şi că aţi furat perele vlădicului?

- Nu ne-a întrebat. De ce nu ne-a întrebat!? răspunserăm noi, văzându-ne strânşi cu uşa. Şi pentru că nu era altă cale de scăpare, am început să vorbim noi între noi.

- Aşa-i, mă, zău!

- Ai zis zău! asta-i păcat.

- Vezi, prostule!

- Prost eşti tu!

- Văi, călca-v-ar nevoia, cum păcătuiţi!

- Călcătura-i de păcat!

- Am uitat, să fiu al dra... Doamne iartă-mă!

- No, asta o ştiu bine că-i chiar păcat să-l pomeneşti pe dracul!

- Dar şi tu l-ai pomenit.

- Eu am zis de voi.

- Aurel îi prost.

- Nu-i prost! Îi cum l-a lăsat Dumnezeu!

- Dumnezeu ne iartă?

- Vă iartă, dacă vă spovediţi din nou şi spuneţi tot ce aţi făcut. Scrieţi-vă păcatele pe o hârtie şi când vă-ntreabă popa, îi daţi drumul ca pe apă...

Unul la fereastră, altul pe lăduţă, al treilea pe marginea patului, ne stoarcem mintea să curgă cât mai multe păcate.

- Gaftonic!

- Aud!

- Lictaru-i de păcat?

- Taci, mă, cum să fie! Lictaru-i de prune.

- Am mâncat lictarul lui Gaftonic, banii pentru coale de desen i-am dat pe turte de secară, am minţit. Ce am greşit? Nu-mi place şcoala deloc şi i-am dorit profesorului de matematică să nu-i moară mulţi înainte. Încă ce? Îmi place să pierd ziua, să râd şi să fiu de capul meu şi... şi... şi... gata. Nu mai am alte păcate.

Să nu fiu recunoscut, cu pomelnicul fărădelegilor înfăşurat în jurul arătătorului, am îngenunchiat sub patrafirul altui popă. Ceilalţi intimaţi şi-au lăsat păcatele în poala părintelui Şamica.

La uşa duhovnicului meu aşteptau numai "septimani" şi "octavani". Mă priviră ca dulăii pe-un şorecar pierdut printre picioarele lor, apoi mi-au dat rând. Ochii părintelui, dezglodaţi din hăţişurile bărbii şi mustăţilor vărsate una într-alta, mi se aşezară cald pe frunte şi cu glas de lână mă chemă la el.

- Ce-i cu tine, copile, aşa târziu printre superiori?

- Mă rog frumos şi să fie cu iertare, după spovedania făcută la părintele nost', iar am păcătuit şi dacă rămân cu vină nu mă pot cumineca.

- Aşa, fătul meu! Să nu încerci să-l minţi pe Dumnezeu. Să nu minţi pe nimeni şi pe tine să nu te minţi niciodată. De unde eşti?

- Sunt din Găbud, nu departe de Luduş.

- Părinţii îţi trăiesc?

- Amândoi.

- Aveţi vite de jug?

- Avem patru boi, două vaci cu lapte, mai avem...

- Zii înainte, copile!

- Doi cai, o pereche de junci buni, o junincă de-a făta, nu mai ştiu câţi viţei, oi, porci şi scroafă cu nouă purcei înţărcaţi după Crăciun.

- Fain, fain! Cât pământ aveţi?

- Nu ştiu bine, dar îl auzeam pe tata suduind, că plăteşte prea multă dare.

- Nu-i rău că aveţi pământ, fiule.

- Nu! E rău că dăm dare!

- Nici asta nu-i rău, fătul meu, că trebuiesc îmbrăcate şi hrănite cătanele care-or făcut România! E bine c-aveţi pământ mult!

- Da, îi bine, că dacă-i pământ nu-s necazuri!

- Şi asta-i bine, da-i mai bine că unde-i pământ în sama românilor, nu se pot aşeza alte neamuri. Iar când o fi pământul al nostru, aşa cum a fost odată, atunci neromânii s-or trage la matca lor şi-or trăi cum le-a rânduit bunul Dumnezeu, că el pe toate le face drepte. No, rupe hârtia aia, nu te tot holba în ea şi să înveţi la carte, cum trage boul la dealul greu, să nu-l împingi pe tată to să vândă din pământ, că dacă face o spărtură cât de mică, pe acolo se scurge o avere întreagă. Fă-ţi cruce! Sărută patrafirul! Şi când vei ajunge acasă să spui de trei ori la rând "Tatăl nostru". Na, pupă şi mâna popii!

*

* *

Andar era primit de două ori pe săptămână de colonel, de la care se întorcea cu dispoziţii proaspete. După una din aceste vizite, întâlnindu-mă prin curte, îmi spuse:

- Ştiţi că se vorbeşte de noi în cercurile înalte?

- Zău?

- Absolut. Am fost la domnul colonel, care m-a primit foarte amabil şi din una în alta, în timpul conversaţiei, mi-a spus că el este foarte bine văzut de Himmler. Mi-a arătat şi un inel pe care l-a primit de la el. Important este că a vorbit de români. Şi cu această ocazie i-a dăruit lui Lefter un birou, pe care este imprimat semnul Mişcării. Nu mă credeţi?... Veniţi...

M-am dus şi într-adevăr aşa era. În jurul broaştelor erau, în relief, semnele noastre. A doua zi după această noutate, în faţa

grupului adunat pentru apel, Lefter ne comunică: "Führerul nu acceptă să se vorbească de noi românii, de credinţa noastră politică şi de capii noştri. Nicolae Petraşcu a fost ridicat dintre noi în urma vinelor în care a căzut, în timpul cât am stat la Rostock. D-l colonel Hermann Piester mi-a făcut cunoscut că Excelenţa Sa Reichsführer SS Himmler este foarte mulţumit de mine".

Rupem rândurile şi ne risipim cât ţine curtea. Aşadar, fără nici o ruşine, fără nici un ocol, a intrat la stăpân. Bine...

Drept răspuns ne pregătim să serbăm ziua de 3 iulie, ziua de naştere a şefului nostru, Horia Sima. Se fac coruri şi se cântă. În ajunul zilei ce urma s-o sărbătorim, Lefter cere să fie primit de colonel. Când se întoarce nu spune nici un cuvânt, dar la apelul de seară ne comunică: "Orice sărbătorire cu caracter politic este interzisă".

Rămânem trăzniţi. E prea mult ce ni s-a făcut. La atâta laşitate nu ne aşteptam. Strângem pumnii. Camarazii care se mai găseau într-un dormitor cu el şi-au luat saltelele şi s-au mutat între noi. Lefter n-a mai apărut şi în locul lui a fost cocoţat Al. Ritter von Andar.

Una ca asta, un neamţ în fruntea noastră, nu se poate admite. Totuşi îl lăsăm câteva zile, să vedem ce vrea. S-a văzut repede, că nu ne-a lăsat să aşteptăm prea mult.

Un camarad, Secu Şerban (executat de comunişti mai târziu, pentru lupta lui de rezistenţă împotriva lor) observă, din întâmplare, o discuţie între un agent şi unul din maiştrii atelierelor. Se uită bine şi vede că, despărţindu-se de agent, maistrul ascunde ceva în buzunarul halatului. Îl aşteaptă până ce se dezbracă să se spele şi într-o clipă îl caută. Era un raport tip, în care, cu nume, cu date şi fapte inventate, câţiva dintre noi erau denunţaţi că ar fi în serviciul de informaţii englez. Raportul se făcea tocmai în zilele în care unii voiau să facă o cerere de a fi admişi să meargă pe front.

Cu hârtia în mână Secu Şerban însoţit de Cornel Constantinescu şi Gligor Emil intră în dormitor peste agent şi-i dau o lecţie după toate regulile.

Scandal! Tragedic! Andar, care aştepta liniştit să încolţească sămânţa ce-o aruncase, în faţa eşecului atât de neprevăzut îşi frângea mâinile disperat. Era descoperit. Liniştea care-i era necesară pentru a-şi consolida poziţia, din care urma să lovească în unitatea noastră, n-o mai avea. De data aceasta totul devine serios. Himmler, personal, intervine cu un ordin telegrafic. O unitate de SS cu armele încărcate dă năvală peste noi. Ne insultă, ne provoacă, doar ne-om pierde calmul şi vom reacţiona, ca să tragă în noi, la grămadă. Cu sânge rece aşteptăm urmarea.

- Toată lumea afară!

Ieşim în curte, sub stele. Un maior SS ne strigă:

- Cine este împotriva Şefului Mişcării, Horia Sima, şi cine înţelege să se supună legilor germane, să treacă în stânga. Ceilalţi să treacă în dreapta, pe spaţiul dintre barăcile ateliere.

Armele erau îndreptate spre noi.

- Cinci minute, strigă maiorul, după aceasta cine va încerca să mai treacă dintr-o parte într-alta, va fi împuşcat. Soldaţii au ordin să tragă.

S-aude printre noi freamăt de întrebări şi răspunsuri: Ce facem? Ne ucid? Ne împuşcă? Suntem împotriva Reich-ului? E rău!

Când de-odată, în amurgul serii, izbucni din atâtea piepturi, maiestuos, imnul legionar, sub ameninţarea gloanţelor:

"Sfântă tinereţe legionară,
Cu piept călit de fier şi sufletul de crin,
Iureş ne-nfricat de primăvară
Cu fruntea ca un iezer carpatin..."

Momentul era solemn, sublim, aşteptând botezul morţii.

Din cei peste 400 de legionari, doar vreo zece au plecat dintre noi.

După miezul nopţii, veni colonelul urmat de o suită întreagă, dispunând arestarea celor care l-au sancţionat pe agent, apoi întrebă:

- Cine îşi asumă răspunderea celor întâmplate?

- Eu! răspunde Dr. I. Beriu (Iosif Dumitru). Eu şi noi toţi ne solidarizăm cu fapta camarazilor acum arestaţi. Şi vă declarăm, că oricine va mai încerca să ne umilească şi să atenteze la viaţa noastră morală, va avea soarta agentului care şi-a primit răsplata cuvenită.

În lumina reflectoarelor îndreptate asupra noastră, se putea citi pe chipurile tuturor satisfacţia şi admiraţia produsă de atitudinea doctorului I. Beriu. Colonelul se frământa pe picioare nervos şi-l întrebă pe Dr. Beriu:

- Garantezi d-ta de liniştea din grup?

- Garantez, cu o singură condiţie: mişeii să nu mai încerce să ne lovească pe la spate. Ori de câte ori se vor mai ivi cazuri similare, nu vom pregeta să ne apărăm. Nu putem suporta nici măcar bănuiala c-am putea fi în serviciul vreunei puteri în afară de Neamul românesc. Să se ştie!

Din acea noapte am rămas despărţiţi. Între ei şi noi s-au rupt toate punţile. A fost o uşurare. De acum şi comanda lagărului ne-a lăsat în pace, probabil că şi-au dat seama că eram hotărâţi să ne dăm vieţile spre a ne apăra onoarea şi puritatea gândurilor noastre. Dacă ne-ar fi prins în alte condiţii şi mai ales, dacă ar fi avut certitudinea că nici o ştire din lagăr n-ar fi ajuns în ţară, n-am mai fi scăpat de furia lor, nici măcar cei care, conştient sau inconştient, le-au făcut jocul, n-ar fi scăpat. Să nu mai rămână nici o urmă din noi – ştiut fiind că eram clasaţi în categoria "Nacht und Nebel" (noapte şi ceaţă) – să nu mai rămână nimeni să mărturisească ce s-a petrecut cu noi. De altfel, noi ne aşteptam să fim bombardaţi într-o noapte, ucişi de sus, masacraţi, ca apoi să se zvonească că am fost victimele aviaţiei anglo-americane.

Mile Lefter a plecat din lagărul nostru. Acest om nenorocit, cu un suflet şubred, fricos, veşnic ahtiat după mâncare, superstiţios, orientându-şi programul zilei după visele avute noaptea, s-a arătat ca neoamenii. Ne-a fost schimbată garda, înlocuită cu voluntari ucrainieni încadraţi în SS. Au fost aduşi pentru că printre sentinelele SS se găseau şi saşi din România, cu ajutorul a doi dintre

aceştia reuşind să comunicăm cu ţara. Camarazii noştri din ţară, informaţi exact de soarta noastră, s-au comportat ca atare.

Cu ucrainienii nu se mai putea face nimic şi timp de două luni am stat ca în mormânt. Eram forţaţi să înghiţim ceea ce ne dădeau megafoanele lagărului. În timpul acesta, colonelul încerca din nou să dreagă lucrurile. Ne-au pietruit aleile, ne-au pus paravane între closete, ne-a trimis şi nouă cinematograful ce rula în lagăr la ceilalţi deţinuţi.

*

* *

CAPITOLUL XI

Un mare popor latin la răscruce

Avem veşti de la Rostock, trimise pe ascuns de camarazii rămaşi acolo, câteva rânduri scrise mărunt pe o foiţă de ţigară, într-o ladă de cărţi. Ne scriu că sunt bine şi că să nu ducem grija lor. Grupul rămas încă liber are în fruntea sa doi camarazi: Gheorghe Galaţi şi Petrică Muscel.

După zile monotone cu ştiri fără importanţă, cu frontul de răsărit staţionar, radioul anunţă că aliaţii au debarcat în Sicilia, unde se dau lupte grele şi că anglo-americanii înaintează, fără răgaz, spre regiunea central-occidentală a insulei.

În limbajul politico-militar apare un nou termen – lupta de partizani. Partizanii prind teren în Iugoslavia şi hărţuiesc trupele germane în spatele frontului, în Rusia. Radio Londra invită tineretul italian să facă acte de sabotaj în teritoriile libere şi să formeze grupe de partizani. Noi aspecte, noi probleme. Presa italiană respinge o eventuală capitulare "fără condiţii".

Era o dimineaţă de bură umedă şi pe drumul din faţa lagărului nostru treceau mii de deţinuţi. În haine vărgate, strânşi pachet, în coloane escortate, se îndreptau spre o carieră de piatră. Aşteptând

numărătoarea, ca în toate dimineţile, privim desfăşurarea acestei parăzi chinuite.

*

* *

În urma evenimentelor din Italia, presa română se dă în spectacol fără nici o ruşine. Gazetele de toate taliile, gata să tămâieze pe oricine când este tare, gazetele care cereau sancţiuni împotriva Italiei, când a început războiul din Abisinia, ca mai târziu să-l ridice în slăvi pe Mussolini şi din "duce providenţial" să nu-l mai scoată, acum, văzându-l coborât, vorbesc de el ca de un lucru accidental, îi atacă politica, se arată potrivnice şi dușmane fascismului. Cameleonii de la noi se conformează structurii lor permanente.

*

* *

CAPITOLUL XII

Venin şi boli

Nu mai avem radio. Am fost pârâţi. Fără radio nici ştiri. Orbecăim în întunericul lagărului, căutând să descoperim vreun luminiş de adevăr printre rândurile gazetelor nemţeşti. Greu!

Viaţa oamenilor a căror existenţă fizică este condiţionată de desfăşurarea evenimentelor – bună sau rea – a evenimentelor de afară, lipsiţi de orice veste, de orice ştire, mereu hărţuiţi de forţe care vor să ne fure sufletele, să ne omoare conştiinţa, loviţi din interior de laşitatea unora, de trădarea altora, chinuiţi clipă de clipă de gândul că familiile lor ar putea fi în temniţă, că mamele, soţiile şi copiii lor sunt la discreţia delaţiunii şi a poliţiei, nu poate

fi descrisă. Semnele acestor poveri inexprimabile apar pe chipurile întemniţaţilor. Judecata, uneori, se încheagă strâmb. Silogismele sunt forţate. Cumpăna în gesturi şi atitudini nu este totdeauna exactă. Oameni condamnaţi.

Apar bolile, se înmulţesc bolnavii de plămâni, icterul cuprinde pe tot mai mulţi. Medicamente nu avem şi nici nu ni se dau. Tânjesc oamenii, se ofilesc asemenea porumbului ars de secetă. Ne uităm la ei şi nu-i putem ajuta cu nimic. Cei mai voinici, mai tari, îşi rup de la gură şi le dau lor, să se fortifice. Sunt rari aceia care mai folosesc peria de dinţi, e prea aspră, nu mai poate fi suportată. Sângele înroşeşte batistele strânse mototol în mâini.

N-avem nici apă. De câte ori refuzăm să tratăm cu ei în probleme de conştiinţă, ni se opreşte apa. De-o săptămână nu avem nici pentru spălat, nici de băut iar peştele sărat cere apă.

Closetele s-au înfundat, muştele năpădesc şi ne acoperă pâinea şi cartofii. Brânza are viermi iar în cafeaua de dimineaţă, în loc de zahăr simţim gustul unei soluţii cu miros de săpun. Nu mai putem bea nici acest lichid. Mirosul closetelor umple lagărul.

*

* *

CAPITOLUL XIII

Frontul se apropie de ţara noastră

Bombardamentele se ţin lanţ. Weimar-ul a scăpat, dar oraşele din jur: Ehrfurt, Iena şi uzinele izolate au fost lovite cu nemiluita.

În răsărit s-a reluat ofensiva. Germanii se retrag şi focul se apropie de România. Odată cu fiorii provocaţi de apropierea războiului de ţara noastră, vin şi zilele mohorâte de toamnă ploioasă. Copacii s-au înzăuat în aramă. Frunzele roşii susură uscat şi dimineţile respiră cu neguri albe. Soarele ce cade în valea Ehrfurt, lasă în urmă părţi aurite. În fiecare seară ne adunăm într-un colţ al

gardului ghimpat şi urmărim cum se lasă, tot mai adânc, până ce dispare şi ierburile ruginite se acoperă cu giulgiu negru.

Lagărul nostru este la o altitudine de 560 de metri. Vânturile sunt dese şi sălbatice. Când reuşesc să scape din pădure, nimic nu le mai stă în cale, se izbesc în barăcile noastre şi le zgâlţâie din încheieturi.

Plouă, plouă cu ninsoare. Cărările sunt pline de apă şi noroi. Nu ne mai putem plimba. Stăm închişi, citim, jucăm şah şi ne certăm pentru lucruri de nimic, ne împăcăm iar când nu mai găsim nimic de făcut ne înşirăm pe sub streşinile ce picură molcom până seara. A doua zi o luăm de la capăt, aceleaşi zile goale ce ucid nervii.

- Ninge! Ninge! strigă unul, arătându-şi pălăria pudrată de zăpadă. Deschidem ferestrele şi privim fulgii ce se încalecă în aer. A venit iarna. Geamurile se aburesc şi afară viscoleşte. A doua zi, când ne-am sculat, curtea noastră era albă ca o mireasă. Copacii cu coamele încărunţite i se închinau legănându-se pe trunchiurile lor, cu scrâşnet reumatic. Şi bolnavii noştri se bucură. Aerul proaspăt le dă nădejde.

*

* *

La câteva sute de metri depărtare, în stânga noastră, se clădeşte o fabrică de proporţii imense. Lucrează mii de arestaţi. Suflă-n pumnii degeraţi şi se încovoaie sub greutatea pietrelor ce le urcă sus, pe deal. Printre ei, trei locomotive liliputane, trei jucării, aleargă înainte şi îndărăt, din zori şi până în noapte pe o linie îngustă, târând trenuri încărcate cu pământ şi ciment, cu fier şi cu copaci. Din zori încep să fluiere şi să scuipe vălătuci de fum cu funingine. Le cunoaştem după fluierat. Cea care şuieră scurt şi repetat, ştim că este prinsă de trenul cu vagoane platformă şi se grăbeşte să aducă buşteni din pădure. A doua, ca un mânz speriat, de fiecare dată ezită să urce dâmbul ce i se ridică în faţă, sforăie,

se trage îndărăt, apoi icneşte, nechează lung şi parcă ar pipăi, urcă încinsă de aburi calzi. Zgărdată cu o dungă galbenă de alamă, a treia locomotivă, ca un prepelicar ţinut în lanţ, se zbate, se smuceşte, scheaună nerăbdătoare să i se dea drum liber. Internaţii care se urcă în spinarea acestor trenuri, priviţi prin geamurile aburite, sunt asemenea şcolarilor fugiţi la un circ de periferie, râd, strigă, se bat cu bulgări de zăpadă. Clipe de uitare.

Ne pregătim de Crăciun, al treilea în pribegie, al doilea în lagăr. Dintr-un tren, în fugă pe lângă noi, un arestat ne aruncă un brad. Îl împodobim cu ce avem şi facem în jurul lui exerciţii de colindat.

*

* *

De câteva zile s-a lăsat iarnă grea. Împovăraţi de zăpadă, copacii îşi coboară ramurile până la pământ şi scormonesc, obosiţi, în troeni. Un salcâm crescut în dreptul ferestrei sub care dorm, se apleacă la bătaia vântului şi-mi bate în geam. De câte ori fluieră locomotivele şi salcâmul se izbeşte de fereastră, am impresia că un cerb urmărit de vânători se zbate să-şi găsească un refugiu.

Dimineaţa ajunului a venit luminată de soare. Streşinile picură şi râuşoare de apă se preling de-a lungul copacilor, punctând cu negru zăpada de la rădăcină.

Sub seară bate un vânt subţire şi tăios care slei copacii, lăsându-i lumânări albe în tremurul reflectoarelor.

Corul se îndreaptă spre baraca bolnavilor. Câţiva camarazi au fugit acolo, din vreme, şi-l aşteaptă la ferestre cu bolnavii alături.

Corul cântă:

"În coliba păstorească
Vrut-a, Domnul să se nască,
Să se nască şi să crească,
Să ne mântuiască!".

Vocea de tenor a lui Verca Filon ne luă inimile cu sine, ducându-le sub stele, pe când vocea de bas a lui Petre Lipovan zguduind ferestrele cerului, mărturiseşte:

"Turmă ca El nimeni n-are,
E Iisus! Păstorul mare!
Noi Îl lăudăm şi ne închinăm
Cu credinţă tare".

Uităm c-avem cor şi cântăm cu toţii. Cântă bolnavii cu pumnii la gură, scuturaţi de tuse. Stau ucrainienii în posturi, drepţi, cu armele lipite de ei, înţepeneşte Masowsky în mijlocul curţii. Glasurile ni se amestecă cu zornăitul motoarelor de avioane ce duc bombe la Berlin. Sălcii înflăcărate, luminile reflectoarelor se încrucişează în nesfârşitul cerului.

*

* *

CAPITOLUL XIV

Regăsirea cu cei de la Rostock

Iar se ridică tonul. Din nou facem eforturi să temperăm glasul celor călăuziţi de acelaşi gând. Enervarea şi impacienţa îi fac pe unii să-şi piardă controlul atât al faptelor cât şi al vorbelor. Nicolae Smărăndescu se ocupă direct cu trimiterea rapoartelor şi a propunerilor ca să fim ridicaţi şi împărţiţi în fracţiuni mici, să fim risipiţi prin toate lagărele germane. Cei care vor mai trăi în urma acestor măsuri, spunea Dodu, imediat ce se vor întoarce în ţară vor fi internaţi în lagăre pentru reeducare.

Aveam absolută nevoie de linişte. Am reuşit să trimitem veşti în ţară şi acum aşteptam răspuns. Toate clipele trăite în lagăr, trecând peste durerea ce-o pricinuiau familiilor noastre, le-am făcut cunoscute celor ce-au rămas acasă. Toate gândurile de viitor

şi întreaga hotărâre cristalizată pe învăţătura noastră, au fost împărtăşite celor cu răspundere în ţară.

La un moment dat ni se păru că se ştie de această legătură cu ţara. Mai ales că în preajma Crăciunului 1943, comanda lagărului ajunsese în posesia unor scrisori fără importanţă şi îndreptate pe altă cale decât cea utilizată pentru chestiuni pur politice. De aceea ne era teamă ca nu cumva această suspiciune să nu se întindă şi asupra noastră. Cu această teamă am rămas multă vreme.

În lagărul nostru au venit trei ofiţeri SS şi doi civili gomoşi, cu morgă. Nu scot o vorbă; se învârt prin dormitoare, numără paturile, privesc plafoanele prin care fluieră vântul, apoi ies în curte, se plimbă pe lângă sârme, fac nişte semne de-ale lor şi pleacă, muţi cum au venit.

- Ce vor?

- Întăresc sârmele? Le dublează?

- Măresc paza?

- Ridică pe cineva dintre noi?

- Nu cumva s-au prins... Ne este groază să ne şi gândim!

Aşteptăm îngrijoraţi. După fiecare vizită ca aceasta urmează câte o surpriză dureroasă. Ce-o mai fi?

A doua zi se deschide poarta şi intră două camioane încărcate cu paturi şi scânduri. Ah! S-au prins scrisorile? S-a pus mâna pe curierii noştri? Ori i-au adunat pe ceilalţi camarazi ai noştri de pe unde erau, din Berlin, din Viena, din Sofia, din Belgrad, din Zagreb? I-or fi prins pe cei din Paris? Doamne, ce nenorocire! Doctorul I. Beriu se înverzeşte la faţă, alţii care mai ştiau de scrisorile trimise cad pe paturi frânţi, chinuiţi. Profesorul Vasile Vosica, cu tot sângele lui rece, de astă dată se învârte prin lagăr, turbat, cu ochii aprinşi: "N-avem noroc! N-avem noroc!".

Paza tace şi ea şi ne urmăreşte fiecare pas. Până şi simpaticul şi bunul Masowsky nu mai are nici un zâmbet pentru noi. Ceasuri de condamnat. Ce se va întâmpla? Brr! E un frig cumplit şi inimile nu mai sunt încălzite de nici o nădejde.

- Viorel! Dormi?

- Nu! Ce este?

- Radio?
- Nimic!
- Ce-o fi?
- Nu ştiu. Nu mai vreau nimic. Aş vrea să mor!

Prin vântul ce bate afară se aude ceva. Sunt voci, voci multe! Dinspre poartă vin paşi în cadenţă. E trupă? Stăm cu sufletele la gură. Se aude o comandă: "Stai!".

- Ce este?

Mai auzirăm zgâriatul pământului îngheţat şi o voce: "Pe loc repaus!".

- Ce Dumnezeu! E comandă românească!
- Ăsta-i, mă, lagărul de la Rostock! strigă unul.

De afară se auzi o voce: "Pe toţi îi batem!".

- Gura lui Mişu Tase, strig eu. Tase!

Sar învelitoarele, paltoanele şi toate zdrenţele ce ne înveleau, se clatină baraca sub fuga noastră şi dăm buzna afară. Ne îmbrăţişăm şi cântăm.

Strigăm în noapte, pipăim umbrele, cântăm şi nu ne mai săturăm de atâta bucurie. Au venit cei de la Rostock. Curaţi, întregi, trădarea n-a putut muşca din ei. Camarazii noştri au dat cu piciorul libertăţii oferite cu gând viclean, şi-au venit la noi. S-au întemniţat pentru cucerirea libertăţii de gând şi de suflet. Gheorghe Galaţi şi Petrică Muscel, fără să se bată în piept, fără semeţie, au adus grupul întreg.

Dacă durerile se ţin lanţ, câte o dată şi bucuriile vin una după alta. Noi, în aceste zile am avut şi acest noroc. Ne-au sosit veşti din ţară. Veşti bune. Acolo nu mai prinde minciuna. Sunt siguri că noi ţinem piept unei forţe drăceşti. Duşmanii nu mai au credit.

*

* *

CAPITOLUL XV

Foame, carceră neagră şi nostalgie

Încercăm marea cu degetul, vrem să obţinem o asistenţă mai omenească pentru bolnavii noştri. Adunăm bani, să le cumpărăm medicamente, să le procurăm o hrană mai consistentă. Comanda lagărului însă, ne-a respins cererea şi ne-a atras atenţia să nu mai repetăm încercarea.

Într-o zi, Dr. Victor Apostolescu, îngrijorat de starea tot mai gravă a camaradului nostru Dr. Vasile Andrei, ne propuse să forţăm o intervenţie medicală mai serioasă, declarând toţi greva foamei. Propunerea fu măsurată pe toate dimensiunile ei şi găsind-o bună, şi pentru a ne arăta forţa şi unitatea întărită prin venirea celor de la Rostock, fu acceptată de întreg grupul.

Atunci, acelaşi tip de ţigan eliberat, ca să-şi dea importanţa cuvenită, se ocupă să-l convingă pe un biet naiv să facă şi el greva foamei. Erau în dormitor, pe întuneric, înainte de a veni ceilalţi la culcare, discutau:

- Camarade! Nu te lăsa! Dă-i înainte!

- Ce să fac?

- Ataşează-te de cei care sunt decişi să nu mănânce.

- Este bine?

- Sigur că da! Hotărâţi până la moarte!

- Hotărâţi?

- Hotărâţi! Aş face şi eu greva foamei dar sunt om cu păcate şi în această luptă nu pot intra decât cei curaţi. Dacă trebuie să moară un om, acel om să fie curat. Eu nu pot, eu am păcate. Oh! De ce nu mai pot să am anii dumitale? De ce nu mă pot întoarce în urmă, măcar cu cinci ani? Ce-aş mai face! Da! Da! Camarade! Hotărâre! Ce fericire să fii curat! şi-şi trase ţolul în cap, molfăind dedesubt o bucată de slănină afumată, bolborosind: "Cu cinci ani numai, mai tânăr, şi-ar vedea ei de ceea ce sunt în stare...!".

*

* *

Se înaintează o hârtie colonelului Hermann Piester, făcându-i-se cunoscută hotărârea noastră. Nu trecură 20 de minute şi colonelul veni furios, cu ochii injectaţi, şi ne ceru să renunţăm.

- Cu o condiţie, domnule colonel, să se dea bolnavilor tot ceea ce este necesar pentru a le ameliora starea: medicamente, hrană suficientă şi o cameră mai spaţioasă, aparte. Doctorului Andrei să i se facă de urgenţă o intervenţie medicală şi să fie trimis într-un spital pentru tratamentul potrivit bolii lui, tuberculoză avansată, până nu va fi prea târziu.

- Va să zică, vreţi să mă intimidaţi, să forţaţi Reich-ul?

- Nu este pentru prima dată că vă cerem puţină omenie, cât de cât suflet. Este prima oară însă că vă facem acest apel disperat.

- Domnilor, renunţaţi!

- Domnule colonel, comunicaţi ierarhiei d-voastră, că nu renunţăm, că refuzăm orice hrană timp de cinci zile.

- Dacă nu vă hrăniţi, slăbiţi şi nu veţi mai putea lucra, nu veţi mai da randamentul aşteptat. Acesta este sabotaj, vă atrag atenţia! Actele de sabotaj, în Germania, sunt curmate cu împuşcarea.

- Spuneţi-i cum vreţi. Numiţi acest refuz al nostru de a muri de tuberculoză cum vă convine mai mult, noi însă nu renunţăm. Dacă murim lent, ucişi de foame şi de bacili, nu va da nimeni socoteală. Dacă suntem taxaţi drept sabotori şi vom fi sancţionaţi după legile d-voastră, vor răspunde acei ce au făcut legile.

- Aha! Va răspunde Germania?

- Da, Germania, domnule colonel. Este bine să se amintească, în România sunt germani, mai mulţi decât suntem noi în temniţele d-voastră, dar la cântar, pentru neamul nostru...

- Adică? se răsti colonelul.

- Adică, nu renunţăm la hotărârea noastră.

Pleacă şi după scurtă vreme se întoarce urmat de o companie de SS care se înşiră în afara sârmelor şi aşează mitralierele în bătaie. Colonelul ne strigă:

- Mitralierele funcţionează perfect! Priviţi bandele de cartuşe. Soldaţii ochesc bine! Vă invit pentru ultima oară să renunţaţi la planul vostru.

Se produce vânzoleală, rumoarea începe ca o apă în clocot, apoi izbucnesc râsetele.

- Bravo! Frumoase timpuri! S-a ajuns la atâta belşug, încât cei care nu vor să mănânce, sunt ameninţaţi cu moartea!

Colonelul se frământă înfuriat.

- Domnilor!

Noi insistăm.

- Ce-aveţi de gând cu bolnavii?

- Nu ne înţelegem! exclamă colonelul. Dr. Beriu rămâne la locul său, ceilalţi intră imediat în barăci. Nimeni nu mai iese afară. Cine îndrăzneşte va fi împuşcat.

Lăsăm curtea goală iar dr. I. Beriu rămâne lângă ghereta din faţa corpului de gardă şi aşteaptă să fie dus la carceră.

Îngrămădiţi la ferestre, furnicaţi de dorul de a vedea cum ni se va tăia îndrăzneala, "mexicanii" aşteaptă salvele care le-ar da satisfacţie.

Seara colonelul vine din nou şi ne comunică hotărârea dr. I. Beriu de a renunţa şi ne recomandă şi nouă să facem la fel. Cerem să ne aducă scris hotărârea lui. Colonelul îşi pierde cumpătul, urlă, ameninţă şi pleacă, cu mâinile încleştate în păr. Unul dintre ai lor este chemat la corpul de gardă, de unde se întoarce şi ne recomandă să încetăm, că ar fi o nebunie să ne menţinem pe drumul apucat. Astfel, ne întări şi mai mult convingerea, că acest individ se simte bine numai când se aşează de-a curmezişul acţiunilor noastre.

*

* *

Am intrat în greva foamei. Prima zi trecu fără nici o greutate. A doua zi stomacurile goale începură să hârâie surd şi spre seară buzele se învineţiră. Programul însă nu se întrerupe, munca la ateliere merge înainte. În sălile de mese e aceeaşi preocupare: se citeşte, se face muzică şi, într-un ungher, adunaţi vreo zece inşi fac meniuri, reconstituie mesele ce se aşterneau acasă cu prilejul sărbătorilor mari. Alţi camarazi se apropie de noi, în timp ce unul deschide un carnet de amintiri şi citeşte:

"Toamna era în plină desfăşurare cu zile senine şi calde, cu nopţile spuzite de stele şi lună mare. Oraşul încărcat cu toate bogăţiile pământului se oglindeşte în albastrul cerului. În parcuri şi grădini, copacii arămii îşi scutură frunzele şi de-a lungul străzilor asfaltate zboară roi podoaba arborilor obosiţi de vara lungă. Camioane şi căruţe trec gemând de prea multul rodului ce le apasă. Strugurii în pieţe, în faţa prăvăliilor şi în tot locul, stau munţi în soare, strângând cu dulcele lor copii, roiuri de albine şi viespi galbene.

Studenţii se întorc la cursuri, în buzunare se găsesc oricând douăzeci de lei iar vinul nou, tulburelul şi pastrama se găsesc pe toate drumurile, ieftine şi la îndemâna oricui.

Camarazi de luptă, de Universitate şi de prigoană, ne întâlnim. În fiecare seară sediul este supraîncărcat de camarazi şi noii înscrişi la Universitate vin şi se amestecă printre noi, se încadrează în cuiburi pe societăţi şi grupuri de facultăţi, cu toţii împreună cântăm, conduşi de domnul inginer Gheorghe Clime.

Generalul, nedespărţit prieten al tineretului, cântă cu noi. Zilele frumoase de student mă cresc, mă întăresc şi dragostea mă face mai bun; fata cu ochii mari s-a înduplecat. Serile line ne poartă pe amândoi pe aleile grădinilor cu pace de rai.

La sediu, camaradul Rucăr e tare şi mare, nu-mi dă scrisorile ce au venit pe adresa Gutenberg, până ce nu-i promit o "juma" de tulburel şi, ca să nu mă stric cu un prieten aşa de bun şi mai ales că şi mie îmi place să mă tulbur cu un tulburel, cădem la învoială. Ştie el, undeva, un colţ de toată frumuseţea cu iederă pe pereţi şi

un ţigan care, pentru zece lei, cântă din vioară de te face să te legi în prinsoare pentru orice şi pentru oricât. Locul era o minune dar, la vreo două săptămâni, am descoperit o altă minune şi asta datorită prietenului nostru Ciobanu, câinele de la sediu, rege peste câini. Şi cum ajunge el să fie rege peste câini, vă spun îndată.

Ca la orice casă mare, la casa domnului General era o liotă întreagă de câini, de toate rasele şi mărimile, rege peste acest neam era munteanul pădureţ Ciobanu, care trona tăvălit în curte, de unde veghea numai cu un ochi, şi acela abia crăpat din pricina musculiţelor ce se învârteau în jurul lui.

Într-o seară, jale mare în regatul câinesc! O potaie neagră şi pirpirie s-a îmbolnăvit de-o boală ce-o făcea să se învârte pe loc, parcă ar fi vrut să-şi prindă coada. Boala s-a agravat în aşa fel că bietului câine i s-au înroşit ochii şi pe colţurile gurii căscate îi curgeau şiroaie de bale. Urla dureros şi nu mai voia să cunoască pe nimeni.

Ciobanu, intrigat şi totodată mişcat de suferinţele "supusului" său, grav ca orice rege şi milos ca un tată, s-a apropiat de suferind şi a început să-l mângâie după legile lor, ale câinilor. Dar, ori că mângâierile au fost prea apăsate, ori că bolnavul, invidios ca toţi bolnavii pe cei sănătoşi, nu s-a arătat prea recunoscător binefacerii oferite şi într-o clipă de neatenţie a lui Ciobanu, a sărit şi şi-a înfipt colţii în botul regesc. Speriat, Ciobanu a ieşit din casa bolnavului, nu tocmai demn şi s-a trântit în curte gemând ca o muiere slabă. Noi, neştiutori, am râs de păţania câinelui. Dar a doua zi Ciobanu dădea aceleaşi semne de boală ca şi supusul său. Alarmaţi, l-am înconjurat, i-am vorbit dar pace, nici nu şi-a deschis ochii să ne vadă. Ca mai de-al casei, fratele Rucăr s-a apropiat de câine şi a început să-l mângâie, să-l întrebe dacă-l doare rău şi dacă doreşte ceva. Pesemne, câinele dorea să-l lăsăm în pace şi văzând că noi nu pricepem nici atât de puţin lucru, sări şi-şi înfipse colţii în mâna lui Rucăr. Acesta s-a dus şi şi-a spălat mâna rănită, apoi veni în curte râzând de pacostea ce s-a abătut peste el. Însă câinele mic a trebuit să fie otrăvit, că începuse să devină periculos. Ciobanu la fel, îşi pierduse orice demnitate şi

căta mereu să mai găsească o mână pe care s-o sfâşie. Cu chiu cu vai l-a prins conu Fănică şi l-a dus la Institutul antirabic, unde a fost oprit pentru observaţie.

Acum era rândul lui Rucăr! Ce facem cu el? Îl mai ducem la Institut, ori îi facem şi lui de petrecanie? Interveni atunci domnul General şi râzând de cele întâmplate, sfătui pe Rucăr să se ducă la Institut pentru a-şi face unele injecţii profilactice. Şi tu, adresându-se mie, vei merge cu el.

- Am înţeles! Să trăiţi! Mă duc şi eu cu el.
- Şi dacă e ceva serios, vii repede şi-mi raportezi.
- Să dea Dumnezeu să fie foarte serios, că eu vă raportez.
- Căraţi-vă! Na, ţine banii ăştia că vor trebui pentru taxa de vizită şi altele.

Am luat o hârtie de 500 de lei, nouă nouţă, avea un foşnet ca o rochie de mireasă. Am împăturit-o frumos şi-am vârât-o cu pumn cu tot în buzunar, nu cumva s-o pierd, în graba cu care mergeam să vedem dacă nu turbăm.

Ieşind din curtea sediului, după ce ne îndepărtăm câteva case, Rucăr se opri şi mă întrebă pe unde mergem.

- Cum pe unde mergem, nu cunoşti drumul?
- Ba-l cunosc foarte bine, dar vezi tu, cum să-ţi spun, mi-e cam silă să mă duc aşa, direct la Institut, pe strada principală, că ne-am putea întâlni cu cineva cunoscut, o doamnă, o domnişoară, un camarad şi n-aş vrea să mă vadă intrând acolo, că ar putea crede că, cine ştie, m-aş duce pentru o analiză deocheată.
- Ce stai să te gândeşti acum? Mai repede, să nu ne apuce turbarea aici în drum...
- Hai să ocolim.

Din Splaiul Independenţei am luat-o în stânga şi pe o stradă paralelă mergeam încet spre ţintă. Cum vorbeam aşa, de orice numai de motivul ce ne-a adus pe aici nu, la un colţ am observat că ne-am rătăcit.

- Ce facem?
- O luăm la dreapta şi cred că dăm de drumul bun.

Aşa am făcut, dar după câţiva paşi Rucăr se opri şi dându-şi pălăria pe ceafă, strigă:

- Dracu mi te-a scos în cale!

- Pe cine? Pe Ciobanu?

- Nu, mă!

- Dar ce?

- Vezi, drept înainte o clădire cu o firmă ce dă colţ în stradă?

- Văd, ce-i cu ea?

- Citeşte firma.

- Am citit-o, un nume curios: "La Tarapana".

- Tarapanaua cui te-a scos în calea noastră, se cătrăni Rucăr.

- E un local.

- Da, dar ce local! Are un vin şi te serveşte aşa de bine, că dacă intri în el cu banii de examen la tine, acolo rămân. Îţi laşi şi căciula...

- Nu cred, îndrăznii eu.

- Eu cred.

- Vreau să cred şi eu.

- Acum?

- Dar când?

- Ce facem cu Institutul?

- Las' că nu turbezi tu chiar acum.

- Aşa-i! Ai dreptate!

Era chiar pe vremea când soarele bătea drept în ferestre şi ca să nu ne moleşim şi să uităm cumva de noi, ne-am înfundat într-un colţ întunecos, la o masă cu flori şi un taler de covrigi sărăţi.

- Ce să fie?

- Bere...

- Fugi d-aci! Acum bere? Ne râde lumea.

- Alo! Chelner, dă-ne o grasă veche la două pahare.

După ce am zvântat kilogramul mic, i-am spus camaradului Rucăr:

- Măi Ghiţă, ce-am făcut? Înainte de analiză nu-i permisă nici o picătură de alcool! Am încurcat-o!

- Las' c-o dregem. Mâncăm o salată de roşii cu untdelemn şi să vezi cum se duce, parcă n-am fi văzut vinul niciodată.
- Foarte bine, dar salata goală? Mi-e să nu ne îmbolnăvim.
- Avem o pastramă... hii, clasa una, îl pune necuratul pe chelner să ne răscolească pofta.
- Să vină, dar numai două porţii mici, subţiri.

O minune, nu alta. Cum zic ţăranii pe la noi: Să-ţi alungi nevasta şi copiii de acasă, să mănânci singur.

- Ce-ar fi dac-am mai lua două porţii mici?
- Nu s-ar prăpădi lumea!
- Bună-i, ard-o focul!
- Dar e cam sărată...
- Avem un tulburel, o leacă pişcător, aduse ceasul rău pe chelner din nou.
- Nu strică după vin vechi?
- Ce face? Să strice? Ehe, păi ăsta tocmai că drege, te ridică de pe boală.
- Dacă e aşa...

Parcă a dus-o vântul, aşa de repede dispăru şi porţia a doua. Am aprins ţigările şi odată cu fumul ce se risipea uşor în largul restaurantului, fratele Rucăr începu să cânte lin:

Pădure, dragă pădure
Lasă-mă să intru-n tine
Cu mândruţa lângă mine.

- Câtu-i ceasul?
- Nu ştiu, să întreb pe chelner.
- Cinci fără zece minute, ne strigă chelnerul de după tejghea, unde şedea călare pe un butoiaş căruia se trudea să-i pună cep.
- Mai avem până la şase şi jumătate, când se închide acolo.
- Ce facem acum?
- Ce-i în butoiul ăla, omule?
- Pelin.
- E bun?
- Domnilor, mă ofensaţi, nu credeţi, tot întrebând mereu?

Avea omul dreptate, şi ca să nu creadă că suntem niscaiva haihui, am cerut aşa, de probă, o jumătate de pelinaş.

- Bun, dar cam amărui.

- Se vede că cere ceva.

- Ce anume?

- Pui fript... rece...

Naiba ne-a pus să mâncăm pastramă. Puiul prăjit bine şi cu usturoi era ceva... că-l făcea pe Ghiţă să plescăie din limbă şi să mă lovească cu cotul. Ospăţ în lege!

Şi a mai sosit un pelin de probă şi când s-a golit sticla ferestrele erau fără soare şi în local începură să curgă consumatorii.

- Vă rog, domnilor, plata, că pe mine mă schimbă acum.

- Dar cât e ceasul?

- Să tot fie trecut cu douăzeci de şase.

- Plăteşte tu, Rucăr, că n-am la mine nici un ban.

- Nici eu n-am!

Chelnerul se uită când la noi, când la uşa care se găsea dată la perete.

- Plătesc din banii de înscriere la Universitate, zic eu, apăsând pe "universitate", să-l impresionez pe chelner.

- Cât face, te rog?

- Un fleac! Trei sute de lei.

Mi s-a scuturat cămaşa în spate dar am plătit ca un baron şi aruncând şi 50 de lei pe deasupra, l-am făcut praf pe chelner. Nu ştiu de câte ori mi-a mulţumit şi, făcând temenele, ne-a condus până în stradă.

Afară, soarele de toamnă văpăia în vârfurile bisericilor şi stropea cu raze palide negrul unui stol de rândunici care se rotea în semn de adio, peste acoperişul unei case înalte. Odată cu umbrele groase am nimerit şi noi în Splaiul ce duce spre Institut.

- Acum e târziu, s-o lăsăm pe mâine.

- Bine zici, mai ales că puiul avea usturoi şi pe acolo ar putea fi vreo studentă practicantă, mai ştii... şi mai ales că eu am plătit cu banii Generalului.

- Eşti nebun?

- Nu-s deloc. Ce, voiai să ne facem de râs în faţa unui chelner? Mâine punem banii la loc.

- Cum mă vezi şi te văd.

Mergem încet în josul Dâmboviţei şi când s-au aprins felinarele ajungem la poarta sediului. Aici, sumedenie de camarazi şi printre ei, cu barba în vânt, domnul General.

- Am dat de dracu.

- Ce-i spunem?

Domnul General ne vede şi vine aţă la noi.

- Ce-i mă, turbezi ori ba?

- Să trăiţi domnule General, nu ştim încă.

- Păi n-aţi fost la Institutul antirabic?

- Ba da, am fost, don' General, dar acolo ne-au spus să mergem a doua zi că era lume multă, fereascâ sfântul...

- Cum e mâine, mă băgai şi eu în vorbă.

- Veniţi cu mine, ne ordonă Generalul.

Prinşi cu mâna în brânză, ne-am luat după el şi am intrat în biroul său.

- De ce nu v-aţi dus?

- Să vedeţi, ne-am dus, că doar acolo am plecat, dar nu ştiu cum s-a făcut că am întârziat...

- Eu am telefonat acolo, să vă servească imediat. Dar aceia văzând că n-aţi ajuns încă, mă zurăiau mereu la telefon, întrebându-mă ce-i cu voi. Mi-era să nu vi se fi întâmplat ceva că, oricum, voi sunteţi copiii mei. Şi Generalul ne vorbi ca un tată.

Ne-a mai venit inima la loc şi i-am spus Generalului tot, cum ne-am rătăcit şi cum ne-am pomenit în afurisita de tarapana. Domnul General râdea cu lacrimi şi printre felicitările soldăţeşti, clipind şiret din ochi, ne-a spus că mâine suntem aşteptaţi şi că să nu ducem nici o grijă, că nu ni se cere nici o taxă.

A doua zi, reîntorcându-ne de la Institut, ne-am prezentat Generalului pentru a-i restitui hârtia de 500 de lei, pe care ne-o dăduse în ajun. Nici n-a vrut să audă. Ne-a întrebat doar, cam pe unde vine tarapanaua cu vin atât de bun."

Astfel şi-a încheiat camaradul nostru cititul. Noi l-am ascultat cu toţii, înghiţind în sec şi ştergându-ne colţurile gurii excitate de poftă. Se râde larg, deschis.

A treia zi, după amiază, câţiva inşi se întind pe paturi, storşi. Ochii se dilată şi lucesc bolnăvicios. Cei care obişnuiau să înconjoare curtea, plimbându-se, nici acum nu se lasă. Acelaşi pas, acelaşi ritm le însoţeşte gândul. Nemţii privesc din ce în ce mai miraţi la această nouă faţă a noastră. Sentinelele zâmbesc şi-şi arcuiesc piepturile când trecem prin dreptul lor.

Nu mai auzim bine şi avem o pornire de a cădea mereu în dreptul aleii pe care ne mişcăm. Singuri ochii stau treji, aprinşi.

E ziua a patra. Sunt puţini aceia care se mai plimbă pe afară. Dormitoarele sunt pline. Stăm cu mâinile prinse sub cap şi cu ochii ţintiţi în scândurile tavanului. Nu mai ni-e foame. În afara unei oboseli care ne seacă încheieturile, nici o durere nu ne mai tulbură. Au amuţit stomacurile. Câteva clipe inima bate regulat, apoi trepidează ca o vargă atinsă şi iar intră în făgaş; bate mărunt, i se aud pocnetele moi. Gândurile sunt tot mai îndrăzneţe, judecăţile au spontaneitate proaspătă în formularea ideilor ce se iau în discuţie. Se discută mult, orice, toţi au gust de vorbă.

*

* *

Cei mai rezistenţi se duc în ateliere şi-i înlocuiesc pe cei care nu se mai pot ţine. Munca nu stagnează. Discuţiile merg înainte cât ţine noaptea, nici somnul nu ne prinde.

Am intrat în ziua a cincea de post negru. Ochii s-au înfundat în scobiturile orbitelor şi sfârcurile urechilor s-au acoperit cu culoare verde - afumată. Feţele sunt coclite. În urma noastră se degajă un miros de mort.

Singuri doi inşi se mai încumetă să se plimbe pe afară, spulberând zăpada sub picioarele târâte. Abia au făcut trei ture şi nu mai pot. Se învârte lagărul cu ei. Cerul le pare stropit cu sânge,

copacii iau forme antideluviene şi mereu au impresia că sunt atraşi spre inima pământului. Sudori reci le lipesc cămăşile de spate. Grăbesc spre dormitoare. Din uşă îi izbeşte în faţă un miros de stârv, dormitorul pare ocupat de cadavre. O teamă nelămurită te cuprinde şi-ţi stoarce inima. Din nou încep durerile. Mărunta-icle se zvârcolesc şi pe limbă se ridică văpăi amare. Degetele se lipesc, năclăite de sudori galbene, uleioase. Gândurile nu se simt stânjenite de nimic; sfredelesc creierii şi pun întrebări care ne scutură ca pe nişte obiecte uzate.

A venit seara, cu ea sfârşitul grevei foamei. Un examen trecut în faţa conştiinţelor noastre ne dă dreptul să nu ne îndoim nici de învingerea greutăţilor ce se vor mai ivi.

Doctorul Apostolescu se plimbă printre noi şi ne împarte sfaturi. Ne obligă să deschidem gurile când ajunge în faţa noastră, ne pipăie limbile şi ne sfătuieşte, de la caz la caz, să ne ferim de varză, să nu mâncăm pâinea neprăjită, aproape că ne obligă să nu mâncăm nimic. Ascultăm, dar nu-i spunem imediat de un lucru şi la câteva zile se pomeni cu infirmeria plină de bolnavi.

- Ce-i tată, ce v-a ajuns?

- Mi-e ruşine dar intestinul gros...

Doctorul cu ajutorul său Fifi (Vişoianu), împing cu putere să aşeze la loc maţul rebel.

- Ca la mitralieră, tată, nu-i alimentată bine, îi lipseşte unsoarea, nu mai are recul.

Mai pe faţă, mai pe ascuns, se constată că numărul celor descheiaţi de slăbiciune trece de 20. Ne plimbăm copăcel - copăcel, cât ţine curtea şi aşteptăm să vină de la carceră dr. I. Beriu. După 14 zile de carceră veni cum s-a dus, calm, tăcut şi bucuros că nu ne-am dat bătuţi.

- Cum a fost? îl întreabă unii.

- Bine!

Bine, dar când am rămas între patru ochi mi-a spus cum a fost tratat. Colonelul, după ce a plecat de la noi, a intrat în celula sa şi l-a ameninţat, l-a insultat, apoi văzând că nu renunţă nici în faţa schingiuirilor promise, i-a spus: "Eşti un trădător!".

- Pe cine am trădat? Ce am trădat?

- Germania, lupta ei!

- Hotărârea noastră nu lezează deloc Germania!

Colonelul pleacă. După el intră un subofiţer cu arma întinsă. Dr. Beriu îl privi mut. Arma i se îndreaptă spre piept dar el nu mişcă.

- O să-ţi împrăştii creierii pe pereţi!

- Te priveşte!

La vreo câteva zile uşa se deschide brusc şi rămâne dată la perete. Trec câteva minute şi nu intră nimeni. Pe coridor e linişte adâncă. Dr. Beriu se întoarce cu spatele spre fereastra astupată şi-şi ţine faţa spre uşă. Se apropie ceva încet, surd, parcă ar călca în lână, apoi un zvâcnet surd şi în faţă i se opri un câine lup, poliţienesc. Bestia îşi ridică gura băloasă şi cu ochii scânteietori îi pândeşte mişcările. Câteva clipe de groază. Câinele nu-l slăbeşte din priviri. În această clipă intră un maior SS care vrea să-i vorbească, dar doctorul îi întoarce spatele.

- Dac-am fi ştiut că sunteţi aşa de îndărătnici, de mult n-aţi mai fi existat!

- Iar acum când ştiţi, este prea târziu! Şi doctorul Beriu continuă să rămână cu spatele întors spre vizitator.

*

* *

CAPITOLUL XVI

Viaţa de lagăr îşi continuă cursul

Reintrăm în cursul normal al vieţii noastre. Zile de lagăr, zile de aşteptare. Aşteptăm ceva, nu ştim ce! Să se termine, oricum, dar să se termine.

Iarna lui 1944 e pe sfârşite. Una după alta păturile de zăpadă, ca valurile albe, alunecă de pe umerii dealurilor, lăsându-i vineţi

cenuşii, expuşi săgeţilor de soare tot mai cald. Copacii din lagărul nostru îşi scutură ramurile şi se îndreaptă spre cer, îmbătaţi încă de amorţeala în care au zăcut. Sârmele, îmbrumate dimineaţa, spre miezul zilei înşiră mărgele de boabe argintii. Vrăbiile se ceartă în zbor pe deasupra noastră. Generalul Iarnă îşi mută cartierul. Cine se bucură?

La poarta mare a lagărului se aud comenzi stropşite. "Mütze ab!" Paşi de turmă flămândă se trudesc să se prindă în cadenţa unei muzici fără cadenţă. Trece şi o coloană care calcă hotărât. Deţinuţi noi, se cunosc după paşii rupţi, îndesaţi, paşi de oameni încă nerăpuşi de lagăr. Sunt norvegienii. Universitatea din Oslo: profesori, asistenţi, laboranţi şi întreg personalul de serviciu, înfrăţiţi cu studenţii, au fost aduşi în Germania şi surghiuniţi în lagăre. La Buchenwald au venit câteva sute. Toţi tineri, frumoşi, cu staturi atletice. Wikingi demni. Două săptămâni au cântat neîntrerupt, sfidând puterea Reich-ului, râzând de propunerile ce li se făceau. A început însă foamea, frigul şi munca aspră, şoaptele celor slabi de virtute, panica răspândită de nelipsiţii defetişti a făcut restul. De aici discuţii, amar şi zile negre. Într-o noapte întreg lagărul fu zguduit de duritatea încăierării dintre norvegieni. Cei ce s-au lăsat copleşiţi de soartă au fost eliminaţi din comunitate.

Începem să ne cunoaştem. Când trec la muncă, ori când ne întâlnim la infirmeria mare a lagărului, ne vorbim unii altora. Ştiu că avem şi noi slabii noştri şi astfel râdem între noi.

*

* *

Un SS sas din România, întorcându-se din concediul petrecut în ţară aduse cu sine şi câteva ziare. Ne-a dat şi nouă câteva numere din "Universul" şi "Curentul". Ni le smulgem.

*

* *

Oraşele germane sunt dărâmate în serie. Bombardamentele aeriene se ţin lanţ şi sunt de o precizie apocaliptică. Berlinul este sub un foc continuu, Weimar-ul a fost atins, încât şi ferestrele barăcilor noastre sunt zgâlţâite.

Ziua, pe timp senin, urmărim cu ochii liberi roiurile avioanelor abătute asupra Germaniei. Răspunsul dat de englezi bombardamentelor asupra Londrei de rachetele V2 germane creşte hecatombele de morţi, acoperind pământul de ruine şi cimitire.

Neamurile care privesc cu dispreţ pe cele mici, din cauză că n-au aşezările occidentale, că n-au oraşe strălucitoare, că n-au industrie, că geniul lor nu are circulaţia celui apusean, acum se vor convinge, poate, că sub foc şi sub sabie este foarte greu să înflorească civilizaţia cu binefacerile ei. Iată că acum puterea de distrugere nu mai este împiedicată nici de mări, nici de oceane, nici de înălţimea munţilor. Toată lumea este expusă, în egală măsură, la sindromul ancantizării totale. De data aceasta, aşezările geografice "strategice" sunt tot atât de fără apărare cât au fost, pe vremuri, aşezările noastre, supuse năvălirilor barbare, care ne-au împiedicat să ne realizăm ca neam.

Dacă molimele, ploaia de lăcuste, pot fi combătute, în schimb maşina de război necruţătoare, scăpată de sub controlul spiritului, nu mai poate fi oprită.

*

* *

Pensionarii lagărului se înmulţesc din zi în zi. Numerele ce se poartă pe piept au depăşit 100.000 şi din zori în noapte, ciocanele nu mai contenesc. Se ridică alte barăci, alte persoane deplasate de la vetrele lor vin să mărească numărul locuitorilor acestei "pensiuni".

În dosul barăcii noastre, dinspre răsărit, se ridică un zid de cărămidă roşie înalt de vreo trei metri. Pe coama lui sunt implantate cioburi de sticlă cu drugi de fier ascuţit ce se leagă între ei cu sârmă ghimpată. Nu ştim cine va fi găzduit acolo. O singură dată

s-au auzit voci şi din când în când se ridică suluri de fum ce se destramă în crengile copacilor. Să fie străini, să fie băştinaşi, cine ar putea să ştie?

Odată, pe toamnă târzie, se auzi duduit de maşină la poarta noastră şi, crezând că ne mai vine cineva, priveam printre sârme. Deodată apar trei maşini mari, luxoase. Dintr-una au coborât două femei, din celelalte două s-au dat jos mai mulţi ofiţeri superiori SS care au încadrat pe cele două femei şi le-au condus între zidurile roşii. N-am izbutit să aflăm cine sunt. Uneori ne fură gândul c-ar putea fi cineva din mai marii noştri şi am încercat să prindem vreun semn de la ei, dar fără rezultat, paza era extrem de vigilentă.

*

* *

E tot mai cald. Pădurile din jurul nostru s-au îmbrăcat în verdeaţă. Umbrele sunt groase şi aleile lucesc uscat. Am găsit un mijloc de a goni urâtul, jucând handbal. S-au creat echipe după vârstă, după îndeletniciri, după regiuni. Timpul liber ni-l petrecem afară, privind jocul de întrecere. "Juveta", nume cu faimă încă din lagărul din ţară, ţine fruntea. "Elanul", clubul F.D.C.-iştilor, este la început şi tot ce obţine se datorează lui Fifi (Vişoianu). "Rarăul" ca şi preşedintele său Iancu Năna şu (Fleşeriu) se mişcă moale, fără nerv şi fără iniţiativă. "Colţea" compusă mai mult din dobrogeni, are noroc cu Dr. Apostolescu, dar şi el îşi pierde calmul şi echipa, ca omul care încasează palme, e bătută de fiecare dată, iar Traian Săracu se bate cu capul de un arbore, necăjit şi rănit de râsetele spectatorilor. Ameninţător, pe punctul de-a se clasa în frunte, "Sportul Studenţesc" şi-a atras toate simpatiile. Popa Aurel, Ionel Cristea şi Secu Şerban (primul îşi duce azi zilele după 16 ani de temniţe, de groază şi teroare, al doilea, mort în timpul rezistenţei împotriva comunismului, în 1945, şi îngropat sub nume străin, iar al treilea condamnat la moarte şi executat de

comunişti, crau eroi ai luptei de rezistenţă românească), joacă cu o tenacitate şi eleganţă care este răsplătită cu aplauze şi urale, ce-ar stârni invidia oricărui stadion. De multe ori, soldaţii din posturi şi cei care făceau instrucţia în apropierea sârmelor ce ne înconjoară, îşi uită de superiori şi rămân cu gâturile sucite spre spectacol.

*

* *

CAPITOLUL XVII

Se apropie sfârşitul

Luptele din Franţa sunt crâncene. Aliaţii au prins teren şi se îndreaptă spre Paris. Gazetele germane scriu: "De rezultatul acestei bătălii depinde soarta Germaniei". Germania prinsă între două fronturi, presată puternic, este stoarsă de putere. Va fi învinsă, dar toţi adversarii ei vor fi nevoiţi să recunoască că au asudat cumplit până să o vadă cu umerii la pământ.

Germania, atât de perfect organizată, atât de rezistentă şi de conştientă de ceasul trăit, va fi învinsă! Dar nu de oameni, căci în organizare materială le este tuturor superioară. Germania va fi învinsă de însăşi greşelile sale. Victoriile armelor sale au fost anulate de o politică greşită şi de o administraţie avidă şi acaparatoare. Nu puţini dintre internaţii cu care am putut discuta afirmă că soldatul german, odată adversarul înfrânt, a continuat să meargă înainte, fără să se atingă de nimic. În urma lui venea însă administraţia Reich-ului, care cu metodele sale s-a făcut urâtă de toată lumea, aruncând astfel dispreţul şi asupra luptătorilor.

Şi în discuţii, şi în felul de a se comporta, maiştrii atelierelor noastre, speriaţi, aveau aerul unor câini alungaţi cu pietre, nu se mai gândeau la fermele ce şi le-au visat în Sud Estul Europei.

Zi şi noapte sosesc nesfârşite trenuri cu arestaţi din Franţa şi Belgia. Dintr-un tren sosit pe lumină sunt coborâţi câteva sute de inşi, încolonaţi apoi pe drumul ce ducea în lagăr, număraţi şi aliniaţi, loviţi cu paturile de armă cei ce ieşeau din rânduri. Se rup plumbii unui vagon de pedepsiţi, vagon ce fusese sigilat pe tot parcursul drumului. Uşile sunt date în lături şi se urcă vreo cinci soldaţi. După câteva minute vedem cum sunt aruncaţi unul peste altul morţii asfixiaţi.

Cu un astfel de tren a fost adus şi camaradul nostru Zaharia Constantin. El era la Paris unde-şi pregătea un doctorat în Filosofie. A fost ridicat de pe stradă şi aruncat într-o temniţă, apoi adus în Germania şi întemniţat la Matthausen, iar de aici l-au adus la Buchenwald. Pe lângă studiile temeinice pe care a reuşit să le facă, el mai era înzestrat şi cu darul cântatului şi cu o căldură sufletească, care topea distanţele. Mic de statură, mereu vesel şi iute ca piperul. Acum era tuns până la piele şi cu ochelarii înrămaţi gros, părea o jucărie însufleţită. De când a venit nu se mai satură de cartofi, iar noi nu ne mai săturăm să-l ascultăm cu multă atenţie, strânşi în jurul lui. Ne povestea scene din viaţa universitară a Parisului ocupat.

Cerul s-a înseninat şi nopţile înstelate sunt călduroase până la zăpuşeală, iar aerul din dormitoare este insuportabil. Nu se pot închide ochii şi ieşim afară sub streaşina barăcii. Câţiva inşi şi-au adus şi saltelele pe care le-au întins pe iarba mărunţă de sub tei înfloriţi. Aerul cald şi jocul stelelor aduc doruri şi gânduri de-acasă. Unul cască zgomotos, apoi oftează lung şi începe să vorbească singur.

- Când eram acasă... când veneam în vacanţa de vară... ce mai nopţi frumoase petreceam atunci! Ea avea casa la cealaltă margine a satului şi eu, ca să nu mă simtă nimeni, ocoleam nu ştiu câte străzi, până ce ne întâlneam în grădină, ascunşi sub un măr. Apoi ne-am luat... viaţa cu proza ei... şi-acum e singură cu copiii.

- Câţi copii ai?

- Doi!

- Ce-ai zice dacă întorcându-te acasă, ai mai găsi unul?

Întrebarea ne la locul ei mă jeneazâ şi-mi aduce un amar pe limbă. Cel întrebat nu răspunde. Oftează şi se răscoleşte în iarbă. După câteva clipe răspunde altul pentru el.

- Ce să zică? N-ar mai zice nimic! Şi el, ca şi noi, credincios, o să creadă că i l-a dat Dumnezeu, aşa, din senin.

- Nu vă e ruşine şi nu vă este cu păcat să vorbiţi aşa de femeile voastre! ne apostrofă călugărul Grazian.

- Sfinţia ta! Totuşi...

- Taci! Doamne iartă-i!

Nu putem tăcea.

- Acum dorm afară! Aşa a fost şi în noaptea nunţii mele. Să spun mai departe, părinte?

- E cu perdea?

- Cu!

- Ca şi conştiinţa ta? întrebă din nou călugărul. Iar camaradul continuă:

- Patul de nuntă mi-a fost un snop de grâu. Am dormit cu mireasa pe malul Mării Negre.

- Cu mireasa nu-i păcat, strigă unul dintr-o parte. Zi-i mai departe!

Şi toţi ne strânserăm în jurul povestitorului. Umbra călugărului se vede închinându-se larg, iar amintirile fostului mire ne învăluie ca o plapumă caldă, în timp ce camaradul nostru îşi începe povestea:

- Era vara anului 1936. Războiul civil din Spania abia începuse. Ziarele erau pline de veşti sângeroase. O bătălie crâncenă se desfăşura în jurul asediaţilor din Academia Militară de la Alcazarul din Toledo. Cu un mănunchi de ziare subsuoară urcam scările ce duceau la sediul nostru. Pe coridor dau piept în piept cu Ion Bucium, care începu să râdă şi înainte să fi avut timp să-l întreb, cum de s-a întors atât de repede, mi-a înmânat un plic. Era de la logodnica mea, trimis de la mare. Tocmai începusem să citesc şi Bucium îmi întinse o altă scrisoare. La repezeală, mi-am aruncat ochii pe ea: era scrisul Căpitanului. M-am bucurat şi nu ştiam ce să cred. El! Îmi scrie chiar El. Şi de ce îmi scrie tocmai mie? Citeşte, îmi zice Bucium şi râde din nou. Citesc: "Dragă

camarade, vino imediat aici. Duminică se va serba aici, între noi, între prieteni, pe marginea mării şi sub soare, nunta ta cu domnişoara Maria Potcoavă. După cum vezi, prezenţa ta este absolut necesară. Eşti aşteptat!".

Strâng scrisoarea la piept, în vreme ce cu braţul drept prind pe Bucium pe după cap şi amândoi lăsăm bucuria să-şi facă voia.

Dar nu mai era timp de pierdut. M-am repezit sus la domnul General şi i-am raportat.

- Ce spui, măi copile? Te însori?

- Da, domnule General!

- Aşadar, te făcuşi luntre şi punte, nu te-ai lăsat până ce nu ai scos fata din minţi. Bravo! Îmi place, dar, vorba veche, nunta e duminică iar azi e abia vineri. Ce bem până atunci? Spune-mi tu...

- Într-o casă aşa de mare, în vechea casă a Generalului Cantacuzino Grănicerul, se mai poate pune întrebarea, ce bem? Daţi ordin lui Costică să scotocească în fundul pivniţei, şi-om mai vorbi după aia.

- Aşa-i mă! Bine zici!... Costicăăăă? Vino repede, c-am dat de dracu!

Costică, feciorul în casă, intră pe uşă, luă o poziţie de drepţi şi strigă:

- La ordin, domnule General!

- Ne-am ars, Costică! Acest băiat se însoară şi naiba ştie cum a aflat că tu ai avea dosite câteva sticle de vin uitat...

- Am înţeles, domnule General! Şi Costică zbură pe scări.

Domnul General aşează pe masă două pahare de cristal, desfundă sticla cu mâna lui, apoi se duce într-altă cameră de unde se întoarce îmbrăcat în uniformă de mare ţinută, pe care se vedea, deasupra decoraţiilor "Mihai Viteazul" şi "Legiunea de Onoare", curată ca cinstea şi simplă ca onoarea, "Crucea Albă".

Am sărit drepţi şi l-am salutat. El s-a apropiat, m-a strâns în braţe şi m-a sărutat pe frunte.

- Copile dragă, Dumnezeu să-ţi dea tot norocul care-ţi poate face viaţa frumoasă. Să-ţi ajute Dumnezeu să nu cazi în moleşeala familiilor noastre vechi. Să nu uiţi niciodată, că noi nu avem

decât pe Dumnezeu şi Patria. Toate celelalte sunt bucurii mărunte şi deci, ca tot ce este neînsemnat, să le aşezi la locul meritat.

Apoi ridică paharul pentru fericirea mea, pentru fericirea noastră.

Generalul a stat tot timpul în picioare şi m-a servit. El doar şi-a udat buzele cu vin, dar pe mine mă îndemna mereu.

- Bună festă le-ai tras! Ce zici? surâse Generalul.

- Păi, altfel nu ştiu cum aş fi scos-o la capăt.

- Cum a fost? Mai spune-mi-o încă o dată!

- Domnule General, la început am crezut că-i glumă. Ea, o fată ca toate fetele. Credeam că n-or fi ochii ei atât de afurisiţi, să-mi dea de lucru. Eram în închisoare când am cunoscut-o şi la început credeam că m-a impresionat, nu atât felul ei de a fi, cât femeia în sine; nu mai văzusem chip de femeie de când cu temniţa, de multă vreme. Probabil că şi ea gândea ca mine. Pe urmă am şi uitat-o, până când într-o bună zi am văzut-o din nou şi uitându-mă mai bine, văzui că ochii ei nu erau tocmai ca ai oricărei alteia. Am văzut-o azi, am văzut-o mâine, mereu şi m-am trezit că mă simt bine în preajma ei. Aşa am început să-i trag clopotele dragostei... S-a prins greu, domnule General, dar s-a prins.

- Vezi că se încălzeşte vinul... şi Generalul îmi umplu din nou paharul.

- ... Şi au trecut zilele una după alta şi odată mi-am luat inima în dinţi şi i-am spus, adică am întrebat-o: "Domnişoară, vrei să te căsătoreşti cu mine?"

- Mare curaj ai avut, băiete...

- Şi ea, domnule General, s-a uitat la mine nu ştiu cum, dar parc-aş fi preferat să mai stau în temniţă...

- Ţi-am spus eu c-ai avut mare curaj, exclamă Generalul.

- Dar nu m-am lăsat! Scai m-am ţinut şi, într-un târziu, mi-aduc aminte, când veneam din Parcul Carol, ea mi-a spus: "Eu vreau să mă căsătoresc..." "Cu mine?", am întrebat eu imediat. "Dacă ar fi cu altul, de ce ţi-aş spune... Vreau să mă căsătoresc cu tine dar vreau să ştie şi părinţii mei. Au acest drept, nu atât pentru că m-au născut, ci pentru că s-au trudit, s-au amărât să mă ducă la

şcoală, apoi la Universitate". "Foarte bine, scrie-le!". "Le scriu eu dar tu trebuie să te duci să mă peţeşti!". Îmi venea să mă las păgubaş. Cum se cere mâna unei fete? Ce trebuie să zici? Eu peţitor... îmi vine nu ştiu cum, să mă las de toate...

- Aşa de mult o iubeai?... mă întrerupse Generalul.

- Atunci m-am gândit să-i cer cuiva sfatul, să mă înveţe ce să zic şi cum s-o dreg, dacă o fi să dau cu oiştea în gard. M-am dus atunci la o doamnă. A râs de mine, m-a necăjit dar mi-a dat sfat bun şi am plecat. Şi, aşa a vrut soarta, că am ajuns la casa logodnicei mele. Seara la masă, înainte de-a aduce vorba, de ce m-au adus vânturile la ei, am observat că bănuiau ceva. Când am ciocnit paharul începui să le spun ce mă doare, cu gând să mă ţin de sfaturile primite, dar văzând cum i se întorc gazdei ochii în cap, am încurcat-o. Înapoi nu mai puteam da, am vrut să-mi aprind o ţigară, însă, ca fulgerul mi-a venit în minte ceva asupra căruia logodnica îmi atrăsese atenţia: să bagi de seamă că tata nu fumează şi nu poate suferi pe cei ce "beau tutun". Am rămas cu degetele înţepenite pe ţigările din buzunar. Am tuşit, prins la strâmtoare, am scos batista şi cu ea mototol în pumn, încercai să-mi spun păsul. "Vedeţi Dumneavoastră, eu am cam terminat cu studiile şi-acum aş vrea să mă rostuiesc, dar mi s-a urât singur. Tot străin, de când eram copil, că părinţii m-au dat de mic la şcoală la oraş şi mama murind de mult, eu n-am avut pe nimeni. Acum aş vrea să vă am pe Dumneavoastră, să fiţi părinţii mei, să-mi ziceţi şi mie "copilul nostru", alături de Mărioara pe care v-o cer să mi-o daţi de nevastă!".

- Bine c-ai încheiat aşa, că începusem să cred că ai înnebunit; te-ai dus să-ţi ceri nevastă şi tu te-ai pomenit căutând părinţi, întrerupe râzând Generalul.

- Apoi, ca să-mi ascund emoţia, am mai băut un pahar de vin.

- Că beai, nu-ţi era teamă c-ar zice ceva?

- Nu, că şi el bea. Şi apoi, după fiecare pahar zvântat, nu mai conteneam cu laudele: "Ce vin bun! Poate sta lângă vinurile din deal!". Şi pe urmă şi o laudă pentru el: "Se vede că eşti un om umblat". Şi, ia aşa, domnule General, mă ţineam de gard, doar,

doar, oi nimeri în drum bătut. Acum aşteptam cuvântul lor, adică al lui, pentru că numai el are cuvânt în casă. Mama fetei se foia într-un scaun şi nu ştia ce să facă cu o cratiţă. Era şi ea strâmtorată de ceasul ce-a bătut în casa lor. Nu se auzea nici musca. Lampa stropea pereţii cu lumină palidă. De afară se auzeau gemetele gutuiului zgâlţâit de vânt. Aşteptam. Şi iată: omul şi-a turnat un pahar ras, l-a dat peste cap, şi-a şters mustăţile cu dosul palmelor, s-a răsucit pe scaun şi privindu-mă în ochi spuse: "Vorba dumitale nu-i cu supărare. Întrebarea cere răspuns, care iar nu poate fi cu supărare. Acum, se cheamă că dacă ne-am crescut copiii, le-o veni şi lor vremea să zboare din cuib şi să-şi înjghebeze casă. Eu, acum, dacă mi-am dat copiii la şcoală, când le vine vremea să se rostuiască, nu-i mai pot spune fetei: ia-l pe cutare că prăşeşte bine, că-i om de ispravă la lucru, că-i vâjâie coasa în mână. Nu mai pot spune vorbele astea, că ea nu mai e ca lumea în care am rămas noi. Acum, ea îşi alege pe cine vrea, cum o îndeamnă inima şi mie îmi spune doar ce gândeşte. Aşa-i lumea! Cum s-ar zice, aşa se cântă, aşa trebuie să joci. Dar, vezi, eu nu te cunosc. Nu ştiu cine eşti, din ce fel de oameni te tragi şi ce fel de apucături ai avea. Nu te cunosc. Îmi ceri fata dar nu mă pot supăra, că vorba din bătrâni: la o fată mare şi un măgar zbiară!

Generalul căzu pe scaun şi râdea nestăpânit, râdea cu lacrimi.

- Măăăă! Aşa a zis?

- Aşa, domnule General, parcă mi-a turnat o găleată cu apă în cap. După asta, din vorbă în vorbă, văzând că nu se arată prea încântat de-a mă număra printre copiii lui, n-am mai adus vorba şi am plecat cu sacul gol.

De sărbătorile Crăciunului m-am dus iar, dar am văzut că nu s-a dat pe brazdă şi le-am spus-o retezat: "Vă cer fata, c-aşa-i articuşul, aşa se face de când sunt fete şi flăcăi, dar să ştiţi că, ori mi-o daţi, ori ba, cu tot cu fata Dumneavoastră mă căsătoresc!".

Omul se încruntă: "Se vede că nu mă cunoşti, băiete!". "Dar nici d-ta nu ştii ce pot eu!". Şi m-am apropiat de el. Şi-a dus capul în piept, apoi s-a ridicat de pe scaun şi întinzându-mi mâna

mi-a zis: "Dumnezeu să vă dea noroc!". Am băut vin şi ne-am despărţit ca oamenii de omenie.

Ajuns la Bucureşti, după o săptămână logodnica îmi scrie că tatăl ei nici nu vrea să se mai gândească la vorbele avute împreună şi că a repezit pe o rubedenie care venise să-l felicite, de s-a dus ca luată de volbură. Ce s-o fi petrecut în capul omului, nu ştiu. Fapt este că a dat să înţeleagă celor din casă, că de mai aduc vorba de mine le înmoaie oasele şi mie să-mi trimită vorbă, că de m-o mai vedea pe acolo îmi rupe oasele.

Pe la sfârşitul lui februarie primesc o scrisoare de la logodnică, care se găsea la Silistra. Îmi scrie că pe la ei pe acasă e aceeaşi atmosferă neprietenească. Îmi ardeau călcâiele. Hotărăsc să plec la Silistra. "Maria, vii cu mine?", am întrebat-o, fără prea multe introduceri. "Unde?". "La Bucureşti", i-am răspuns. "Ce zice tata?". "Zice că să nu te măriţi cu mine. Ce zici tu?". "Ce zici şi tu".

A doua zi cu noaptea în cap, am trecut Borcea cu vaporul, am luat trenul din Călăraşi şi haida, haida. În tren l-am întâlnit pe Dr. Ion Pantelimon care ne-a făcut cunoştinţă cu scriitorul Alexandru Cazaban. Acesta ne-a ţinut într-un râs până la Bucureşti, istorisindu-ne întâmplări hazlii din vânătorile sale.

Lucrurile mergeau bine. Fata şedea la familia Rădulescu, iar eu locuiam împreună cu Toma Simion şi Gabriel Bălănescu. Ne întâlneam la sediu şi mare ne era bucuria. Inginerul Clime auzise de isprava noastră. Părintele Duminecă Ionescu, la fel Traian Cotigă, Furdui, Alecu Cantacuzino şi alţi mulţi camarazi ştiau de aventura noastră, se bucurau şi căutau să ne ajute, la început de casă nouă. În biserica Pitar Moş, un preot bătrân ne-a logodit, apoi, încadraţi de fete şi băieţi, ne-am întors la cantina noastră. Dr. Eremei şi Ioachim Marin ne-au cântat din armonică. Aveam inel şi nu ştiam cum să-mi ţin mâna, să-l vadă şi domnul Moţa, care şedea lângă mine ca să mă întrebe, să-i spun şi lui fericirea mea.

Şi aşa au trecut câteva luni.

Într-o zi, terminând lucrul la sediu, am coborât scările să mă îndrept spre cooperativă, că auzisem de vinul minunat trimis de

Aristotel Gheorghiu. Când ieşii pe poartă, vrând să intru în cooperativă, mi s-au tăiat genunchii. Peste drum, cu spatele la zidul Monitorului Oficial, sprijinit în bâtă, şedea tatăl logodnicei mele. Ce să fac? Înainte. Fie ce-o fi, iniţiativă, băiete. Şi m-am dus la el. Mai mult i-am smuls mâna ce o ţinea pumn pe măciulia bâtei.

- Bine ai venit!

- Da!

- Ai venit să vizitezi sediul nostru, să vezi biroul Căpitanului, să vezi biroul mare în care lucrez eu, să ne vezi la noi acasă? Vino!

- Da!

Tras, împins, l-am dus. Aici, camarazii l-au luat pe nerăsuflate.

- Ce faci, nene Potcoavă? Cum merge lucrul de primăvară? A fost iarnă grea pe Bărăgan? Am auzit că ai o livadă de pomi fructiferi. Vezi acest tablou? E Generalul când era numai locotenent...

Şi dăi mereu pe această strună.

- Vă aduceţi aminte, domnule General? În acea clipă mi-am luat inima în dinţi şi am venit la Dumneavoastră, să vă cer ajutor.

- Şi nu m-am dat înapoi...

- Nu, domnule General, a fost ca pe scrisoare.

- Exact. Când Costică a deschis uşa ca să intre socrul tău în biroul meu, mi-am dres glasul, mi-am strâns monoclul şi când a intrat, l-am lăsat întâi să zică bună ziua apoi: "Dumneata eşti socrul tânărului?" "Da, eu sunt, domnule General". "Eşti socrul băiatului meu?". "Eu nu ştiu al cui băiat este...". "Asta n-o ştii, nu vrei s-o ştii, dar asta aţi ştiut-o cu toţii şi dumneata şi femeia şi fata dumitale, să vă aşezaţi pe capul băiatului, să-l duceţi cu poveşti şi până la urmă să mi-l furaţi, să-l însuraţi cu fata voastră! Asta aţi ştiut-o? Ha!". "Trăiţi domn' General, noi nu i-am dat fata, el a luat-o, aş putea spune că a furat-o!". "Nu ştiu cum aţi adus-o din condei dar văd că am rămas fără el. Că, să ştii dumneata, omul lui Dumnezeu, ăsta nu-i oricine, eu cu el duc în spinare toată munca. Fără el nu pot face nimic, că-s om bătrân. Şi dacă nu e el s-alerge, să lege şi să deslege, toate stau pe loc şi pe

mine mă pune pe foc Căpitanul, care a zis, când a plecat la Carmen Sylva: Generale – c-aşa vorbeşte cu mine – Generale, mie să-mi faci treabă! Uite, îţi dau de ajutor pe camaradul ăsta – ginerele d-tale – că ştie şi poate multe şi să meargă treaba după reglement. Dumneata ştii ce-i aia reglement?" "Ştiu, să trăiţi, c-am fost căprar şi am făcut războiul sub comanda d-lui general Scărişoreanu". "Scărişoreanu?" întreb mirat. "Scărişoreanu, da domnule General". "Fiii... ăla om! Ştii ce-o zis când a văzut pe ginerele d-tale?". "Nu, nu ştiu". "O zis: dragă Cantacuzino, fără băiatul ăsta tu nu poţi face ispravă nici de doi bani răi. Aşa a zis şi voi mi-aţi furat băiatul. Acum ce mă fac fără el? Ce să vă fac vouă, hoţilor!" "Iertaţi şi Dumneavostră, domnule General!..." s-a pus să se scuze socrul tău, fiind foarte încurcat. "Nouă nici prin cap nu ne-a trecut c-ar putea fi cu rosturi chiar aşa de însemnate! Ei s-au plăcut, ei s-au luat. Ce mai putem face acum? Doar să le urăm noroc şi viaţă lungă. Tinereţe, domnule General, ce să-i faci?". "Acum nu mai pot face nimic, dar dacă îmi lipseşte el, tare-s fără mână. Mă împac cam greu, că-i copilul meu, dar zic şi eu ca dumneata: Dumnezeu să le dea noroc!".

Convorbirea noastră se sfârşise. Şi când să ne despărţim, am zis mai mult ca pentru mine: "Ce să mă fac fără el, ce să-i spun Căpitanului?" "Lăsaţi, domnule General, că n-o şedea el tot după nevastă, că doar, după câte mi-a spus şi pricep şi eu, nu-i om d-ăla, nu-i muieratic. Tot lângă Dumneavoastră rămâne, că cine e om de una, om e şi de alta..."

După o scurtă pauză de reculegere, camaradul nostru a reluat firul povestirii sale.

Abia răsărise soarele când am ajuns în tabără. Marea agitată se scutură bătându-şi aripile de ţărmul stâncos. Sus, pe faleză, erau camarazii Vasile Cristescu, Al Cristian Tell şi Alecu Cantacuzino. M-au văzut de departe şi-mi fac semn cu pălăriile fluturate deasupra capetelor. Coriolan Coronca şi Toader Tudose ies pe creasta dealului din spatele colibelor pescăreşti şi fug înaintea mea.

- Bine că ai venit, că altfel eram silit să mă însor eu cu logodnica ta, şi Tudose se arătă uşurat de-o grijă. Coronca adăugă:

- S-a anunţat nunta cât e jurul şi acum, cu tine sau un altul, nunta trebuie să se ţină. Dealtfel, păstorii dobrogeni au şi venit cu căruţele încărcate de brânză şi miei.

Cu ei şi cu alţii veniţi în calea noastră, alai vesel, am intrat în tabără. Logodnica mea era cu prietenele ei, toate cu pălării mari de paie, şi pregăteau bucătăria pentru nuntă.

De data aceasta avem în tabăra noastră şi oaspeţi străini, un grup de studente şi de studenţi polonezi şi un alt grup de studenţi cehoslovaci. Tineri din două ţări, care n-au mare cu soare ca al nostru, au venit în tabăra noastră şi s-au încadrat vieţii noastre. Se simt bine. Au învăţat câteva cuvinte româneşti şi cântă împreună cu noi. Polonezii au o inimă minunată. Cehoslovacii, în schimb, lucrează cu noi, vorbesc perfect limba germană şi sunt miraţi de viaţa noastră. Seara, sus pe creastă, Alecu ne-a vorbit de comunism şi, amintindu-ne teza internaţionalistă, ne-a spus: "Înainte ca legiunile romane conduse de Împăratul Traian să fi trecut Dunărea, înainte ca Regele Decebal să-şi fi dat moartea în amarul de-a fi pierdut libertatea neamului neînvins al dacilor, Dumnezeu torsese deja firul vieţii sortite Naţiunii româneşti, care de la leagănul ei, imperiul roman, trece prin nesfârşite încălcări ale năvălitorilor şi asupritorilor din atâtea noroade străine şi duce prin învierea noastră la rodnicia semeaţă a românismului de mâine. După cum conceptul de arbore şi menirea specifică a stejarului au preexistat seminţei de ghindă, tot aşa, credem noi că în orânduiala dumnezeirii, există o imagine a ursitei noastre de Neam românesc. Vom creşte şi ne vom dezvolta în limitele şi potrivit acestei imagini dinadins zămislită de Dumnezeu pentru noi, vom purta flori şi vom da fructe româneşti şi rău va fi de ne vom încumeta să fim altceva, decât înfăptuirile vii ale unui gând dumnezeiesc. Ceea ce vă spun este adevărat, ceea ce vă spun este natural. De aceea noi nu credem în posibilitatea existenţei unei comunităţi europene, a unei patrii universale. Şi de aceea avem rezervele noastre faţă de toţi aceia care vor să opună concepţia minţii lor învăţămintelor istoriei şi hotărârilor cereşti. Da! Fraternitate, bună înţelegere, bună învoire, omenie şi generozitate

umană cât mai mult, însă nu stârpirea raselor, nici nimicirea credinţelor şi moravurilor naţionale, nici dărâmarea legilor de creştere şi de creaţie proprii fiecărei naţiuni. Dacă lui Dumnezeu nu-i plac naţionalităţile, dacă El nu are dragoste şi milă pentru ele şi nu le-a luat sub binecuvântata Sa oblăduire, dacă nu ar fi conceput lumea sub aspectul unor specii naţionale, fiecare cu destinul său separat, dacă Dumnezeu nu ar fi hotărât pe pământ fiecărei naţiuni sălaşul său potrivit, cum de nu s-a topit naţia românească sub invaziile atâtor năvălitori: goţi, gepizi, huni, avari, ruşi, tătari, turci, greci, germani, unguri, poloni, evrei... Eu cred, continuă Alecu referindu-se la statele create pe baze esenţialmente politico-economice şi de aceea, fără independenţă, având la spate umbra statelor mai tari şi mai puternic interesate – eu cred că neamurile şi statele nu sunt înfăptuirea unei oportunităţi şi nici rezultatul unei întâmplări a hazardului sau a capriciului naturii..."

A doua zi, duminică, am celebrat nunta. Soarele ardea mai tare ca niciodată, iar căldura era înăbuşitoare. Musculiţe înţepătoare se învârteau roi des deasupra noastră. Sudoarea ardea ochii. Nici o adiere de vânt. Marea de culoarea sticlei topite şedea moartă, prinsă în cursa ţărmurilor ruginite de arşiţă. Bordeiele şi corturile de pânză tare par mai degrabă cuiburi de păsărele. Cu Istrate, Straja, Săbăduş, Coronca şi Tudose o luăm legănaţi spre farul Tuzla. Abia se mai vedea fumul din tabără, când auzim în urma noastră pe Vasile Buhaiu strigând: "Opriţi-vă! Opreşte-te mire! Ţi-au sosit socrii!". Şi am făcut calea întoarsă. Pe un pietroi uriaş, cu două coşuri de papură şi o traistă mare la picioare, şedeau înconjuraţi de camarazi părinţii miresei, nedumeriţi de vânzoleala ce clocotea în faţa lor. "Vai, fata mea dragă, unde-ţi faci tu nunta! Câtă mândreţe de tineret. Toţi or fi oameni cu carte? Că tare se arată a fi ca fraţii între ei şi la vorbă şi la purtat!" Socrul se prinse în vorbă cu Istrate şi-au pornit agale spre bufetul taberei, unde-i aştepta Cornelia cu plăcinte calde şi Filipov cu vinuri în pahare îmbrumate. Mireasa, împreună cu alte camarade, au luat-o pe mama, conducând-o spre cortul ei. Încă de la intrare, mama se

opri şi întrebă pe fiica ei: "I-a cumpărat mirele rochie de mireasă?" "Se putea altfel?" şi fetele zâmbiră reţinut. "Dar unde vă cununaţi?". "Aici, pe malul mării!". "Păi, nu e biserică!" "Cununia e după amiază şi până atunci se face şi biserica". "Doamne iartă-mă! oameni cu carte, dar parcă nu sunteţi chiar, chiar citovi!".

Matei Coronca se apropie de o corfă, a prins o sticlă de gât şi a smuls-o ca pe o pasăre: "Hai băieţi, să vedem ce apă este pe Bărăgan. Bea şi tu mire, bea fără frică, că de-acum... cum îi fi, fata îţi rămâne!". Sticla făcu un dus şi întors, din mână în mână, apoi s-a aşezat uşurată în cuibul de papură.

Fetele s-au risipit în mirişte, să culeagă flori pentru mireasă. Una coboară de pe un răzor cu braţul încărcat de maci roşii, alta să aducă pălăria de paie plină de muguri crăpaţi de litioni. Două dintre cele mai tinere au făcut o cunună de spice şi se îndreaptă cu ea spre cortul fetelor. Băieţii fac cor şi se pregătesc să dea răspuns ecteniilor sfinte. Soarele îşi joacă flăcările în înalt, apoi coboară mut deasupra apelor încreţite pe care se văd în larg, pânzele albe ale bărcilor fluturând, porumbei obosiţi de alergătură. Pe cărările ce brăzdează coasta mării, coboară nuntaşii mulţi şi veseli. Doamnele ce se apără de soare cu umbrele mici ca rochiile florilor, bărbaţi cu haina pe mână, toţi în zumzet de coşniţă trezită se îndeasă în jurul mesei pe care ard lumânările de ceară, lipite de vasele cu apă. Preotul, un bărbat înalt cu glas plăcut îşi deschide cartea şi cu patrafirul aşezat, aşteaptă pe nănaşi, să-i aducă mirii. Căpitanul urmat de Alecu, de fabricantul de clopote Nicolae Ionescu şi de comerciantul Popescu din Carmen-Sylva, vine la cortul meu, mă salută, apoi Alecu, prim nănaş, mă ia în dreapta lui şi cu ceilalţi după noi mergem la cortul miresei.

În tabără nu mai încăpea lumea. Sunt mai mult de zece mii de persoane. Două şiruri de camarazi taie cărare prin mulţime. Cortegiul nupţial se pune în mişcare. În faţă mirii, după ei nănaşii, apoi părinţii miresei şi Căpitanul. Corul intonează: "Vino, vino din Liban, mireasă".

Slujba sfântă se toarce lin, corul răspunde, cununile sunt aşezate pe frunte şi în jurul mesei cu picioarele scăldate de mare, în fumul de tămâie, prinşi de mâini, dănţuim sub melodia milenară "Isaia dănţuieşte...".

Căpitanul vine la noi, ne strânge mâinile, ne sărută şi ne face cadou albumul "Tabăra de muncă" pe care a scris: "V-aţi cunoscut în temniţă, v-aţi cununat înconjuraţi de dragostea noastră a tuturor, pe ţărmul Mării Negre, în plină muncă. Vă urez să trăiţi ani viteji şi să puteţi să vă creşteţi copiii într-o Românie liberă".

Mi-au dat lacrimile. El mi-a iertat toate. Se bucură de bucuria mea. Şi câte i-am făcut. El toate le-a uitat şi acum ţine mâinile noastre în ale sale şi cântă: "Vrem dreptate, pâine, pace, pentru Neamul românesc".

Miile de oaspeţi aplaudă. Deasupra noastră camaradul pilot Adochiţei îşi joacă avionul ce-şi revarsă muzica motoarelor în valurile cântecelor.

Hora ţine cât e tabăra şi de după muchia mării luna roşie aruncă săgeţi de lumină ce se înfig în pereţii malului. Şi cântecele şi hora continuă încă iar eu cu mireasa ne rătăcim printre snopii de grâu din lanul de deasupra taberei. Şi, culcaţi pe un snop, privim grădina cerului unde ghioceii stelelor se strecoară prin frunzişul nopţii, îşi apleacă clopoţeii de jăratec şi bat cuie de aur în argintul apelor boltite...

*

* *

CAPITOLUL XVIII

Şi totuşi există o cale de întoarcere

Căldura din iulie nu dă semne să scadă. Se înmoaie pânza gudronată de pe acoperişurile barăcilor. Pe pereţi se scurg dâre negre de smoală topită, iar asfaltul platoului de instrucţie prinde călcâiele soldaţilor bătrâni ce se mişcă greu sub soarele puternic. Comenzile sunt încleştate şi braţele cu muşchi căzuţi nu mai reuşesc să încarce armele în timpul cerut.

De sub poarta mare a lagărului iese cântând o coloană de germani eliberaţi cu condiţia să meargă pe front:

"Von Finland bis zum Schwarzen Meer! Vorwärts! Vorwärts! Vorwärts in Kampf wir sind nicht allein..."

Se vede că n-au mai avut ştiri de când au intrat în lagăr. Nu ştiu că strofele au acum un alt sens:

Rückwärts, wir sind ganz allein...

Ultimele fumuri de ţigară se împrăştie în frunzişul tufelor crescute lângă sârme şi noi, lăsând afară zăpuşeala, intrăm în ateliere unde ne aşteaptă o căldură mai temperată. Nu ni se mai cere producţie mărită. Ocheanele reparate stau maldăr în magazii, aşteptând ca meşterii să le mai verifice odată înainte de a le expedia la destinaţie, motiv bine ales pentru a-şi justifica prezenţa lor indispensabilă aici, la adăpost.

Era în seara zilei de 20 iulie 1944.

- Este ceva nou, spune Laurean Gârbova (Ţâlnariu).

- A mai venit cineva în lagăr...?

- Ce-i? întrebărăm, opriţi şi noi la grămadă.

- Nimic. Un atentat! explică Mişu Tase.

- Atentat? Unde?

- Nu ştiu unde. Se zice că a fost contra lui Hitler. Au vrut să-l omoare dar nu au reuşit.

*

* *

S-a lăsat secetă mare. Pietrele din curte dau văpăi de plite încinse şi nu adie nici o aripă de vânt. Bolnavii noştri o duc tot mai greu. Soarele tare nu le face bine, iar aerul viciat din dormitoare le strânge plămânii şi-i întinde în paturi cu feţele vinete. Gigi Bădulescu nu se mai poate ridica. E luat pe braţe şi scos în curte la umbra unui copac. Un camarad stă lângă el şi-i face răcoare vânturând o ramură de tei înfrunzit. Cei sănătoşi se simt stingheriţi de amarul lor, să nu-i jignească cu robusteţea lor, nu mai strigă, nu mai aplaudă când pe terenul de sport le stârneşte admiraţia vreo apărare maiestuasă sau vreun atac îndrăzneţ. Şedem pe sub streşinile barăcilor şi privim jocul mut, ori discutăm lucruri cotidiene.

Unul găseşte într-un ziar german o informaţie care ne interesează pe toţi. Ne adunăm repede şi ca întotdeauna părerile se împart în pro şi contra. Informaţia este importantă: "Ziarul Universul şi-a schimbat direcţia. Stelian Popescu s-a lăsat înlocuit de ginerele său, Lugojanu". Semnificativ! De câte ori această cucuvaie bătrână face câte-un gest, cititorii ziarelor din România ştiu că urmează ceva neplăcut.

Bădulescu cere să fie dus în infirmerie. Medicul îl însoţeşte, apoi se întoarce între noi şi ne spune:

- Cere mâncare, spune că se simte înzdrăvenit.

- Asta-i bine!

- Nu-i bine! aşa spun toţi bolnavii ajunşi în pragul morţii.

Sâmbătă seara, la 19 august 1944, camaradul nostru Gigi Bădulescu s-a stins. Este primul nostru frate de credinţă care moare cu capul pe pernă, dar şi aceasta... este pe un pat de temniţă. A murit departe de ţară, departe de mila omenească. După trei zile a plecat, petrecut de noi până la poartă. Maşina ce-i duce trupul rece coboară dealul şi ne lasă singuri în fiorul unui cântec de jale. Cu imaginea chipului supt de boală mereu înaintea ochilor, ne târâm stins pe sub umbrele copacilor. Cei vii au rămas neputincioşi. Porţile temniţei s-au deschis doar pentru morţi, cum spunea colonelul Piester voind sarcastic să precizeze legea lagărului: "De aici, numai aşa se iese afară".

*

* *

Căldura a devenit insuportabilă. În barăci nu ni se mai lipesc ochii. Ne scoatem saltelele afară şi ne culcăm sub stele. Luna îngălbeneşte copacii şi dă turnurilor de pază forme de contraforturi medievale. Lămpile spânzurate în parii gardurilor, abia încrestează câteva raze de lumină afumată. Aerul proaspăt ne învăluie din toate părţile şi adormim visându-ne acasă.

De trei nopţi facem aceeaşi operaţie. Ne mutăm aşternuturile în curte şi când se face ziuă le ducem înapoi. Totdeauna aveam impresia că se întinde şi se adună un târg de zdrenţe sărace, fugărit de poliţie. Bem cafeaua cu gust de săpun topit şi ne ducem în ateliere.

*

* *

Mi-am murdărit mâinile pân' la coate de catranul negru ce trebuia să-l înfund în descheieturile ocheanelor. Curge sudoarea pe faţă şi nu mă pot şterge. Mă ustură ochii şi timpul trece mai încet ca totdeauna. Ceasul abia a ajuns la douăsprezece fără zece minute. Nu mai am răbdare. Ies şi fug la spălător, cu gândul să mă întind apoi la soare. Pe când mă spălam, sirenele de alarmă începură să mugească. Foarte bine, îmi ziceam, aşa nu mă mai stinghereşte nimeni.

Se aud tunurile antiaeriene şi printre bubuituri un bâzâit de motor se apropie crescând tot mai mult. Undeva s-a spart un pocnet puternic. Tremură baraca.

- Ce-a fost asta?

- Dacă n-a fost tun, a fost bombă! răspunse cineva de sub streaşina spălătorului.

Tunurile trag din ce în ce mai accelerat, dar huruitul lor este acoperit de învolburarea aerului sfâşiat de mulţimea avioanelor. Pe coridoare se învălmăşesc paşi mulţi; fug curioşii să vadă avionul.

- Avioane multe, nenumărate, vin în direcţia noastră. Sunt foarte multe! Flakurile nu mai trag, strigau cei de-afară, mai mult miraţi decât surprinşi.

Buuuum! şi deodată totul se întunecă şi geamurile sar ţăndări.

- A fost o bombă?

- Taci! Ce vrei să fie?

M-am simţit rece şi parcă toată puterea mi s-a adunat în inimă şi în creier. Aerul fierbe ca un cazan în clocot. Pe deasupra noastră se roteşte un avion.

Antiaeriana trage din nou.

- Uitaţi-vă ce fum lasă în urmă!

- E un cerc!

- Nu! e un pătrat!

- Ce-i asta?

- A însemnat obiectivul!

- Ce? Sunt nebuni? Noi suntem obiectivul căutat?

- Nu! Noi suntem lângă punctul pe care vor să-l bombardeze.

De afară vin numai vorbele mirate şi avalanşele de aer scăpat din golurile provocate de exploziile antiaerienei.

Urmă o linişte profundă care ţinu vreo câteva minute, apoi începu o muzică de iad. Pe deasupra pluteau nişte schelălăituri, parcă duhurile necurate ar fi izbit deodată mii şi zeci de mii de tinichele ruginite. Deodată se auzi un strigăt disperat:

- Arme de bord!

Şi imediat, grindină, gloanţele se înfig în pereţii barăcilor, apoi valea se umple de un lătrat fioros şi bombele se slobozirăă val după val. Nu se mai vede nimic. Aerul încărcat de funingine şi nisip de piatră măcinată ne înnecă. Se aud vaiete. Pe geam năvăleşte Vică Negulescu. Are ceafa plină de sânge dar calm, îmi spune:

- I-a retezat piciorul lui Anton Gornea.

- Şi tu eşti rănit!

- Nu, m-a tăiat uşor un geam spart.

- Să fugim de aici! strigă inginerul Ion Graur, după ce sări pe fereastră.

- Unde să mai fugim?

- Hai! I-auzi?

Cerul urlă din nou. În curtea împrejmuită de cărămizi roşii, căzură mai multe bombe. Baraca noastră zbârnâie şi pocneşte.

Nistor Măjină (Chioreanu), care se adăposteşte sub grinda unei uşi, se târăşte până la peretele pe care gloanţele îl transformaseră într-o sită.

Buuuum... baraca sare ca un cuib de pasăre şi cade înapoi turtită. Grinzile se culcă pe nişte dulapuri. Am loc să mă întind sub ele. Sunt dezbrăcat aşa cum mă pregăteam să fac baie de soare; mă ridic şi-mi arunc pe umeri o manta de piele.

- Vino aici, vino! strigă de sub pat inginerul Ion Graur. Vino aici, că schijele nu pot pătrunde prin două paturi suprapuse. Şi imediat bagă din nou capul sub pat, de unde, pentru o clipă, şi-l scoase afară.

Altă explozie. Ca un liliac în zbor ceva îmi atinse umărul drept. Mă trântesc jos cu capul la picioarele lui Graur. Nervii nu mă mai ţin. Scap din mână cutia cu tutun, mă întind s-o apuc, iar o scap, iar mă întind după ea. Vaietele de-afară mă pleznesc peste ochi, îmi astup urechile. Nu pot prinde cutia. Sub mine vâşgăie o baltă caldă. Nu se vede nimic. Un vâjâit lung îmi sfredeleşte ceafa. Nu! Eu scap! Eu nu mor! Vlad, feciorul meu, are acum trei ani şi jumătate. Unde-i cutia? Iar am scăpat-o! Alt vuiet! Parcă bombele sunt atrase de ceafa mea; mă doare. Nu, nu mi se va întâmpla nimic! Mărţişor, fetiţa mea frumoasă, în septembrie se înscrie în clasa a II-a primară. Ce mândră trebuie să fie, ea, că ştie să scrie şi să citească. Dar şorţul negru de uniformă cum o prinde?...

- Voi ce faceţi sub pat?

Nu-mi răspund. Ta, ta, ta... din nou fierbe cerul. Ca dintr-o ţeastă spartă, aşchiile şi scândurile cu piroane cad pe mine, fruntea mi se izbeşte de dunga patului de fier. Sunt acoperit, ţinut

strâns, abia mai respir. Dureri lungi îmi muşcă pulpele. Mi-au rupt picioarele! Cum să mă vadă copiii mei neîntreg? Ah, Doamne! e prea devreme s-ajung neom! Cutia cu tutun s-a adunat în pumnul încleştat ca un măr putred. Nu mă mai doare nimic. Să încerc! Îmi mişc piciorul, muşchii răspund. Nici stângul n-are nimic. Ah! Oare mai vin avioane? Funinginea se lasă în jos, nisipul se sedimentează picurând sec şi o lumină, murdară încă, se strecoară timid printre dărâmături. Mâinile mi-s pline de sânge. Nu mă doare nimic! De unde sângele?

- Hei! Voi de sub pat! Ce faceţi?

- Sunt rănit, mi-au zdrobit şalele! răspunde Vică Negulescu şi imediat mă întreabă, dacă şi cu.

- Nu ştiu! îi răspund. Ajută-mă să ies de aici.

Dau să mă ridic într-un genunchi, dar alunec în balta de sânge închegat de sub mine şi cad cu gura pe tălpile lui Graur. Erau reci!

- Fugi afară, că s-a întins focul până aici! strigă Negulescu.

- Hei! Veniţi să scoatem un rănit şi un mort de sub dărâmături! Repede, că ne învăluie focul! Strig, doar m-o auzi cineva.

- Nu pot! – răspunde un glas – Nu-s bun de nimic, am braţul rupt!

Focul se lăţeşte şi mistuie totul. Lumina s-a întors întreagă şi afară se aud strigătele celor ce se caută.

- Popicu!

- Aici!

- Trăieşti?

- Dar tu?

- Unde-i Ovid?

- Stă de vorbă cu Ionel!

- Cine-a murit?

- Voinea, farmacistul, avocatul Călin, lui Papanace i-au tăiat picioarele din şolduri. Acum îşi dă sufletul.

- Aici e mort Graur – zbierai c-o disperare nebună.

Cei de la masa noastră, nevătămaţi, vin la mine. Mă văd plin de sânge şi se sperie.

- E sângele lui Graur sau al lui Negulescu. Am zăcut în el, dar n-am nimic.

- Nu eşti lovit la umărul drept?

Mă uit, mantaua era sfâşiată de-o lungime de deget.

- Nu mai căta, schija e în mine! – zise Negulescu.

- N-a fost glumă, băieţi! – Noroc că a ţinut numai douăzeci de minute!

- Cum i-afară?

- Prima bombă a zdrobit poarta. Apoi în lagăr, cu nemiluita.

- Vosica trăieşte?

- L-au cam bătucit pietroaiele, dar altfel, e sănătos...

- Şi doctorul Dumitru?

- Teafăr!

- Virgil Dascălu? (Popa)

- Şi el!

- Bine c-a scăpat.

Trebuie să ies pe deasupra. Din vârful maldărului de dărâmături se vede efectul atacului aerian. N-a mai rămas nimic din fabrica uriaşă, a fost spulberată ca o mână de nisip. Era în plin lucru. Din miile de internaţi ce munceau în ea, nici zece la sută n-au scăpat cu viaţă. Unde a fost garajul SS se mai văd doi pereţi afumaţi şi scheletele câtorva zeci de maşini arse.

Morţii trântiţi cât vedeai cu ochii, par nişte snopi întinşi pe o mirişte arată. Suntem înconjuraţi de un arc de foc. Lin, cu pocnete surde, lumânări uriaşe, copacii răşinoşi ard printre grămezile de morţi.

Dincolo de ruinele zidului de cărămidă roşie se văd resturile barăcilor amestecate cu pământul. Focul arde deasupra unei gropi săpate de o bombă. Mai la o parte, sub un tei în flăcări, este o rămătură largă de vreo doi, trei paşi. Se aud gemete înfundate. Decebal Andrei, cu încă vreo trei inşi şi cu mine, fugim într-acolo, înlăturând grinzile arse, azvârlind la o parte bolovanii şi săpând cu mâinile pământul.

- Este cineva aici. E viu! Repede, poate că mai are zile de trăit.

Săpăm febril şi dezgropăm o femeie. O scoatem afară. Geme, are faţa plină de sânge.

- Vă rog... Atenţie... Am braţul frânt... murmură femeia.

O ridicăm încet şi o aşezăm pe o haină întinsă pe pământ.

- Cine sunteţi? întrebă rănita.

- Internaţi din câmpul vecin, români.

- Lăsaţi-mă pe mine. Căutaţi unde se află şi dacă mai trăieşte doamna mea de companie.

- Dar cine sunteţi dumneavoastră?

- Sunt Mafalda de Savoia.

- Principesă, suferiţi?

O transportăm la infirmeria lagărului. Intervenţia chirurgicală a fost imediată; procesul cangrenos s-a dezvoltat foarte repede şi după trei zile, Mafalda, Principesa de Savoia, a murit.

Erau gata să-i arunce corpul într-o groapă comună, când cineva a descoperit-o.

Între zidurile de cărămidă roşie, două femei în doliu, se plimbau încet pe alei, una răsfoind o carte, iar cealaltă împletind ceva...

Era ziua de 24 august 1944!

*

* *

Focul s-a întins şi la resturile barăcii noastre. Limbile flăcărilor prind aşchii uscate, apoi gura roşie apucă grinzile groase. Unde-s lucrurile mele? Am rămas cu ce m-a prins bombardamentul. Ce mai pot salva? Grinzile se ţin laolaltă; mare lucru nu pot face. Se vede un colţ de carte. Oare manuscrisele mele? Nu le găsesc şi focul se apropie.

- Nu mai căuta, strigă dr. Cengher.

- De-acum, băiete, dac-ai scris ceva, cam aşa: "Planeta în flăcări", va fi greu să mai găseşti...

- O fi, dar eu...

- Dar tu, să fugi de acolo, cât mai repede, pentru că sub picioarele tale este o bombă neexplodată.

Nu ştiu cum, mai mult peste cap, nu m-am oprit până lângă un copac, sub care zăcea un mort cu capul zdrobit. Un om era aplecat asupra lui.

- Cine-i? întreb.

- Zaharia Constantin, răspunse Costan Văleanu, în timp ce-i scotea inelul din deget şi-i dezlega lănţişorul cu crucea de aur de la gât, să le dea soţiei şi copilului, când se va întoarce în ţară. Scăpat din atâtea primejdii, a venit să moară aici, între noi, fără nici o putinţă de apărare. Un om ucis în cei mai promiţători ani ai săi. Rău mă doare. Ne-am cunoscut şi am fost prieteni de şapte ani de zile.

În douăzeci de minute am avut cinci morţi şi peste optzeci de răniţi. În lagărul mare n-au căzut multe bombe dar cei care lucrau la cariera de piatră, câteva mii, au fost ucişi pe capete. Cadavrele stăteau prinse în colţii sârmelor ghimpate. Doi inşi, morţi, stăteau în picioare, ţinuţi de hăţişul rugilor sălbateci. Unuia ce sta răstignit de-un arbore îi spânzurau plămânii, ieşiţi din pântecele deschis.

Camarazii mei se înşiră în jurul barăcilor distruse, să le apere de foc, sperând să mai salveze ceva din lucrurile de îmbrăcăminte, din cărţi, etc... Mă urc din nou să caut. Mi-am găsit un caiet. Stau cu el în mână şi privesc prăpădul din jurul meu. Nu-mi venea să cred că numai câteva minute au putut aduce atâta moarte.

*

* *

- Ai auzit ce s-a întâmplat în ţară? grăi glasul lui Virgil Popa.

- Ce s-a întâmplat? îl întreb întorcându-mi capul.

- Ieri, 23 august 1944, România a încetat războiul cu Rusia; şi acum alături de armatele sovietice, luptă împotriva Germaniei.

Ah! Doamne, ce tragedie. Morţi şi morminte dincolo de Nistru, până în Caucaz. Alţi morţi şi alte morminte dincolo de Tisa, până la Berlin.

*

* *

Şi-au lăsat viaţa pe pământ străin, cinci camarazi: farmacistul Ionel Voinea, prietenul său Constantin Călin, unul prefect şi altul primar de Giurgiu, în timpul Statului Naţional Legionar, Gheorghe Papanace, fratele lui Constantin Papanace, inginerul Ion Graur şi preotul Zaharia Duhu. Dumnezeu să-i aibă în paza Lui!

Pe lângă ei, au mai fost şi 80 de răniţi, mai mult sau mai puţin grav – tribut de sânge.

Îndată după acest bombardament, radio Londra a adresat un mesaj familiilor legionarilor deţinuţi la Buchenwald, că toţi cei patru sute de legionari au fost "exterminaţi".

Nu este mai puţin adevărat că bombele destinate nouă au căzut la numai două sute de metri mai departe, sub formă de covor, să ne amestece cu pământul. Dacă nu era voia lui Dumnezeu, vestea engleză ar fi devenit o tragică realitate. Bombele căzute mai departe, într-o pădure, au ras copacii pe o mare suprafaţă. Erau bombe de câte 500 şi 1000 kg.

Au fost asasinaţi peste opt mii de deţinuţi, dintre cei care aşteptau eliberarea. Dar în aceste momente de apocalips, se mai putea percepe ceva?

Bombardamentul se sfârşise de puţin. Ne adunăm răniţii şi pregătim slujba funebră pentru morţi. Preoţii noştri îmbracă odăjdiile. O rugă fierbinte ne îngenunche, având drept lumânări arborii în flăcări.

Aşa se încheie unul dintre cele mai zguduitoare capitole din viaţa noastră.

Buchenwald, 1943-1944 - Milano, August 1945

Logodnicul Mariei Potcoavă nu era altul decât Toader Ioraş, iar logodnica de atunci, nu era decât viitoarea Maria Ioraş.

S-au căsătorit în anul 1936 şi au trăit împreună până în anul 1941, când Toader Ioraş a fost silit să părăsească ţara.

Au avut doi copii: o fată şi un băiat. Fata trăieşte, este căsătorită şi locuieşte în Bucureşti. Datorită persecuţiilor, presiunilor permanente şi a lipsurilor, cu mare greutate, fata a reuşit până la urmă să termine liceul.

Băiatul a murit foarte tânăr, în jur de 22-25 ani.

Maria Ioraş a dus o viaţă foarte grea, a trăit o viaţă curată şi cinstită. Nu s-a mai căsătorit, dedicându-se familiei şi îngrijirii de bolnavi. A făcut şi ea şapte ani de închisoare cruntă.

În momentul în care mă pregăteam să-i trimit aceste amintiri ale soţului ei, aflu trista veste că Maria Ioraş a închis ochii, la vârsta de 84 de ani. A fost însoţită la ultimul drum de mulţi legionari şi camarade de detenţie.

Toader Ioraş, soţul Mariei, a murit şi el cu dorul de ţară, zdrobit printre străini, în îndepărtata Argentină.

Ca o lacrimă de sânge

A căzut o stea...

Dumnezeu să-i dea Mariei odihna de care a avut puţină parte în viaţă.

CUPRINS

Cap. I	Şi pentru noi a început războiul	3
Cap. II	Peste graniţă	7
Cap. III	La Belgrad, printre balade şi ruine	17
Cap. IV	Potsdam: cuibul lui Frederich cel Mare	23
Cap. V	Ape îngheţate şi suflete stinse	29
Cap. VI	Copii, soldaţi şi jocuri	47
Cap. VII	Se precipită evenimentele	49
Cap. VIII	Cum devine un amic, inamic	57
Cap. IX	Stalingrad: un rug se stinge	64
Cap. X	Noua noastră reşedinţă	68
Cap. XI	Un mare popor latin la răscruce	80
Cap. XII	Venin şi boli	81
Cap. XIII	Frontul se apropie de ţara noastră	82
Cap. XIV	Regăsirea cu cei de la Rostock	85
Cap. XV	Foame, carceră neagră şi nostalgie	88
Cap. XVI	Viaţa de lagăr îşi continuă cursul	100
Cap. XVII	Se apropie sfârşitul	104
Cap. XVIII	Şi totuşi există o cale de întoarcere	118

PREȚ 10.000 LEI